ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ

- Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы
- Республиканский информационный научно-методический журнал

№4(19) (2026 ж. Сәуір/Апрель 2026 г.)



"Ұстаз – жүректен жол тапқан шырақ пен шамшырақ."

География пәні мұғалімі, педагог–модератор

Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы «№8 орта мектеп» КММ

Шүйінші Әсел Бауыржанқызы

ВЕСТНИК УЧИТЕЛЯ

ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ

«ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының №4(19) (2026 ж. Сәуір) шығарылымы.
Выпуск №4(19) (Апрель 2026 г.) республиканского информационного научно-методического журнала «ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ35VPY00132871 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитетінде берілген

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00132871

Выдано Комитетом информации Министерства культуры и информации Республики Казахстан

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ҰСТАЗ ХАБАРШЫСЫ.KZ» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Шүйінші Ә.Б. Демографиялық проблемалар 4
Жәнібекқызы Б. Химиялық элементтердің табиғи топтары 7
Жумагельдиева Н.С. Тік жүруге байланысты адам қозғалуының биомеханикалық ерекшеліктері 12
Байсейтова Л.К. Адам қан топтарының тұқымқуалау заңдылықтары. Резус-фактор 15
Даулетова А.П. Ерітінділер 20
Серікбаева А.А. Химиялық элементтердің табиғи топтары 23
Чаушов Х.М. Мектептегі дене шынықтыру сабағының маңызы 26
Кабулов Б.Д. Ағаш өңдеу өнері арқылы оқушылардың практикалық дағдыларын дамыту 30
Мансурова М.А. Мектепке дейінгі білім беру процесінде жасанды интеллект құралдарын қолданудың педагогикалық тиімділігі 33
Туребекова К.К. Ағаштар – табиғаттың байлығы 36
Толегенова Г.Г. «Әкем, анам және мен» 39
Сапарбаева А.А. «Мен ғарышкер боламын» 42
Оспанова А.Д. « Слог. Деление слов на слоги» 44
Орынбасарова А.К. Көркем еңбек - шығармашылықтың бастауы 47
Турсымбаева А.П. Өнер арқылы тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту ... 50
Джанкулиева Г.Н. «Қазақ мақал-мәтелдерінің тәрбиелік және танымдық мәні» 54
Райымбек Ж. Ұлттық ойындар арқылы баланың танымдық қабілетін арттыру ... 57
Дүйсенбек Ж.Е., Матаев М.М., Махмадисан А.Б. Педагогикалық құзыреттілік ұғымының ғылыми-педагогикалық трансформациясы: ғылыми педагогикалық енгізулер эволюциясы 60
Неталина Ш.Қ. Ойын арқылы баланың логикалық ойлау қабілетін дамыту жолдары 66
Кенжегалиева А.Г. Тыңдау қабілетін түпнұсқа аудио жазбалар, подкасттар мен интернет ресурстардың көмегімен дамыту 69
Мухаметкалиева А.О. Штурм-Лиувилль есебіне келтірілетін есептер 71
Түркменбаева А.Ж. Балабақша басқаруында цифрлық технологияларды қолдану 77
Шапикова Б.В. Инклюзивті білім беру жағдайында мектепке дейінгі жастағы балалармен жеке жұмыс жүргізудің тиімді жолдары 79
Каунбаева У.Р. A method of teaching students phrasal verbs in English and understanding their translation 83
Азаматова І.Қ. «Үй құстары» 88
Субботина М.В. Подготовка к ент по биологии (тема «Растительные ткани») 90
Базылбеков Б.С. 3D модельдеуді көркем еңбек сабақтарында қолданудың тиімді жақтары 97
Қалиева А.Т. «Қолөнер» үйірмесіндегі заманауи техникалар: текстуралық пастамен сурет жасау 100
Абдибекова А.Б. «Level up your english» әдістемелік ұсынымының инновациялық әлеуеті 102

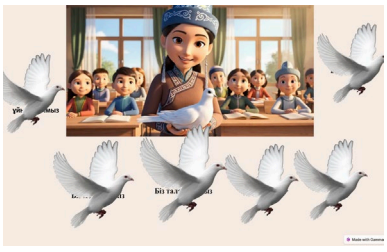
Шүйінші Әсел Бауыржанқызы
География пәні мұғалімі, педагог-модератор
«№8 орта мектеп» КММ
Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы

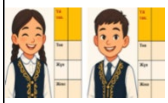


ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ПРОБЛЕМАЛАР

Білім беру ұйымының атауы	**«№8 орта мектеп» КММ**	
Пәні:	География	
Педагогтің аты – жөні:	Шүйінші Әсел Бауыржанқызы	
Күні:		
Сынып: 8 «Б»	Қатысқандар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	**Демографиялық проблемалар**	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты:	8.4.1.4 дүниежүзі елдерін демографиялық проблемалары бойынша жіктейді;	
Сабақтың мақсаты	Оқушылар дүниежүзі елдерін демографиялық проблемалары бойынша жіктеп, негізгі ерекшеліктерін талдай алады.	
Құндылық	Жасампаздық пен жаңашылдық Шығармашылықпен ойлауға, жаңа идеялар ұсынуға және өз шешімін табуға ынталандырады.	
Апта дәйек сөзі	«Жаңашылдыққа ұмтылған ел ғана дамиды» (Шоқан Уалиханов)	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Педагогтің іс - әрекеті**	**Білім алушының іс - әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы 2 минут	**Ұйымдастыру кезеңі** 1.Оқушылармен амандасып, оқушылардың көңілін сабаққа аудару. Сыныпты түгелдеу, сыныптағы оқушылардың зейінін сабаққа аудару **Психологиялық ахуал қалыптастыру:** (Сабақты керемет көңіл-күймен бастайық, тілектер айтып көгершіндерді ұшырайық)  **Топқа бөлу(Жер әдісі бойынша)**	Мұғаліммен амандасып, кезекші оқушы сыныптағы оқушылардың санын баяндайды! Оқушыларға мотивациялық сөздерді оқытады Топқа бірігеді	Мұғалім 1-10 балл аралығында бағалайды Жарайсыңдар деп мадақтау әдісі арқылы бағалау. Оқушы әр дескрипторға сай болған сайын ұпай қосылып отырады	Суреттер Слайд Көгершін әдісі 

5 минут	**Бағалау парағы таратылып беріледі** **Үй жұмысы** Оқушылар «Сұрақтар сөйлейді» әдісі арқылы өткен тақырып сұрақтарына жауап береді 1.Демография жағдай дегеніміз не? 2.Халық санының табиғи өсімі дегеніміз не? 3.Туу көрсеткіші мен өлім-жітім көрсеткішінің айырмашылығы қандай? 4.Өлім деңгейі ең төменгі және ең жоғары көрсеткіштері қай елдерде байқалады? 5.Қазақстанның демографиялық жағдайын сипатта 6.Халықтың жастық құрамының қандай типтері бар?	Дескрипторға сәйкес өз өздерін бағалайды. Өткен тақырып бойынша сұрақтарға жауап береді	**Жалпы – 2 балл:** Сұрақтарға дұрыс жауап береді-2 балл	Жер әдісі Бағалау парағы  Сұрақтар сөйлейді әдісі.
Сабақтың ортасы 5 мин 8 мин	**Тақырыпты ашу** **«Сандық ашу» әдісі** - Демография - проблема -Дүниежүзі -Елдер  **Бейнематериал. Жасанды интелект** **Оқулықпен жұмыс. (Оқушылар кітаптағы мәтінді оқиды)** **«Робот әдісі» (Өздеріңе ұнаған есікті ашып топ атын анықтап, ішіндегі тапсырманы орындаңдар)** **Топтық жұмыс** 1-топ: Дамушы елдердегі демографиялық проблемаларды сипаттайды.  2-топ: Нашар дамыған елдердегі демографиялық проблемаларды талдайды.  3-топ: Дамыған және өтпелі экономикасы бар елдердегі демографиялық проблемаларды зерттейді. **Құндылық: Жаңашылдық пен жасампаздық**	«Сандық ашу» әдісі арқылы сандықтан шыққан сөздерді құрап сабақтың тақырыбын табады Видео көреді Кітап оқиды Топтасып тапсырма орындайды Дамушы елдердегі демографиялық проблемаларды сипаттайды Нашар дамыған елдердегі демографиялық проблемаларды сипаттайды Дамыған және өтпелі экономикасы бар елдердегі демографиялық Проблемаларды сипаттайды	«Жарайсың» деген мадақтау сөзімен ынталандыру . **Жалпы -3 балл** **Дескриптор:** Негізгі демографиялық проблеманы атау – 1 балл Мысал келтіру – 1 балл Себептері мен салдарын түсіндіру – 1 балл **Дескриптор**: Негізгі демографиялық проблеманы анықтау – 1 балл Мысал көрсету – 1 балл Халыққа әсерін түсіндіру – 1 балл	“Сандық ашу”әдісі  Видео Кітап   "Робот әдісі" ЖИ Таратпа парақтар Таратпа парақтар Таратпа парақ

8 минут 7 мин	Сабақ барысында әр оқушы өз талдауында жаңа идея мен шығармашылық көзқарасын көрсетуге тырысады.  **Жұптық жұмыс.** **“Оюлар” әдісі. Ұлттық құндылық. ЖИ (Ұлттық оюларымызды еске ала отыра тапсырмаларды орындайтын боламыз)** 1.Әлем картасын қолданып, демографиялық жарылыс тән елдерді белгілендер 2.Сол сияқты, демографиялық дағдарыс тән елдерді картада көрсетіңдер 3.Төмендегі кестені толтырыңдар: **Демографиялық жарылыс тән елдер** | №	Көрсеткіштер	Елдер | |---|---|---| | 1 | Халықтың табиғи өсімі шамадан тыс көп елдер (2,5%-дан жоғары) | | | 2 | Халық тығыздығының артуы (1 км² жерге 100-ден жоғары) | | | 3 | Балалар үлесінің жоғары болуы (30%-дан жоғары) | | | 4 | Еңбекке қабілетті адамдар үлесінің төмендігі | | | 5 | Еңбекке қабілетті адамдар үлесінің жоғары болуы (50%-дан жоғары) | | | 6 | Адамның өмір сүру жасы қысқа болатын елдер (58 жасқа дейін) | | **Демографиялық дағдарыс тән елдер** | №	Көрсеткіштер	Елдер | |---|---|---| | 1 | Табиғи өсімнің төмендеуі тән елдер (1%-дан төмен) | | | 2 | Халық санының қысқаруы байқалатын елдер (табиғи өсімнің қысқаруы, теріс мәнге не болуы) | | | 3 | Балалар үлесінің аз болуы (15%-ға дейін) | | | 4 | Еңбекке қабілетті адамдар үлесінің азаюы (50%-ға дейін) | | | 5 | Халықтың қартаюы (65 жастан асқандар үлесі 20%-дан жоғары) | | | 6 | Адамның өмір сүру жасының ұзаруы (75 жастан жоғары) | | **Жеке жұмыс.ФС тапсырмасы** Мәтін: Халықтың қартаюы – маңызды демографиялық мәселе. Оның бірнеше себебі бар: 1.Туу деңгейінің төмендеуі; 2.Балалардың үлесінің азаюы; 3.Адамдардың өмір ұзақтығының артуы; 4.Егде адамдардың үлесінің көбеюі. Дамыған және өтпелі экономикасы бар елдерде адамдар ұзақ өмір сүреді. Мысалы, Монако халқының 36%-ы, Италия халқының 24%-ы егде жастағы адамдардан тұрады. Егде адамдардың санының өсуі әлеуметтік қызметтер мен зейнетақы қорларын көбейтуді талап етеді. Сондықтан көптеген елдер зейнетке шығу жасын ұзартуға мәжбүр. Демографиялық өзгерістер экономикалық, әлеуметтік және экологиялық мәселелерге әсер етеді. Сол себепті халықтың қартаюы – қазіргі заманғы ғаламдық проблемалардың бірі болып саналады. Тапсырма: 1.Мәтіннен халықтың қартаюының негізгі себептерін анықтаңыз. 2.Егде адамдар санының қоғамға әсерін түсіндіріңіз.	Жұптасып тапсырма орындайды Кестені толтырады Картада санмен белгідейді Кесте толтырады Мәтінді оқиды Сұрақтарға жауап береді Сәйкестендіру тапсырмасын орындайды	**Дескриптор**: Негізгі демографиялық проблеманы сипаттау – 1 балл Мысал келтіру – 1 балл Экономикалық және әлеуметтік салдарын талдау – 1 балл **Жалпы -3 балл.** **Дескриптор:** Елдерді дұрыс картада белгілеу – 1 балл Кестені толық және нақты толтыру – 1 балл Демографиялық проблеманы дұрыс сипаттау – 1 балл **Жалпы-2 балл** **Дескриптор**: •Мәтіннен негізгі себептерді дұрыс көрсету – 1 балл •Егде адамдар санының қоғамға әсерін түсіндіру – 1 балл Мадақтау сөздерімен	 Оюлар әдісі Таратпа парақ Кескін карта Таратпа парақ

5 мин	3.Монако немесе Италия мысалында бұл мәселе елдің әлеуметтік саясатына қалай әсер етеді? 4.Халықтың қартаюына байланысты қандай шешімдер немесе ұсыныстар ұсынуға болады? **Бекіту тапсырмасы** “Wordwall” платформасы арқылы тапсырма орындайды			Дәптер QR код https://wordwall.net/ru/resource/68819887
5 мин	**"Кері байланыс"** Барлығы түсінікті Сұрақтарым бар Түсініксіз **Үйге тапсырма.** Мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беру.	Оқушы жаңа тақырыпты қорытындылап бүгінгі сабаққа кері байланыс орнатады	Мұғалім оқушылардың тапсырмаларды орындауына байланысты 1 – 10 балл аралығында бағалайды	"Кері байланыс" ЖИ

Жәнібекқызы Ботакөз
Химия пәні мұғалімі, магистр, педагог-модератор
«№8 орта мектеп» КММ
Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы



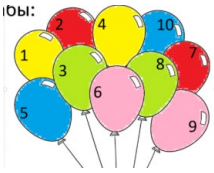
ХИМИЯЛЫҚ ЭЛЕМЕНТТЕРДІҢ ТАБИҒИ ТОПТАРЫ

Бөлімі:	**7.3В Химиялық элементтердің периодтық кестесі**
Педагогтің аты-жөні:	Жәнібекқызы Ботакөз
Күні:	
Сыныбы:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Химиялық элементтердің табиғи топтары
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты:	7.2.1.3. табиғи топтар түсінігін білу, сілтілік металдар, галогендер, инертті газдарға мысалдар келтіре білу
Сабақтың мақсаты:	Табиғи топтар түсінігін біледі, сілтілік металдар, галогендер, инертті газдарға мысалдар келтіре алады
Бағалау критерийлері	- Сілтілік металдар, жер-сілтілік металдар, галогендер, инертті газдар, ауыспалы металдардың периодтық кестедегі орнын біледі - Элементтерді жіктей алады - Табиғи топтардың қасиеттерін біледі
Құндылықтарға баулу	Тақырып бойынша меңгерген білімдерін өмірдегі қолдану аймағын, қайда қолданылатындығы және дамытатындығы туралы түсіндіру арқылы өмір бойы білім алу құндылығы қалыптасады.

Сабақтың барысы:

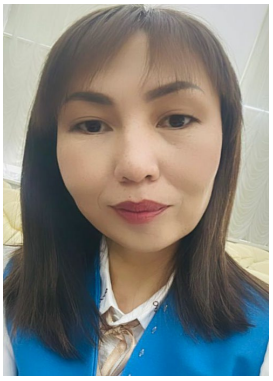
Сабақ кезеңі /Уақыты	**Педагогтің іс-әрекеті**	**Оқушының іс-әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы 5 мин	***Ұйымдастыру кезеңі*** -Саламатсыздар ма оқушылар! Бүгінгі сабаққа қош келдіңіздер. *Психологиялық жағымды ахуал қалыптастыру* : «Мемді қайталау»  	Мұғаліммен амандасып, кезекші оқушы сыныптағы оқушылардың санын баяндайды! Жағымды ахуал қалыптастырады.	Мұғалім 1-10 балл аралығында бағалайды Оқушы әр дескрипторға сай болған сайын ұпай қосылып отырады Топ басшысы және оқушылар бағалау парағына ұпай санын қойып отырады	Оқулық, жұмыс дәптері https://wordwall.net/kk/resource/99729952  Таратпа қағаздар https://youtu.be/TuTTphf9y74 ДЭ Презентация
10 мин	Бүгінгі сабақ ерекше форматта өтеді. Сіздер бүгін детективтер рөлінде қызықты тапсырмалар мен жұмбақтарды шешетін боласыздар. Ал ендеше кетттік. Элементтер қаласы. 20.02.2026 ж., 04:00 . Бақылау камералары осындай жайытты жазып алды. Бейнеге назар аударыңыздар  Сіздерге арнайы істер департаментінің детективтеріне бұзақыларды анықтау ісі жүктеледі. Айғақтарды жинау арқылы сіздер кінәлілерді табуларыңыз керек. Ең алдымен сіздер жас детективтер дайындығынынан өтулеріңіз керек. **Оқушыларды топқа бөлу:** Мұғалім қолдарына элементтер жазылған үлкейткіш көзәйнек таратады. Топ басшысын бекітеді.Оқушыларға бағалау парағы таратылады. Әр тапсырма сайын мұғалім оқушыларға ФС бойынша сұрақтар қойып отырады. **Өткен сабақты қайталау:** **1-тапсырма** **Жеке жұмыс**	Дескрипторға сәйкес өз өздерін бағалайды! Видео көреді Оқушылар 1,2,3-топ элементтерін анықтап 3 топқа бірігеді: 1-топ: Li,Na,K,Rb, Cs, Cu,Ag. 2-топ: Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra, Zn, Cd 3-топ F, Cl, Br, I, At,Mn, Tc, Re Әр оқушы өздеріне тиісті сұрақтарға жауап береді		

	Өткен материалды меңгергендерін тексеру мақсатында әр көзәйнекке тиесілі сұрақтар қойылады. <u>1-топ:</u> 1. Берцелиус элементтерді қалай жіктеді ? 2. Берцелиус жіктеуі қандай қасиетке негізделген? 3. Деберейнер триадасының ортаңғы элементі қалай анықталады? 4. Хлор-бром-йод қай жүйеге жатады? 5. Ньюлендс заңын тұжырымдап бер. Менделеев элементтерді алғашында қандай белгі бойынша реттеді? 6. Қазіргі периодтық кестеде қанша период бар? 7. Қазіргі кестеде қанша топ бар? <u>2-топ</u> 8. Менделеев белгісіз элементтерге не үшін орын қалдырды? 9. Периодтық кестедегі элементтердің реттік нөмірі ненің чғ көрсетеді? 10. Қай элемент 2-периодта, 1-топта орналасқан? 11. Оттегі (O) қай периодта және қай топта орналасқан? 12. Магний- Алюминий- Кремний триада ретінде санай аламыз ба? 13. Фтор (F) қай топта және ол қай периодта орналасқан ? 14. Қай элемент 5-периодта, VB-топта орналасқан? 15. Қай элемент 6-периодта, IVA-топта орналасқан? <u>3-топ:</u> 16. Марганец металл ма, бейметалл ма? 17. Йод металл ма , бейметалл ма? 18. IIB топ элементтерін ата 19. Периодтық сөзінің мағынасы? 20. Ньюлендс элементтерді қандай реттілікпен орналастырды? 21. Ньюлендс заңының кемшіліктері қандай болды? 22. Хромның(Cr) периодтық кестедегі орнын сипатта? 23. Селен металл ма, бейметалл ма?		**Дескриптор:** -Берілген сұраққа жауап береді Жалпы балл -1	
Сабақтың ортасы 10 мин	**Білім дағдысы: Білу (D)** -Ал ендеше күдіктілердің портфолиоларына жеке жеке тоқталайық **Жаңа сабақ :**	Оқушылар мұғалімді мұқият тыңдайды	**Дескриптор:**	ДЭ Презентация қағаздары

3-минут 5-минут	Мұғалім әр топтың қасиеттерін,орналасуын түсіндіреді  **2-тапсырма** **Білім дағдысы: Қолдану (Р)** **Топтық жұмыс** Сөздерді аудармасымен сәйкестендір **3-тапсырма** **Білім дағдысы: Қолдану (Р)** **Топтық жұмыс** 1.Галогендерге тән қасиет? А)**белсенді** бейметалдар В)белсенді металдар С)Химиялық белсенді емес 2.Фтордың физикалық қасиеті. А) қоңыр сұйықтық В)жасыл газ С) **сары** жасыл газ 3.Йодтың агрегаттық күйі: А) **Қатты** В) Сұйық С) Газ 4.Қандай элементті керасин астында сақтау керек? А) Радон В) **Натрий** С) Хлор 5.Асыл газдар нешінші топта орналасқан? А) 1 В) **8** С) 7 6.Белсенділігі төмен элементті белгіле. А)**Ne** В)Li С)F 7.Қай металды пышақпен кесуге болады? А)He В)Mg С)**K** 8.Сілтілік металдарға тән ЕМЕС қасиет. А)суда батпайды В)**аса** улы С)сумен әрекеттеседі 9.Реакция жылдамдығын арттыратын, бірақ жұмсалмайтын заттар. А)индикатор В)**катализатор** С)ингибитор	Оқушылар қиындыларды қосып , толық суретті анықтауы керек Тестті орындап номер бойынша суретті боялы  Жұптасып тапсырмалар	-*"Periodic table, Alkali metals, Alkali earth metals, Halogenes, To react, Solid, Liquid , Gas, Properties, Periods, Groups, Transition metals" сөздеріні ң қазақша және ағылшын тіліндегі аудармасын сәйкестендіреді* Қалыптастыруш ы бағалау: Ду қол шапалақ **Дескриптор:** *-10 сұрақтың дұрыс жауабын табады* *Жалпы балл: 4 балл .* 0-1 дұрыс -0 балл 3-4 дұрыс -1 балл 5-6 дұрыс -2 балл 7-8 дұрыс -3 балл 9-10 дұрыс -4 балл	3парақ Қиындылар Қағаздың бір бтінде сөздер , екінші бетінде сурет Таратпа қағаздар Түрлі түсті қарандаштар Таратпа қағаздар

5-минут Тексеру 3-минут	10.Жылу мен тоқты өткізбейтін сұйық метал? A)Ti B) Te C) **Hg** **4-тапсырма** **Білім дағдысы: Қолдану (Р)** **Жұптық жұмыс** СІЛТІЛІК МЕТАЛДАР • _____ • Өте белсенді • Өте _____ • Суда қалқып жүреді • Сумен әрекеттеседі СІЛТІЛІК ЖЕР МЕТАЛДАРЫ • IIA-топ • Әлі де айтарлықтай белсенді • Сілтілік металдарға қарағанда қаттырақ және тығызырақ ГАЛОГЕНДЕР • VIIA-топ • Барлығы өте белсенді • _____— күйдіргіш газдар (улы) • Бром — _____ • Йод – қатты, қалқанша без ауруларының алдын алады, антисептик ретінде қолданылады • Астат — ең сирек элемент АСЫЛ ГАЗДАР • VIIIA-топ • _____ ○ Осы қасиетіне байланысты табиғи элементтердің ішінде ең соңында ашылғандардың бірі • Жарнамалық шамдарда неон шамдарда) қолданылады Кілт сөздер:Белсенділігі төмен , Қызыл қоңыр сұйықтық, 1-топ, Фтор, хлор , Жұмсақ металдар	орындайды. Бос сөздердің орнына тиісті сөздерді қойып дәптерге жазады.	**Дескриптор:** *-Сілтілік металдың кестедегі орнын анықтайды- 1 б.* *-сілтілік металдардың қасиетін анықтайды-1 б* *-күйдіргіш газдарды анықтайды- 1 б* *-бромның физикалық қасиетін анықтайды-1 б* *- асыл газдардың қасиетін анықтайды-1 б* *Жалпы балл: 5 балл . Өзін-өзі бағалау*	
Сабақтың соңы Рефлексия 5 мин	Рефлексия Барлығы түсінікті Сұрақтарым бар... Түсінбедім  Үй тапсырмасы: 17- тақырып. Химиялық элементтердің табиғи топтары 91-бет. 3,4, 5-тапсырмалар	Оқушы жаңа тақырыпты қорытындылап бүгінгі сабаққа кері байланыс орнатады	Мұғалім оқушылардың тапсырмаларды орындауына байланысты 1 – 10 балл аралығында бағалайды	ДЭ Презентация

Жумагельдиева Нуржанат Сарсенбаевна
Биология пәні мұғалімі, педагог-модератор
«№8 орта мектеп» КММ
Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы



ТІК ЖҮРУГЕ БАЙЛАНЫСТЫ АДАМ ҚОЗҒАЛУЫНЫҢ БИОМЕХАНИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бөлім	**Биофизика**	
Педагогтың аты-жөні	Жумагельдиева Нуржанат Сарсенбаевна	
Күні		
Сынып: 8 «Г»	Қатысушылар саны	Қатыспағандар саны
Сабақтың тақырыбы	Тік жүруге байланысты адам қозғалуының биомеханикалық ерекшеліктері.	
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары	8.4.4.1 тік жүруге байланысты адам қозғалуының биомеханикалық ерекшеліктерін зерттеу	
Сабақтың мақсаты	1. Приматтар мен адамның тірек-қимыл жүйесін салыстыру; 2. S-тәрізді омыртқа жотасының тірек-қимылдағы маңызын сипаттау.	
Құндылықтар	Құндылық: жасампаздық және жаңашылдық;Құзыреттілік: шығармашылық Құндылық: еңбекқорлық және кәсіби біліктілік;Құзыреттілік: инновациялық ойлау	
3-апта дәйексөзі:	«Жаңашылдыққа ұмтылған ел ғана дамиды» (Шоқан Уалиханов)	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Мұғалімнің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы 2 мин	Ұйымдастыру кезеңі: -Амандасу -Оқушыларды түгендеу Психологиялық ахуал қалыптастыру	Мұғаліммен амандасады, топтар бір – біріден тақтаға шығып бүгінгі сабаққа, дайындығын проценттік көрсеткішпен көрсетеді.		презентация 
Үй жұмысын тексеру 5 мин	Өткенді қайталау «Ноутбук» әдісі арқылы үй жұмысы сұралады.	Оқушылар бір-бірден оқушылар қойған сұрақтарға жауап береді.	«Өзін–өзі бағалау»	

Жаңа сабаққа кіріспе 8 мин	Кинометафара әдісі арқылы бүгінгі саба Тапсырма 2: Жеке жұмыс «Telegram» әдісі Салыстыру кестесін толтырыңыз:  Жауабы: 	Адам мен жануардың қозғалыс түрі мен омыртқа пішіні және табаны мен энергия жұмсауын салыстырады. Кестені толтырады.	Дескриптор: -адам мен жануар қозғалысының негізгі айырмашылықтарын анықтайды -1 балл -тік жүруге байланысты омыртқа мен табан құрылымын салыстырады -1 балл -қозғалыс кезінде энергия жұмсау ерекшелігін түсіндіреді -1 балл	Видео интербелсенді тақта
Ортасы 25 мин	Функционалдық сауаттылыққа арналған тапсырма Жағдаят Оқушы ауыр сөмкемен еңкейіп жүріп келеді. Сұрақтар: 1.Бұл жағдайда тік жүрудің қай биомеханикалық қағидасы бұзылады? 2.Қай дене бөліктеріне артық күш түседі? 3.Алдын алу үшін не істеу керек? Жауабы: 1. ➞ Дене тепе-теңдігінің сақталу қағидасы бұзылады (ауырлық орталығы алға қарай ығысады). 2. ➞ омыртқа жотасына (әсіресе мойын және бел бөлігіне); иық пен арқа бұлшықеттеріне; тізе және табан буындарына. 3. ➞ сөмкені екі иыққа тең ілу (рюкзак қолдану); сөмке салмағын жеңілдету; дұрыс сымбатты сақтау; арқа және іш бұлшықеттерін нығайтатын жаттығулар жасау. Топтық жұмыс (DIAL әдісі бойынша) Тақырып: Тік жүрудің биомеханикалық ерекшеліктері DIAL әдісі (Discribe, Interpret, Apply, Link) Әр топқа DIAL әдісінің төрт кезеңі бойынша тапсырма беріледі.	Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырманы орындайды. Жағдаятты талдайды. Сұрақтарға жауап жазады. Жауаптарын салыстырады.	Дескриптор : -жағдаяттағы биомеханикалық қағиданың бұзылуын анықтайды -1 балл -артық жүктеме түсетін дене бөліктерін атайды -1 балл -тік жүруге байланысты алдын алу шараларын ұсынады -1 балл	Презентация видео

Керсеткіш	Адам	Жануар (төрт аяқ)
Қозғалыс түрі	Тік жүру (екі аяқпен)	Төрт аяқпен жүру
Омыртқа пішіні	S-тәрізді	Доға тәрізді (C-тәрізді)
Табан / табанша	Табан доғасы жақсы дамыған	Табанша, доғасы әлсіз немесе жоқ
Энергия жұмсау	Энергияны үнемдейді	Энергия көбірек жұмсалады

	1-Топ: Тік жүрудің биомеханикалық ерекшеліктері Discribe (Анықта) – Тік жүрудің негізгі биомеханикалық ерекшеліктерін анықтаңдар. Interpret (Түсіндір) – Тік жүру кезінде адамның қаңқасы мен бұлшықеттерінің қалай жұмыс істейтінін сипаттаңдар. Apply (Қолдан) – Өз денелерің арқылы тік жүрудің қандай бұлшықеттерді іске қосатынын сезініңдер (әртүрлі позалар жасап көріңдер). Link (Байланыстыр) – Тік жүруді спорт, медицина немесе күнделікті өмірмен байланыстырып түсіндіріңдер. 2-Топ: Тік жүруге байланысты адамның қаңқа құрылысының ерекшеліктері Discribe (Анықта) – Тік жүруге байланысты қаңқа құрылымындағы негізгі өзгерістерді атаңдар. Interpret (Түсіндір) – Адамның омыртқасы, жамбас сүйегі және аяқ-қол сүйектерінің тік жүруге қалай бейімделгенін талқылаңдар. Apply (Қолдан) – Маймылдың және адамның қаңқасын салыстырып, олардың ерекшеліктерін анықтаңдар. Link (Байланыстыр) – Осы ерекшеліктерді қазіргі медициналық зерттеулер немесе тірек-қимыл жүйесі ауруларымен байланыстырындар. 3-Топ: Тік жүруге байланысты бұлшықеттің маңызы Discribe (Анықта) – Тік жүруге қатысатын негізгі бұлшықеттерді атаңдар. Interpret (Түсіндір) – Бұлшықеттердің қалай жұмыс істейтінін және олардың тепе-теңдікті қалай сақтайтынын сипаттаңдар. Apply (Қолдан) – Бір аяқта тұрып көріп, қандай бұлшықеттер көбірек жұмыс істейтінін сезініңдер. Link (Байланыстыр) – Бұлшықеттердің рөлін спортпен, биомеханикамен немесе қартайған кездегі бұлшықет әлсіреуімен байланыстырындар.	Сергіту сәті Топта ақпаратты талдап болғаннан кейін приматтар мен адамның тірек-қимыл жүйесін салыстырады	DIAL әдісі бойынша топтық жұмысқа арналған дескрипторлар Тақырып: Тік жүруге байланысты адам қозғалысының ерекшеліктері «Өзін –өзі бағалау»	

№	Бағалау критерийі	Дескриптор	Ұпай
1-топ: Тік жүрудің биомеханикалық ерекшеліктері			
1	Тік жүру кезіндегі қимыл механизмін сипаттайды	- Адам жүрісі кезіндегі қимыл ерекшеліктерін атайды; - Биомеханикалық заңдылықтарды түсіндіреді; - Дененің ауырлық орталығының орналасуын анықтайды.	2
2-топ: Тік жүруге байланысты қаңқа құрылымының ерекшеліктері			
3	Тік жүруге байланысты қаңқа ерекшеліктерін атайды	- Омыртқаның S-тәрізді иілімін түсіндіреді; - Жамбас сүйегінің ерекшеліктерін сипаттайды; - Аяқ сүйектерінің бейімделуін атайды.	2
3-топ: Тік жүруге байланысты бұлшықеттің маңызы			
2	Тік жүруде негізгі бұлшықет топтарының рөлін сипаттайды	- Арқа, жамбас, аяқ, иық бұлшықеттерінің рөлін түсіндіреді; - Бұлшықеттердің қозғалыстағы маңызын көрсетеді.	2

	Қорытынды тапсырма «ЖИ көмекші» әдісі	Сұрақ жауап кезеңі	Сұраққа дәлелді жауап береді	
Сабақтың соңы 5 мин	Рефлексия Маған сабақ қиын болды... Маған сабақ түсінікті болды.	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарына байланысты кері байланыс жасайды.		Рефлексия презентация 

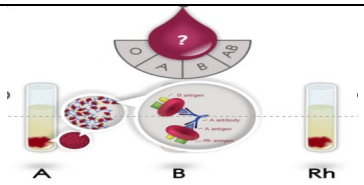
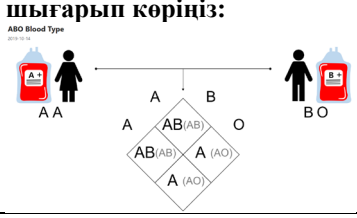
Байсейтова Лаззат Козыбаковна
Биология пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
«№8 орта мектеп» КММ
Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы

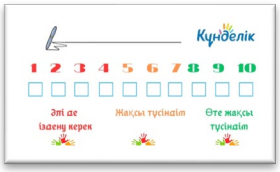


АДАМ ҚАН ТОПТАРЫНЫҢ ТҰҚЫМҚУАЛАУ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ. РЕЗУС-ФАКТОР

Бөлім	**9.3D Тұқым қуалаушылық пен өзгергіштік заңдылықтары**			
Педагогтың аты-жөні	Байсейтова Лаззат Козыбаковна			
Күні				
Сынып: 9Б	Қатысушылар саны	Қатыспағандар саны		
Сабақтың тақырыбы :	Адам қан топтарының тұқымқуалау заңдылықтары. Резус-фактор.			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты:	9.2.4.8 адамның қан тобының тұқымқуалауын және қан топтарын анықтау механизмін түсіндіру			
Сабақтың мақсаты:	- Адамның қан тобының тұқымқуалауын және қан топтарын анықтау механизмін түсіндіру - Резус-конфликт жағдайын талдау.			
Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Мұғалімнің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы 5 мин	**Ұйымдастыру кезеңі:** **-**Амандасу - Оқушыларды түгендеу **Психологиялық ахуал қалыптастыру «Сіз білмейсіз, мен ...».** Шарты	Мұғаліммен амандасады, шағын топтар бір – біріне бүгінгі сабаққа	**Мадақтау сөздер** - Жарайсың! - Өте жақсы! - Жақсы! - Жауапты нақтыла!	презентация

	бойынша әр оқушы өзінің қан тобын айтып, ерекшеліктерін таныстырады. Мысалы, «Сіз білмейсіз, мен бірінші қан тобымын. Себебі менің бойымда кез келген қиындықты жеңетін жігер мен мақсаткерлік бар». ❗ Мұғалімге кеңес: Оқушыларға бұл жаттығуды орындатпас бұрын, қан топтарына тән (шартты түрдегі) психологиялық сипаттамаларды қысқаша айтып өтсеңіз, оларға таңдау жасау оңайырақ болады: I топ: Белсенді, төзімді, алға ұмтылушы. II топ: Салмақты, заңға бағынушы, еңбекқор. III топ: Икемді, дараланған, қызыққұмар. IV топ: Биязы, логикасы күшті, ұйымдастырушы. **Құндылық:** Жасампаздық және жаңашылдық айы; **Дәйексөз:** «Жаңашылдыққа ұмтылған ел ғана дамиды» (Шоқан Уәлиханов) **«Қан топтары»** бойынша топқа бірігуге нұсқау береді.	сәттілік тілеп, тілек айтады Оқушылар өз ойларын айтады **«Қан топтары»** бойынша топтарға бірігеді.	- Жауапты толықтыр! - Керемет! - Талпын! - Ізден!	
Жаңа сабаққа кіріспе 10 мин	**Ұжымдық жұмыс. «Ой қозғау» әдісі.** Анимациялық суретке назар аударып, ой қозғап көріңіз.  **«Кинометафора» әдісі** арқылы бейнематериал көрсетіледі.	Оқушылар өз ойларын ортаға салады. Оқушылар жауаптары арқылы жаңа тақырыпқа көшу. Оқушылар жаңа ақпараттармен танысады.	**Мадақтау сөздер** - Жарайсың! - Өте жақсы! - Жақсы! - Жауапты нақтыла! - Жауапты толықтыр! - Керемет! - Талпын! - Ізден!	АКТ бейнематерал https://bilimland.kz/upload/content/lesson/12727/media/dfce3180f38169309d8168b3175ff9ff/content/script_00025/media/4798_1.mp4
Ортасы 25 мин	**(Топтық жұмыс) Тапсырма 1 – «Ойын» әдісі.** - Пациентке басқа қан тобын құю қандай жағдайға алып келуі мүмкін? Сізге пациент өмірін құтқарып қалу керек. Ол үшін үш нұсқадағы қан тобын және резус-фактор сәйкестігін дұрыс таңдау қажет болады. Сәйкес емес қан тобын таңдау пациент өмірі үшін қауіпті.	Оқушылар сілтеме арқылы өтіп ойын ойнайды. Әр топ оқушылары өз таңдаулары және нәтижелері бойынша топтық	**Дескриптор** *Білім алушылар:* - Пациент қан тобын анықтайды (1 б); - Резус-фактордың рөлін сипаттайды (1 б). **Бағалау: «Бағалау парағы»**	АКТ, ойын: https://educationalgames.nobelprize.org/educational/medicine/bloodtypinggame/index.php

		таныстырылым жасайды.		
	(Жеке жұмыс) Тапсырма 2 – «Есептер». Адамның қан тобының тұқымқуалауын және қан топтарын анықтау механизмін түсіндіріңіз 1. Ананың гетерозиготалы қан тобы А, ал әкесінің гомозиготалы В. Олардың балаларында қандай қан тобы болуы мүмкін? 2. Ерлі-зайыптылардың төрт баласы бар, олардың қан тобы төрт түрлі. Ата-аналар мен балалардың ықтимал генотипін табыңыз. 3. Қан тобы А ер адам, АВ қан тобы бар әйелге үйленген. Олардың қызының қан тобы В. Олардың ұлында қандай қан тобы болуы мүмкін? 4. Молдирде О Rh- қан тобы бар. Оның ата-анасының екеуінде де В+ резус қан тобы бар. Бұл қалай мүмкін? **(ii) «Java Lab» Бірнеше белгілерді жұптастыру үшін түймені басып, мүмкін болатын жауаптарды шығарып көріңіз:** 	Есептер шығару	**Дескриптор:** **-** Адамның қан тобының тұқымқуалауын және қан топтарын анықтау механизмін түсіндіреді (4 б). **Бағалау: «Бағалау парағы»** 	Презентация https://javalab.org/en/abo_blood_type_en/
Сергіту сәті	**Сергіту сәті «Карта ойыны». Қай қан тобы қандай топқа құятынын модельдеп, картамен басу арқылы демонстрациялаңыз** 	Карта ойынын ойнайды	**Мадақтау сөздер** - Жарайсың! - Өте жақсы! - Жақсы! - Жауапты нақтыла! - Жауапты толықтыр! - Керемет! - Талпын! - Ізден!	карта
	(Жұптық жұмыс) Тапсырма 3 - «Жағдаят». Резус-конфликт жағдайын талдаңыз	Жағдаятты талдау	**Дескриптор:** - Резус-конфликт жағдайын сипаттайды (2 б);	https://view.genially.com/69933025dbd36f91d205d9c9/in

	Егер анада Rh- факторы болса, ал балада Rh+ болса, бұл Rh үйлесімсіздігіне әкеледі. Бірінші жүктілік қалыпты, бірақ екінші жүктілік кезінде ұрықтың эритробластозы пайда болады. Ұрықтың эритробластозы туралы зерттеу. (i)Неліктен бұл екінші жүктілік кезінде пайда болады және неге бірінші жүктілік кезінде ұрықтың эритробластозы болмайды. .... (ii) **Резус-конфликт және ұрық эритробластозына қатысты жедел сұрақтарына жауап беріңіз:** **1-сұрақ: Неліктен резус-конфликт бірінші жүктілік кезінде сирек кездеседі?** А) Ананың қанында антиденелер әлі түзілмегендіктен Б) Баланың қаны анасына мүлдем өтпейтіндіктен В) Бірінші баланың иммунитеті күшті болғандықтан Г) Ананың қаны Rh+ болғандықтан **Дұрыс жауабы: А** **2-сұрақ: Екінші жүктілік кезінде ұрықтың эритробластозы не себепті туындайды?** А) Ананың қанындағы эритроциттер көбейіп кеткендіктен Б) Алдыңғы жүктіліктен қалған антиденелер ұрық қанын бұзатындықтан В) Баланың қаны Rh- болғандықтан Г) Анасы витаминдер ішпегендіктен **Дұрыс жауабы: Б** **3-сұрақ: Ананың қанындағы антиденелер ұрықтың қай жасушаларын зақымдайды?** А) Лейкоциттерді Б) Тромбоциттерді В) Эритроциттерді Г) Нейрондарды **Дұрыс жауабы: В**		- Ұрықтың эритробластозының екінші жүктілік кезінде пайда болуын түсіндіреді (2 б) **Бағалау: «Бағалау парағы»**  	teractive-content-bomb-quiz

	4-сұрақ: Резус-конфликт туындау үшін ата-ананың резус-факторлары қандай болуы керек? А) Анасы Rh+, әкесі Rh- Б) Екеуі де Rh- В) Екеуі де Rh+ Г) Анасы Rh-, әкесі Rh+ **Дұрыс жауабы: Г** **5-сұрақ: Ұрықтың эритробластозы кезінде қандай негізгі процесс жүреді?** А) Қанның ұюы Б) Эритроциттердің жаппай ыдырауы (гемолиз) В) Қанның тоқтаусыз ағуы Г) Қан тамырларының тарылуы **Дұрыс жауабы: Б** **Маңызды мәлімет:** Қазіргі медицинада бұл мәселенің алдын алу үшін резус-теріс аналарға бірінші босанғаннан кейін арнайы **антирезус-иммуноглобулин** егіледі. 			
Сабақтың соңы **5 мин**	**Кері байланыс «Күнделік»** **Қызыл түс – «Әлі де іздену керек»** **Сары түс – «Жақсы түсіндім»** **Жасыл түс – «Өте жақсы түсіндім** 	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарына байланысты кері байланыс жасайды.		Бағалау парағы
	Рефлексия «Көңіл-күй» 			Презентация Рефлексия парағы

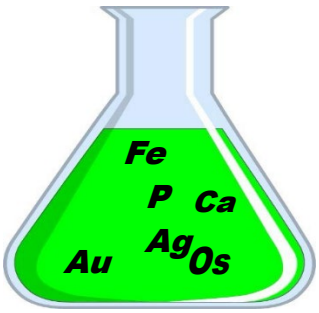
Даулетова Асель Панакызы
Химия пәнінің мұғалімі
«№8 орта мектеп» КММ
Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы

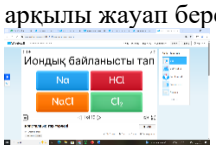
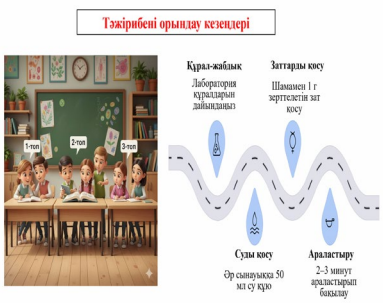


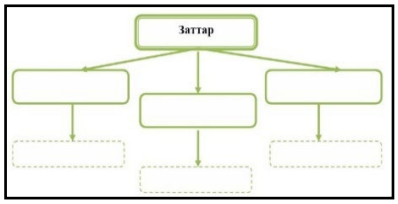
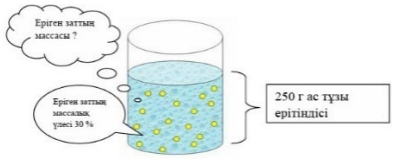
ЕРІТІНДІЛЕР

Бөлім:		**8.3С Ерітінділер және ерігіштік**
Педагогтің аты-жөні:		Даулетова.А.П.
Күн:	**Сыныбы : 8**	Қатысушылар саны: 22 Қатыспағандар саны:2
Тақырыбы:	Ерітінділер № 5зертханалық тәжірибе «Заттардың ерігіштігін зерттеу»	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	8.3.4.1 -заттарды судағы ерігіштігі бойынша жіктеу 8.3.4.2 -ерітінділердің табиғаттағы және күнделікті өмірдегі маңызын түсіндіру	
Сабақтың мақсаты:	Заттарды судағы ерігіштігіне қарай (жақсы еритін, нашар еритін, ерімейтін) жіктей алады; Заттардың ерігіштігін тәжірибе арқылы анықтайды және нәтижесін кесте түрінде тіркейді; Ерітінділердің табиғаттағы және күнделікті өмірдегі маңызын нақты мысалдар арқылы түсіндіреді;	

Сабақтың барысы

Сабақ барысы	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурс-тар
Сабақтың басы **2 мин**	**Ұйымдастыру кезеңі:** **«Элементтер тілегі»** әдісі бойынша жағымды психологиялық ахуал орнатады.  **Ақпан айы** **Құндылық** – Жасампаздық және жаңашылдық Аптаның дәйексөзі: **«Жаңашылдыққа ұмтылған ел ғана дамиды» (Шоқан Уалиханов)**	**«Элементтер тілегі»** тәсілі арқылы сыныпта жағымды ахуал орнатады. 1. Сағаттағы фосфордай жарқырап жүріңіздер 2.Миларыңыз магнийге толы болсын 3.Сүйектеріңіз кальцийге толы болсын 4.Қандарыңыз темірге толы болсын 5.Хромдай берік болыңдар 6.Осмийдей салмақты болыңдар 7.Қорғасындай мықты болыңдар 8.Алтындай асыл болыңыздар 9.Күмістей сабырлы болыңыздар 10.Платинадай бағалы болыңыздар	**Кері байланыс:** Мадақтау арқылы бағаланады.	Элемент таңбалар ЖИ: chat gpt, Kling ai, Diffit Интерак тивті тақта

		11.Судай мөлдір болыңыздар Аптаның дәйексөзімен танысады		
6 мин	**Үй тапсырмасы** **«Wordwall»** платформасы арқылы сұрайды. Өткен тақырыптар бойынша алған білімдерін еске түсіреді.	**«Wordwall»** платформасы арқылы жауап береді.  1.Иондық байланысты тап? 2.Атомдық кристалдық торға мысал келтір? 3.CO_2 -байланыс типі? 4.AL-байланыс типі? 5.Кристалдық тордың неше типі бар? 6.Ас тұзының байланыс типімен, кристалдық торын ата? 7.Мыстың байланыс типімен, кристалдық торын ата? 8. Алмаз тән қасиеттерді ата?	**Кері байланыс:** Мадақтау арқылы бағаланады.« Жарайсың! «Тамаша жауап» т .б	https://wordwall.net/resource/68362914
Сабақтың ортасы 20 мин 	**Жаңа сабақ** **ЖИ** жасаған бейнежазба арқылы ақпарат береді. **1-топ** «Ерітінді ұғымы, ерітінділер » **2- топ** «Заттардың суда ерігіштігі » **3- топ** « Ерігіштік түрлері»туралы ақпаратпен танысуды ұсынады. Мұғалім оқушылардың жазған ақпараттарын бірге талқылайды. Толықтырады. **Топтық жұмыс** №5 зертханалық жұмыс ұйымдастырады. **Заттардың ерігіштігін зерттеу**  	**«Кинометафора»** тәсілі арқылы жаңа сабақтың тақырыбын, мақсатын анықтайды. Жаңа ақпаратты тыңдайды, негізгі ұғымдарды дәптерге жазып алады. Тақырыпты топта талдайды, қорғайды  **Зертханалық жұмыс орындайды** 	Кері байланыс: «Білім шамы» тәсілі арқылы бағалайды Дескриптор: -тәжірибені нұсқаулыққа сай орындайды; -заттардың ерігіштігін дұрыс анықтайды; -ерітінділердің маңызын мысалмен түсіндіреді. 3 балл	Химия 8-сынып Жұмыс парағы **Құрал-жабдықтар** Стақан, су, ас тұзы, қант, құм, бор (немесе ұнтақталған әк), қасық, өлшеуіш қасық.

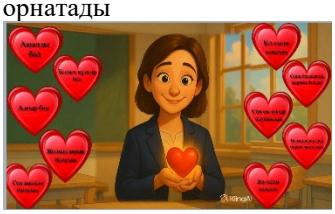
15 мин 	**Сабақты бекіту тапсырмалары.** **1-тапсырма (барлығы және ЕБК)** Заттарды суда ерігіштігі бойынша жіктеңіз және әр топқа бір мысалдан келтіріңіз.  **Құндылық:** Ғылыми таным және жауапкершілік **2-тапсырма Жеке жұмыс «Терминдерді аяқта!» тәсілі** 1.Ерітінді дегеніміз 2.Ерігіштік 3.Қаныққан ерітінді 4.Қанықпаған ерітінді 5.Концентрлі ерітінді 6.Сұйытылған ерітінді **Құндылық:** Дәлдік пен академиялық адалдық **3-тапсырма Жұптық жұмыс** (a) 30 % -ды 250 г ас тұзы ерітіндісін дайындау үшін неше грамм тұзды, неше грамм суда ерітеді.  (b) 200 г 15% тұз ерітіндісін дайындау үшін қанша тұз және су керек? **Құндылық: Дәлдік пен жауапкершілік**	Заттарды суда ерігіштігі бойынша жіктейді және әр жұпқа бір мысалдан келтіреді Терминдерге анықтама береді	**Дескриптор:** -заттарды ерігіштігі бойынша жіктейді: -мысал келтіреді; Жалпы балл-2 **Дескриптор:** терминге анықтама береді; Жалпы балл-3 Дескриптор: **– ерітіндінің массалық үлесі формуласын жазады;** **– еріген заттың массасын есептейді;** **– еріткіштің массасын анықтайды.** Жалпы балл-2	Оқулық Химия 8-сынып Тапсырма жазылған парактар
Сабақ-тың соңы 2 мин	**Кері байланыс «Сабақты түсіндім, «Сұрағым бар», «Түсінбедім» тәсілі** арқылы кері байланыс жасауды ұсынады **Үй тапсырмасы §.40 оқу**	 Сабақты түсіндім..... Сұрағым бар..... Түсінбедім.....	*1-10 балдық жүйе бойынша оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі бойынша бағаланады.*	Оқулық Химия 8-сынып

Серікбаева Ақгүл Асхатқызы
Химия пәні мұғалімі
«№8 орта мектеп» КММ
Ақтөбе облысы, Алматы ауданы, Ақтөбе қаласы

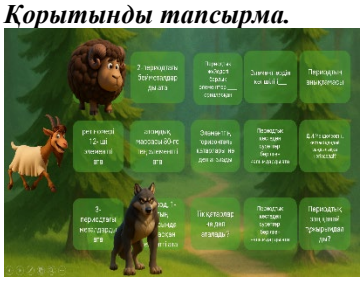
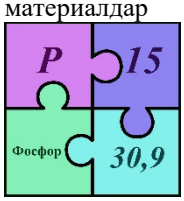
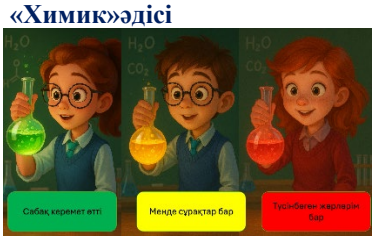


ХИМИЯЛЫҚ ЭЛЕМЕНТТЕРДІҢ ТАБИҒИ ТОПТАРЫ

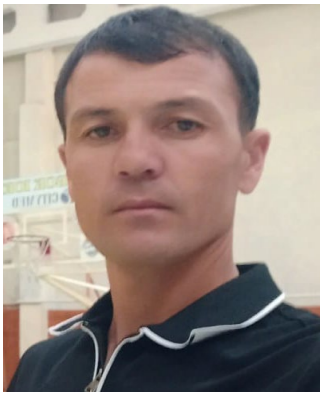
Бөлім:		7.3В Химиялық элементтердің периодық кестесі
Педагогтің аты-жөні:		**Серікбаева Ақгүл**
Күн:	**Сыныбы : 7Г**	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Тақырыбы:	Химиялық элементтердің табиғи топтары	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	7.2.1.2-периодтық кестенің құрылымын білу және сипаттау: топтар мен периодтар	
Сабақтың мақсаты:	✓ периодтық кестенің құрылымын білу және сипаттайды: ✓ топтар мен периодтардың анықтамасын, жіктелуін біледі; ✓ атомдық нөмірге негізделіп Периодтық кестені құрастыру принципін түсінеді,	
Құндылықтар	**Құндылық: заң және тәртіп** **Құзыреттілік:** азаматтық борыш және парасаттылық. -өз ойларын, эмоцияларын және мінез-құлқын бақылау, қоғамдық игілік мүддесі үшін күнделікті жағдайларда белгіленген ережелер мен рәсімдерді, үйлесімді әлеуметтік қатынастарды сақтау; -моральдық принциптер мен нормаларды және оқу-танымдық іс-әрекеттегі адал мінез-құлықты ұстану; -тұрақты даму принциптерін өмір салтына айналдыру, баламалы энергия көздерін пайдалану, табиғи ресурстарды үнемді тұтыну;	

Сабақ барысы	**Мұғалімнің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы 3 мин	**I. Ұйымдастыру кезеңі:** а) **«Жылы жүрек»** әдісі бойынша жағымды психологиялық ахуал орнатады  в) **« Химиялық смайликтер»** бойынша топқа бірігуге нұсқау береді.	Оқушылар шеңберге тұрып **«Жылы жүрек»** тәсілі арқылы сыныпта жағымды ахуал орнатады . **«Химиялық смайликтер»** бойынша интерактивті тақта арқылы топтарға бірігеді. 	**Кері байланыс:** Мадақтау арқылы бағаланады.	Қолданылған ЖИ: Chat gpt,Kling ai,Diffit

4мин	**II Үй тапсырмасы** Wordwall платформасы арқылы сұрақ қояды, өткен тақырыптар бойынша білімдерін еске түсіреді. **«Пазл»** әдісі арқылы жаңа сабақтың тақырыбын, мақсатын анықтайды. **Саралау тәсілі;** Ресурсты қолданамын -Бүгінгі сабақтың тақырыбы қандай деп ойлайсыңдар?	Оқушылар **«Wordwall»** арқылы жауап береді., өткен тақырыптар бойынша білімдерін еске түсіреді.  **Сұрақтар:** ✓ Периодтық жүйеде неше топ бар? ✓ Периодтар қаншаға бөлінеді? ✓ Кіші периодтар? ✓ 1 ші топ А топшасының элементтерін көрсетіңіз ✓ Химиялық элементтердің периодтық жүйесі қай жылы ашылды? ✓ Үлкен периодтар? ✓ 2 ші топтың А топшасындағы элементтерді тап? ✓ Топ дегеніміз? ✓ Период дегеніміз? ✓ 1 ші топ элементтері қалай аталады? **«Пазл»** әдісі арқылы жаңа сабақтың тақырыбын, мақсатын анықтайды  	**Дескриптор:** -дұрыс жауап береді-1 балл	https://wordwall.net/ru/resource/67939819 https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0d845441ceb7
Сабақтың ортасы 2 мин	**III** Білімді толықтыру үшін оқулықтағы мәтінді оқуға тапсырма береді**.**	Оқушылар оқулықтан мәтінді оқып танысады, тірек сөздерді дәптерге жазып алады.	**Кері байланыс:** Мадақтау арқылы бағаланады.	Оқулық Химия 7-сынып
15 мин	**IV Жаңа сабақ** Мұғалім оқушыларға топтық жұмыс бойынша нұсқау береді. Білімдерін толықтыру үшін бейнеролик көруді ұсынады, талдайды. **Саралау тәсілі**: Топтарға қабілеті әртүрлі оқушыларды біріктіремін. ЖАДА қалыптасады (Бірлік және ынтымақ) Құндылық тапсырма орындай отырып, қалыптасады.	Оқушылар мұғалімнің түсіндіруін тыңдап , берілген нұсқау бойынша топта жұмыс жасайды. **1-топ** «Сілтілік металдар» **2-топ** « Инертті газдар» **3-топ** «Галогендер» туралы оқулықтағы ақпаратпен танысады, постер жасап қорғайды. **«Кинометафора» тәсілі арқылы бейнеролик көреді, талдайды.**	**Дескриптор**:-Периодтық жүйедегі орнын дұрыс анықтайды-1балл -Негізгі өкілдерін атайды-1балл -Физикалық және химиялық қасиеттерін сипаттайды-1балл	А4 парағы Маркер Химия 7-сынып
6 мин	**Сабақты бекіту тапсырмалары.** **Топтық жұмыс.** **«Пирамида»** әдісі арқылы Берілген сұрақтар мен жауаптарды	**1-тапсырма** **«Пирамида» әдісі** 1.Инертті газдар қай топта? — VIII А немесе 18 топта. 2.Қандай элементтер жатады? — Гелий, неон, аргон, криптон,	**Дескриптор:** элементтердің периодтық кестесін пайдаланып, келесі	**Оқулық** Тапсырма жазылған парақтар, стакандар

4 мин	сәйкестендіреді. **Саралау тәсілі: :** Бұл жерде саралаудың **«Диалог және қолдау көрсету»** тәсілі көрінеді. Дұрыс мағынада жауап беруге бағыттау мақсатында кейбір оқушыларға ашық сұрақтар, ал кейбір көмек қажет ететін оқушыларға жетелеуші сұрақтар қойылады. Құндылық тапсырма орындай отырып, қалыптасады. **Жұптық жұмыс.** **«Пазл» әдісі** әдісі арқылы берілген элементтердің зат массасы, жазылуы, реттік нөмірін тауып, құрастырыңдар Мұғалім жаңа тақырып бойынша білімдерін тиянақтау үшін жеке (Функционалдық сауаттылыққа) жұмыс ұйымдастырады Бекіту тапсырмасы **Саралау тәсілі:** Тапсырманы орындау арқылы, пәнге деген қызығушылығы артады. Сабақтың мазмұны мен мақсатын түсінеді. Құндылық тапсырма орындай отырып, қалыптасады	ксенон, радон. 3.Неге инертті деп аталады? — Химиялық белсенділігі өте төмен. 4.Сыртқы электрон қабаты қандай? — Толық. 5. Қандай күйде болады? — Газ күйінде. 6. Иісі мен түсі бар ма? — Жоқ. 7. Қандай молекула түзеді? — Бір атомды (моноатомды). 8. Қайсысы ең жеңіл инертті газ? — Гелий. 9. Қай салада қолданылады? — Шамдарда, дәнекерлеуде, медицинада. 10 Радон қандай қасиетке ие? — Радиоактивті. Элементтердің периодтық кестесін пайдаланып, зат массасы, жазылуы, реттік нөмірін тауып, құрастырыңдар. Wordwall платформасы арқылы элементтердің табиғи топтарын анықтап, сәйкестендіреді. ***Қорытынды тапсырма.*** 	сұрақтарға жауап береді; Жалпы балл-1б **Дескриптор:** қажетті бөлшектері тауып, суретті толықтырады ; Жалпы балл-2б :-Периодтық жүйедегі орнын дұрыс анықтайды-1балл	 Таратпа материалдар  https://wordwall.net/ru/resource/28140934  Слайд
Сабақтың соңы 5 мин	**Кері байланыс «Химик»әдісі** Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, кері байланысын тыңдайды. **Мақсаты:** Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. **Тиімділігі:** Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің құнды болуын қадағалайды.	**Кері байланыс «Химик»әдісі**  Маған сабақта қиын болды ..... Маған сабақта жеңіл болды ..... Маған әлі де көмек керек ….....	Мұғалім оқушыларды бағалау парақшасына сай 1-10 баллдық жүйе бойынша бағалайды.	ДК экраны 7-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері.
1 мин	**Үй тапсырмасы §.14 оқу**			

Чаушов Халис Махмутоглы
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
№17 Ы Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп КММ
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жібек-жолы а/о, Диханбаба ауылы



МЕКТЕПТЕГІ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Аннотация. Бұл мақалада мектептегі дене шынықтыру сабағының тұлғаның жан-жақты дамуына ықпалы ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады. Білім беру жүйесіндегі жаңғырту үдерістері жағдайында дене шынықтыру пәнінің мазмұны мен әдістемелік ұйымдастырылуы оқушы денсаулығын нығайтумен шектелмей, оның әлеуметтік бейімделуіне, психологиялық тұрақтылығына және құндылықтық бағдарларының қалыптасуына әсер ететіні негізделеді. Қазіргі қоғамдағы гиподинамия мәселесі, цифрлық тәуелділік және эмоциялық күйзелістер жағдайында дене шынықтыру сабағының профилактикалық әрі тәрбиелік әлеуеті айқындалады. Мақалада қозғалыс белсенділігінің физиологиялық тетіктері, жас ерекшеліктеріне сай оқыту қағидалары және мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің рөлі кешенді қарастырылады. Дене шынықтыру сабағының құндылықтық, мәдени және әлеуметтік маңызы айқындалып, оның білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы орны көрсетіледі. Автор мектеп тәжірибесіне негізделген пайымдаулар арқылы пәннің стратегиялық маңызын дәлелдеуге ұмтылады.

Кілт сөздер: дене шынықтыру сабағы, оқушы денсаулығы, қозғалыс белсенділігі, кәсіби құзыреттілік, тұлғалық даму, білім беру сапасы, салауатты өмір салты, педагогикалық үдеріс.

Қазіргі кезеңде мектептегі дене шынықтыру сабағының маңызы бұрынғыдан да арта түсті, өйткені жаһандану үдерісі мен ақпараттық қоғамның қарқынды дамуы балалардың өмір салтына түбегейлі өзгерістер енгізді. Қозғалыс белсенділігінің төмендеуі, ұзақ уақыт экран алдында отыру, урбанизация әсерінен табиғи ортада еркін ойнау мүмкіндігінің шектелуі жас ұрпақтың физикалық дамуына кері ықпал етуде. Осындай жағдайда мектеп қабырғасындағы дене шынықтыру сабағы тек пәндік талаптарды орындаумен шектелмей, оқушы ағзасының физиологиялық тепе-теңдігін сақтауға бағытталған жүйелі ықпал ету тетігіне айналады. Ағзаның жүрек-қантамыр, тыныс алу және тірек-қимыл жүйелерінің үйлесімді қызметі тұрақты қозғалыс жүктемесі арқылы қамтамасыз етілетіні ғылыми зерттеулермен дәлелденген. Дене жаттығулары зат алмасу үдерістерін белсендіре отырып, иммундық жүйенің төзімділігін арттырады және созылмалы аурулардың алдын алуға мүмкіндік береді. Мұғалім сабақ құрылымын ғылыми негізде ұйымдастырған жағдайда жүктеменің мөлшері оқушының жас ерекшелігі мен денсаулық жағдайына сай реттеледі. Бұл ретте дене шынықтыру сабағы оқушы ағзасының табиғи даму заңдылықтарына сүйенетін педагогикалық жүйе ретінде қарастырылады. Сабақ барысында қалыптасатын қимыл дағдылары тек спорттық нәтижеге емес, күнделікті өмірдегі функционалдық икемділікке қызмет етеді. Қозғалыс мәдениетін меңгерген бала өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды үйренеді және

салауатты өмір салтын саналы түрде таңдай бастайды. Сондықтан мектептегі дене шынықтыру сабағы ұлт денсаулығын нығайтудың стратегиялық ресурсы ретінде бағалануы тиіс.

Дене шынықтыру пәнінің тәрбиелік әлеуеті оның тек физикалық сапаларды дамытуымен ғана шектелмейді, ол оқушының мінез-құлқына, ерік-жігеріне және әлеуметтік қарым-қатынас мәдениетіне тікелей ықпал етеді. Ұжымдық ойындар мен командалық жарыстар барысында оқушылар өзара қолдау көрсету, әділдік қағидаларын сақтау және ортақ мақсатқа ұмтылу дағдыларын меңгереді. Жеңіс пен жеңілісті қабылдау мәдениеті тұлғаның эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастырады және өмірлік қиындықтарға төзімділігін арттырады. Сабақ үдерісінде қойылатын талаптардың бірізділігі тәртіпке баулиды және жауапкершілік сезімін дамытады. Қозғалыс әрекеті арқылы бала өз мүмкіндіктерін таниды, шектеулерін түсінеді және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылады. Дене жаттығулары кезінде бөлінетін эндорфиндер психоэмоциялық күйді жақсартып, күйзеліс деңгейін төмендетеді. Бұл мектеп жасындағы балалар арасында жиі кездесетін мазасыздық пен шаршағыштықтың алдын алуға ықпал етеді. Мұғалімнің қолдауы мен әділ бағалауы оқушының өзіндік бағасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Дене шынықтыру сабағында қалыптасқан өзара сыйластық ахуалы мектеп ұжымындағы жағымды психологиялық климаттың орнығуына әсер етеді. Осылайша дене шынықтыру сабағы тұлғаның әлеуметтік және рухани дамуына ықпал ететін көпқырлы педагогикалық кеңістік ретінде сипатталады.

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында дене шынықтыру пәнінің әдістемелік негіздері тек техникалық өзгерістермен шектелмей, тұтас педагогикалық философияның трансформациясын талап етеді, өйткені қазіргі оқушы ақпаратты дайын күйінде қабылдаушы емес, оны сыни тұрғыдан сараптай алатын белсенді субъект ретінде қалыптасуы тиіс. Осы тұрғыдан алғанда дене шынықтыру сабағында оқытудың құзыреттілікке бағытталған моделі басымдыққа ие болып, білім алушының нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана алатын әрекеттік дағдыларын дамытуға негізделеді. Егер бұрын қозғалыс әрекеттерін механикалық қайталау басым болса, ендігі жерде әр жаттығудың мәнін түсіндіру, оның ағзаға әсерін пайымдату және қауіпсіз орындалу алгоритмін саналы түрде меңгерту маңызды болып отыр. Сабақ барысында проблемалық жағдаяттар туындату арқылы оқушылардың тактикалық ойлау қабілетін жетілдіруге болады, өйткені ойын жағдайындағы жедел шешім қабылдау дағдысы интеллектуалдық икемділікті арттырады. Мұғалім оқу үдерісін ұйымдастыру кезінде пәнаралық байланысты ескерсе, мысалы биология немесе валеология элементтерін кіріктірсе, оқушы дене жаттығуларының ғылыми негізін тереңірек ұғынады. Бағалау жүйесінің айқын әрі әділ құрылуы білім алушының ішкі мотивациясын күшейтеді, себебі ол өз жетістігінің өлшемдерін нақты түсінген жағдайда жауапкершілікті сезінеді. Қалыптастырушы бағалау аясында өзін-өзі бағалау және өзара бағалау тәсілдерін қолдану рефлексия мәдениетін дамытады, бұл өз кезегінде тұлғалық кемелденудің алғышартына айналады. Оқыту процесінде вариативті жаттығулар кешенін ұсыну арқылы әртүрлі дайындық деңгейіндегі оқушылардың әлеуетін ескеруге мүмкіндік туады. Теориялық мәліметтерді қысқа әрі мазмұнды түрде ұсыну, кейін оны практикалық әрекетпен бекіту танымдық белсенділікті арттырады. Нәтижесінде әдістемелік жаңғырту дене шынықтыру сабағын динамикалық әрі мазмұнды педагогикалық кеңістікке айналдырады, онда әрбір оқушы өзін табысты сезінуге мүмкіндік алады.

Сабақ мазмұнын тереңдету барысында дене сапаларын дамытуға бағытталған жаттығуларды ғылыми негізде кезең-кезеңімен енгізу қажеттілігі туындайды, өйткені күш, төзімділік, икемділік және жылдамдық көрсеткіштері жүйелі жоспарланған жүктеме арқылы ғана тиімді қалыптасады. Егер оқу бағдарламасы ұзақ мерзімді перспективада құрылса, онда әр тоқсан немесе бөлім белгілі бір физикалық сапаны басым дамытуға бағытталып, нәтижелердің бірізділігі қамтамасыз етіледі. Жаттығулардың күрделілік деңгейін біртіндеп арттыру арқылы оқушы ағзасының бейімделу мүмкіндігі сақталады, ал шамадан тыс жүктемеден туындайтын кері әсерлердің алдын алуға болады. Қозғалыс әрекеттерін үйретуде көрнекілік қағидасын сақтау маңызды, өйткені дұрыс көрсетілім оқушының кинестетикалық

қабылдауын күшейтіп, қимыл дәлдігін арттырады. Ойын технологияларын орынды қолдану сабақтың эмоциялық тартымдылығын жоғарылатып, белсенді қатысуды қамтамасыз етеді. Дене шынықтыру сабағында өзіндік жұмыс элементтерін енгізу арқылы оқушы дербес жаттығу жоспарын құруды үйренеді, бұл оның болашақта спорттық белсенділікті өз бетінше ұйымдастыруына негіз болады. Сабақ соңындағы талдау кезеңі орындалған жаттығулардың тиімділігін саралауға мүмкіндік береді және келесі сабаққа мақсат қоюды жеңілдетеді. Оқу үдерісінде қауіпсіздік нормаларын жүйелі түрде түсіндіру жарақаттың алдын алумен қатар жауапкершілік мәдениетін қалыптастырады. Жас ерекшеліктеріне сай әдістемелік амалдарды қолдану психофизиологиялық даму заңдылықтарын сақтауға мүмкіндік береді. Осылайша мазмұнды әдістемелік құрылым дене шынықтыру сабағының нәтижелілігін арттырып, оқушының дене мәдениетін саналы деңгейде қалыптастыруға ықпал етеді.

Дене шынықтыру пәні мұғалімінің кәсіби құзыреттілігі тек пәндік біліммен шектелмейді, ол педагогтың ұйымдастырушылық, зерттеушілік және психологиялық қабілеттерінің үйлесімділігін талап етеді, өйткені сабақ тиімділігі көп жағдайда мұғалімнің басқару шеберлігіне байланысты болады. Егер педагог оқу ортасын қауіпсіз әрі ынталандырушы сипатта ұйымдастыра алса, онда оқушылар белсенді әрекетке еркін араласады және бастамашылдық танытады. Мұғалімнің көшбасшылық қасиеті ұжымдық жұмыстарды үйлестіруде айқын көрінеді, себебі әр оқушының рөлін әділ бөліп, топтық динамиканы бақылау жоғары кәсібилікті қажет етеді. Педагогикалық жағдайларды жедел талдап, дұрыс шешім қабылдау қабілеті күтпеген жағдаяттарда аса маңызды, өйткені спорттық әрекет барысында түрлі тосын жағдайлар туындауы ықтимал. Мұғалімнің зерттеушілік мәдениеті өз тәжірибесін үнемі талдап, жаңашыл тәсілдерді енгізуге мүмкіндік береді. Оқушылардың жетістіктерін жүйелі мониторингтеу арқылы педагог олардың даму динамикасын бақылап, жеке қолдау стратегиясын құра алады. Әділдік пен талапшылдықтың үйлесімі сабақтағы тәртіпті сақтаумен қатар сенімді қарым-қатынасты қалыптастырады. Кәсіби этика нормаларын сақтау мұғалім беделінің тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сабақтан тыс спорттық іс-шараларды ұйымдастыру педагогтың шығармашылық әлеуетін айқындайды және оқушылардың қызығушылығын арттырады. Нәтижесінде кәсіби құзыретті мұғалім дене шынықтыру пәнін тек оқу сағаты ретінде емес, тәрбиелік және әлеуметтік маңызы бар кеңістік ретінде дамыта алады.

Қазіргі білім беру жағдайында мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуы стратегиялық қажеттілікке айналып отыр, өйткені ғылым мен тәжірибе үнемі жаңарып, педагогтан жаңа білім мен икемділікті талап етеді. Егер мұғалім заманауи ғылыми зерттеулермен танысып, оларды тәжірибеде қолданса, онда сабақ сапасы артып, оқушылардың жетістігі тұрақты сипат алады. Біліктілікті арттыру курстары мен семинарларға қатысу педагогтың әдістемелік қоржынын толықтырып, тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді. Кәсіби қауымдастықтар аясында пікір алмасу шығармашылық серпін береді және жаңа идеялардың туындауына ықпал етеді. Өзін-өзі дамытуға бағытталған ішкі мотивация мұғалімнің кәсіби өсуінің негізгі қозғаушы күші болып табылады. Ақпараттық ресурстарды тиімді пайдалану арқылы педагог әлемдік тәжірибелермен танысып, озық үлгілерді бейімдей алады. Кәсіби рефлексия жасау арқылы мұғалім өз жетістіктері мен кемшіліктерін анықтап, болашақта жетілдіру жолдарын белгілейді. Эмоциялық күйзелістің алдын алу үшін педагог психологиялық тұрақтылықты сақтауға да мән беруі тиіс, өйткені оның көңіл күйі сабақ атмосферасына тікелей әсер етеді. Өз еңбегінің әлеуметтік маңызын сезіну мұғалімнің жауапкершілігін арттырып, кәсіби адалдығын нығайтады. Осындай кешенді кәсіби даму нәтижесінде дене шынықтыру пәні мұғалімі білім алушылардың денсаулығын нығайтумен қатар олардың тұлғалық және әлеуметтік кемелденуіне ұзақ мерзімді ықпал ете алады.

Қорытындылай келе, мектептегі дене шынықтыру сабағы білім беру үдерісінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылып, оның әлеуметтік, физиологиялық және тәрбиелік маңызы кешенді сипатта бағалануы тиіс. Қозғалыс белсенділігі оқушының денсаулығын нығайтып қана қоймай, оның оқу жетістіктеріне де оң әсер етеді, өйткені жүйелі дене

жаттығулары мидың қан айналымын жақсартып, зейін мен есте сақтау қабілетін арттырады. Дене шынықтыру сабағы тұлғаның ерік-жігерін шыңдап, мақсат қою және оған жету дағдыларын қалыптастырады. Қазіргі қоғамда денсаулық капитал ретінде танылғандықтан мектеп осы капиталды қалыптастырудың бастапқы алаңы болуы қажет. Пәннің мазмұнын ғылыми негізде жетілдіру және әдістемелік тұрғыдан байыту білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Оқушының денсаулығын сақтау мен нығайтуға бағытталған жүйелі жұмыс ел болашағының кепілі болып саналады. Дене шынықтыру сабағы арқылы қалыптасқан салауатты өмір салты дағдылары ересек өмірде де сақталады және ұлттың демографиялық әлеуетіне ықпал етеді. Педагог қауымының бұл бағыттағы жауапкершілігі жоғары, өйткені олардың еңбегі жас ұрпақтың физикалық әрі рухани саулығына тікелей әсер етеді. Мектептегі дене шынықтыру сабағы білім беру кеңістігінде стратегиялық маңызы бар пән ретінде қарастырылып, оған жеткілікті жағдай жасалуы тиіс. Осындай кешенді көзқарас қана дене шынықтыру пәнінің әлеуетін толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Frömel, K., Groffik, D., Mitáš, J., et al. Physical activity recommendations for segments of school days in adolescents: support for health behavior in secondary schools / K. Frömel, D. Groffik, J. Mitáš [et al.] // Frontiers in Public Health. – 2020. – Vol. 8. – P. 527442.
2. Dohle, S., Wansink, B. Fit in 50 years: participation in high school sports best predicts one's physical activity after Age 70 / S. Dohle, B. Wansink // BMC Public Health. – 2013. – Vol. 13, № 1. – P. 1100.
3. European Parliament. Physical education in EU schools / European Parliamentary Research Service. – Brussels, 2016. – 45 p.
4. Калмыков, Б.Х., Калмыков, А.Л. Домашние задания для юношей 9-10 классов / Б.Х. Калмыков, А.Л. Калмыков // Физическая культура в школе. – 2018. – № 2. – С. 62-63.

ЗНАЧЕНИЕ УРОКА ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ШКОЛЕ

Аннотация. В данной статье научно-публицистически анализируется влияние урока физической культуры в школе на всестороннее развитие личности. В условиях модернизации системы образования обосновывается, что содержание и методическая организация предмета физической культуры не ограничиваются укреплением здоровья учащихся, но также способствуют их социальной адаптации, психологической устойчивости и формированию ценностных ориентиров. Рассматриваются проблемы гиподинамии, цифровой зависимости и эмоционального стресса в современном обществе, на фоне которых раскрывается профилактический и воспитательный потенциал урока физической культуры. В статье комплексно анализируются физиологические механизмы двигательной активности, принципы обучения с учетом возрастных особенностей, а также роль профессиональной компетентности учителя. Определяется ценностное, культурное и социальное значение урока физической культуры и его роль в развитии функциональной грамотности обучающихся. Автор стремится обосновать стратегическую значимость предмета на основе выводов, сделанных из школьной практики.

Ключевые слова: урок физической культуры, здоровье учащихся, двигательная активность, профессиональная компетентность, личностное развитие, качество образования, здоровый образ жизни, педагогический процесс.

Кабулов Бегмат Дабылович
Көркем еңбек пәні мұғалімі
№17 Ы Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп КММ
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жібек-жолы а/о, Диханбаба ауылы



АҒАШ ӨҢДЕУ ӨНЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Аннотация: мақалада көркем еңбек пәнінде ағаш өңдеу өнерін оқытудың маңызы мен оның оқушылардың практикалық дағдыларын дамытудағы рөлі қарастырылады. Ағаштың түрлері, құрал-жабдықтар, қауіпсіздік техникасы, сабақта қолданылатын әдістер, жобалық жұмыстар, ұлттық құндылықтар, цифрлық технологиялар және кәсіпкерлік бағыттағы мүмкіндіктер сипатталады.

Кілт сөздер: ағаш өңдеу, көркем еңбек, практикалық дағды, ұлттық қолөнер, ағаш ұсталығы, еңбек тәрбиесі, жобалық оқыту, шығармашылық қабілет, қауіпсіздік техникасы, кәсіпкерлік.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқушылардың өмірде қажет болатын практикалық дағдыларын қалыптастыру, оларды еңбекке баулу, өз қолымен өнім жасай алатын, шығармашыл әрі жауапкершілігі жоғары тұлға тәрбиелеу. Осы тұрғыдан алғанда көркем еңбек пәнінің орны ерекше. Көркем еңбек сабағы оқушыны тек белгілі бір бұйым дайындауға ғана емес, сонымен бірге ойлауға, жобалауға, талдауға, еңбектің нәтижесін бағалауға үйретеді. Әсіресе ағаш өңдеу өнері оқушылардың қол еңбегіне қызығушылығын арттырып, практикалық дағдыларын дамытудың тиімді құралы болып табылады. Ағашпен жұмыс жасау – қазақ халқының көне қолөнерінің бірі. Бұл өнер ғасырлар бойы тұрмыстық бұйымдар, үй жиһаздары, ұлттық музыкалық аспаптар, киіз үй бөлшектері, әшекей заттар жасау барысында дамып, бүгінгі күнге дейін жетті.

Қазақ халқы ағашты қасиетті материал ретінде бағалаған. Табиғи материал ретінде ағаш жылы, икемді, өңдеуге ыңғайлы және экологиялық тұрғыдан қауіпсіз болып саналады. Халық шеберлері ағаштан бесік, сандық, асадал, кебеже, домбыра, ожау, тостаған, ер-тоқым, ыдыс-аяқ және басқа да көптеген тұрмыстық бұйымдар жасаған. Әрбір бұйымның жасалуында тек практикалық мақсат қана емес, сонымен бірге көркемдік талғам, ұлттық өрнек, шебердің шығармашылығы көрініс тапқан. Сондықтан ағаш өңдеу өнерін мектепте оқыту оқушыларды тек еңбекке ғана емес, ұлттық мәдениетті тануға, ата-баба мұрасын құрметтеуге де тәрбиелейді.

Көркем еңбек пәнінде ағаш өңдеу бағытын ұйымдастыру барысында ең алдымен оқушыларға ағаштың түрлері мен қасиеттері туралы түсінік берілуі тиіс. Ағаштардың қатты және жұмсақ түрлері болады. Қатты ағаштарға емен, қайың, үйеңкі, жаңғақ жатса, жұмсақ ағаштарға қарағай, шырша, терек, тал жатады. Әр ағаштың өзіндік ерекшелігі бар. Мысалы,

қарағай жұмсақ болғандықтан өңдеуге жеңіл, ал емен өте берік әрі ауыр келеді. Мұғалім оқушыларға қандай бұйым жасауға қандай ағаш түрі қолайлы екенін түсіндіруі қажет. Бұл оқушылардың материал таңдаудағы сауаттылығын қалыптастырады.

Ағаш өңдеу сабағында қолданылатын негізгі құрал-жабдықтарға ара, сүргі, қашау, балға, бұрғы, егеу, тегістеу қағазы, сызғыш, бұрыштық, қарындаш және ағаш желімі жатады. Мұғалім ең алдымен осы құралдардың атауын, қызметін және оларды қауіпсіз пайдалану жолдарын үйретуі тиіс. Қауіпсіздік техникасы – ағаш өңдеу сабағының ең маңызды бөлігі. Оқушылар араны өзіне қарай тартпау, өткір құралдарды дұрыс ұстау, жұмыс кезінде арнайы алжапқыш пен қолғап кию, жұмыс орнын таза ұстау, электр құралдарын мұғалімнің рұқсатымен ғана пайдалану сияқты ережелерді нақты меңгеруі керек.

Ағашпен жұмыс жасау барысында оқушыларда практикалық дағдылар біртіндеп қалыптасады. Алғашқы кезеңде олар ағаштың бетін белгілеуді, өлшеуді, сызық жүргізуді, қарапайым кесу және тегістеу жұмыстарын орындайды. Кейіннен күрделірек жұмыстарға көшеді: бөлшектерді біріктіру, желімдеу, шегелеу, ою-өрнек салу, дайын бұйымды лактау немесе бояу. Осындай сатылы жұмыс арқылы оқушының қол икемділігі, ұқыптылығы, дәлдігі, кеңістіктік ойлауы дамиды.

Ағаш өңдеу өнері оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға үлкен мүмкіндік береді. Сабақ барысында мұғалім дайын үлгіні қайталатумен шектелмеуі тиіс. Оқушыларға өз идеяларын ұсынуға, бұйымның пішінін, көлемін, сәндік элементтерін таңдауға мүмкіндік берген жөн. Мысалы, олар өз қолымен қаламсап салғыш, кітап сөресі, шағын үстел, құс ұясы, ас үйге арналған тақтайша, ұлттық өрнекпен безендірілген кәдесый немесе домбыраның шағын макетін жасай алады. Әр оқушының жұмысы өзіндік ерекшелігімен бағалы болуы тиіс.

Көркем еңбек сабағында ағаш өңдеу өнерін жобалық оқыту технологиясымен ұштастыру өте тиімді. Жобалық жұмыс барысында оқушы бұйымның идеясын ойластырады, сызбасын салады, қажетті материалдарды анықтайды, жасау кезеңдерін жоспарлайды және дайын өнімді қорғайды. Мысалы, «Менің алғашқы ағаш бұйымым», «Ұлттық нақыштағы бұйым», «Экологиялық таза үй жабдығы», «Қайта өңделген материалдан жасалған бұйым» тақырыптарында жобалар ұйымдастыруға болады. Бұл тәсіл оқушылардың зерттеушілік, жоспарлау, өз ойын дәлелдеу, шығармашылықпен жұмыс істеу қабілеттерін дамытады.

Ағаш өңдеу сабақтарын басқа пәндермен ықпалдастыру да маңызды. Математика пәнімен байланыста оқушылар бұйымның өлшемдерін есептейді, геометриялық пішіндерді қолданады, пропорцияны сақтайды. Физикамен байланыста ағаштың беріктігі, үйкеліс, тепе-теңдік, қысым ұғымдары түсіндіріледі. Биология пәнімен ықпалдастыра отырып, ағаш түрлерінің табиғаттағы рөлі, олардың өсу ерекшеліктері қарастырылады. Ал тарих пәнімен байланыс арқылы қазақтың дәстүрлі ағаш бұйымдары мен шеберлік өнері туралы мәліметтер беріледі.

Ағаш өңдеу өнерінің тәрбиелік мүмкіндігі де өте зор. Ең алдымен ол оқушыны еңбекқорлыққа, табандылыққа, жауапкершілікке тәрбиелейді. Ағашпен жұмыс жасау шыдамдылықты қажет етеді. Бұйымды бірден жасап шығу мүмкін емес. Әр бөлшекті өлшеп, кесіп, тегістеп, біріктіріп, өңдеу қажет. Бұл үдеріс барысында оқушы өз ісіне жауапкершілікпен қарауды, бастаған ісін соңына дейін жеткізуді үйренеді. Сонымен қатар дайын бұйымды өз қолымен жасап шыққан бала еңбектің қадірін түсінеді, өзіне деген сенімі артады.

Ұлттық құндылықтарды қалыптастыруда ағаш өңдеу өнерінің рөлі ерекше. Қазақ халқының ағаш ұсталығы – ұлттық мұраның маңызды бөлігі. Көркем еңбек сабағында оқушыларға ұлттық ою-өрнек элементтерін ағаш бетіне түсіру, бесік, сандық, домбыра, асадал сияқты бұйымдардың құрылымы мен мағынасын түсіндіру қажет. Әсіресе ұлттық өрнектерді ағаш бұйымдарына қолдану арқылы оқушылар халық өнерінің ерекшелігін тереңірек сезінеді. Бұл олардың туған жерге, ұлттық мәдениетке деген құрметін қалыптастырады.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар ағаш өңдеу сабақтарына да жаңа мүмкіндіктер әкелуде. Мұғалім сабақ барысында интерактивті тақтаны, 3D-модельдерді, бейнесабақтарды,

компьютерлік сызба бағдарламаларын қолдана алады. Оқушылар бұйымның алдын ала үлгісін компьютерде жасап, кейін оны ағаштан орындауға үйренеді. Бұл олардың цифрлық сауаттылығын, техникалық ойлауын дамытады. Сонымен қатар оқушылар өз жұмыстарын фото және бейне түрінде жинақтап, электронды портфолио жүргізе алады.

Ағаш өңдеу өнерін инклюзивті білім беру жағдайында қолдануға да болады. Ерекше білім беру қажеттілігі бар оқушылар үшін қарапайым өлшеу, тегістеу, бояу, желімдеу жұмыстары қолжетімді әрі пайдалы. Мұндай әрекеттер олардың қол моторикасын, зейінін, эмоционалдық тұрақтылығын дамытуға ықпал етеді. Мұғалім әр оқушының мүмкіндігін ескеріп, тапсырмаларды саралап ұсынуы тиіс.

Ағаш өңдеу өнерін кәсіпкерлікпен байланыстыру да маңызды бағыттардың бірі. Қазіргі уақытта қолдан жасалған ағаш бұйымдарына сұраныс жоғары. Оқушылар шағын бұйымдар жасап, оларды мектеп көрмелерінде, жәрмеңкелерде ұсына алады. Мысалы, қаламсап салғыш, кілт ілгіш, кітап тірегі, ойыншық, шағын қорапша, ұлттық нақыштағы сувенирлер жасауға болады. Мұндай жұмыстар оқушылардың қаржылық сауаттылығын, еңбек нәтижесін бағалау қабілетін дамытады.

Сабақта бағалау жүйесін дұрыс ұйымдастыру да өте маңызды. Мұғалім тек дайын бұйымның әдемілігін ғана емес, оқушының еңбек процесіне қатысуын, құралдарды дұрыс қолдануын, қауіпсіздік ережелерін сақтауын, шығармашылық идеясын, ұқыптылығын бағалауы керек. Қалыптастырушы бағалау кезінде нақты кері байланыс беру қажет. Мысалы, «өлшемді дәл сақтадың», «бөлшектерді дұрыс біріктірдің», «өрнекті ұқыпты орындадың» деген пікірлер оқушыны ынталандырады.

Ағаш өңдеу бағыты бойынша үйірме жұмысын ұйымдастыру мектептегі көркем еңбек пәнінің мүмкіндігін кеңейтеді. Үйірмеде оқушылар күрделірек бұйымдар жасап, ағашты көркем ою, күйдіру, бояу, лактау тәсілдерін үйренеді. Сонымен бірге аудандық, облыстық байқауларға, көрмелерге қатысуға мүмкіндік алады. Мұндай жұмыстар оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырып, болашақ мамандық таңдауға әсер етуі мүмкін.

Осылайша, ағаш өңдеу өнері – оқушылардың практикалық дағдыларын дамытудың, еңбекке баулудың, шығармашылық қабілетін қалыптастырудың және ұлттық құндылықтарды сіңірудің тиімді құралы. Көркем еңбек пәні мұғалімі бұл бағытты жүйелі түрде ұйымдастырып, дәстүрлі қолөнер мен заманауи технологияларды ұштастыра білсе, оқушылардың жан-жақты дамуына үлкен мүмкіндік туады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Сейітова А. Ағаш өңдеу технологиясын оқыту әдістемесі. – Астана: Фолиант, 2024.
2. Ахметова Л. Цифрлық технологиялар және қолөнер сабақтары. – Алматы: Дарын, 2024.
3. Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарына арналған «Көркем еңбек» оқу бағдарламасы. – Астана, 2023.
4. Бейсенбаева А. Еңбек тәрбиесі және шығармашылық қабілет. – Алматы: Рауан, 2022.
5. Нұрпейісова Г. Ұлттық ою-өрнекті ағаш бұйымдарына қолдану ерекшеліктері. – Астана: Білім, 2024.

Мансурова Меруерт Алмабековна
Арнайы пән оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-сарапшы
М.Мәметова атындағы Қызылорда педагогикалық жоғары колледжі
Қызылорда қаласы



МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа: Бұл мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында жасанды интеллектке негізделген ойын құралдарын қолданудың ғылыми және практикалық негіздері қарастырылады. Жекелендірілген оқыту үдерісін ұйымдастырудағы заманауи цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері талданып, олардың бала дамуына әсері сипатталады.

Кілтсөздер: жасанды интеллект, ойын технологиялары, жекелендірілген оқыту, мектепке дейінгі білім беру, цифрлық орта

Аннотация: В статье рассматриваются возможности использования игровых средств на основе искусственного интеллекта в дошкольном образовании. Анализируется их роль в индивидуализированном обучении и развитии ребенка.

Ключевые слова: искусственный интеллект, игровые технологии, дошкольное образование

Abstract: The article explores AI-based game tools in preschool education and their role in personalized learning. It highlights adaptive learning environments and child development.

Keywords: artificial intelligence, game tools, preschool education

Қазіргі білім беру жүйесі цифрландыру мен инновациялық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында жаңаша мазмұнмен толықтырылуда. Соның ішінде жасанды интеллект құралдары білім беру процесін дараландыруға, оқыту сапасын арттыруға және педагогтың кәсіби қызметін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің Қазақстан халқына Жолдауында цифрландыру мен инновацияны дамытуды елдің стратегиялық басым бағыттарының бірі ретінде атап өтті. Жолдауда жасанды интеллект технологияларын енгізу, цифрлық инфрақұрылымды жетілдіру және адами капиталды жаңа талаптарға сай даярлау қажеттілігі нақты көрсетілген. Сонымен қатар, Мемлекет басшысы білім беру жүйесін цифрлық трансформациялаудың маңыздылығына тоқталып, заманауи технологияларды меңгерген мамандар даярлау міндетін алға қойды.

Осы стратегиялық бағыт аясында елімізде жасанды интеллектіні дамытуға ерекше көңіл бөлініп, оны білім беру саласына енгізу қажеттілігі айқындалуда. Бұл өз кезегінде мектепке

дейінгі білім беру жүйесінде де инновациялық технологияларды қолданудың өзектілігін арттырады.

Мектепке дейінгі білім беру процесінде жасанды интеллект құралдарын қолдану балалардың танымдық белсенділігін арттыруға, жеке білім беру траекториясын қалыптастыруға және оқу қызметін интерактивті ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл бағыт болашақ тәрбиешілердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруға және олардың кәсіби қызметін жаңа деңгейге көтеруге ықпал етеді.

Мектепке дейінгі кезеңде баланың дамуы ойын арқылы жүзеге асады. Сондықтан ойын технологияларын цифрлық құралдармен ұштастыру – білім беру сапасын арттырудың тиімді жолы. Осы бағыттағы зерттеулер көрсеткендей, мұндай технологияларды жүйелі қолдану балалардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартады. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр баланың жеке даму траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жекелендірілген оқыту әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеруді талап етеді. Жасанды интеллект бұл процесті автоматтандырып, баланың деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынады. Осы бағыттағы зерттеулер көрсеткендей, мұндай технологияларды жүйелі қолдану балалардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартады. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр баланың жеке даму траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

AI құралдары баланың оқу әрекетін талдап, оның жетістіктері мен қиындықтарын анықтай алады. Бұл педагогқа нақты көмек көрсетеді. Осы бағыттағы зерттеулер көрсеткендей, мұндай технологияларды жүйелі қолдану балалардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартады. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр баланың жеке даму траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Ойын форматындағы тапсырмалар балалардың қызығушылығын арттырып, олардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Осы бағыттағы зерттеулер көрсеткендей, мұндай технологияларды жүйелі қолдану балалардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартады. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр баланың жеке даму траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Балалардың тілдік дағдыларын дамытуда жасанды интеллектке негізделген интерактивті платформалар тиімді құрал болып табылады. Мысалы, Duolingo Kids, Lingokids сияқты бейімделген қосымшалар баланың сөздік қорын деңгейіне қарай автоматты түрде кеңейтіп, дұрыс айтылымды дыбыстық кері байланыс арқылы түзетеді. Мұндай жүйелер баланың жаңа сөздерді табиғи ортада меңгеруіне және сөйлеу белсенділігінің артуына ықпал етеді. Зерттеулер AI-ға негізделген тілдік оқыту құралдарының жүйелі қолданылуы балалардың коммуникативтік қабілеттерін айтарлықтай жақсартатынын көрсетеді [1].

Логикалық ойлауды дамытуда адаптивті ойын платформалары (мысалы, Smartick, Khan Academy Kids) баланың тапсырма орындау деңгейіне қарай күрделілік деңгейін автоматты түрде өзгертіп отырады. Бұл тәсіл баланың мәселе шешу стратегияларын біртіндеп қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жүйе баланың қателерін талдап, қосымша түсіндірмелер мен жеңілдетілген тапсырмалар ұсынады, нәтижесінде когнитивтік даму үдерісі тиімді жүреді.

Шығармашылық қабілеттерді дамытуда AI сурет генераторлары мен әңгіме құрастыру платформалары (мысалы, DALL·E негізіндегі балаларға бейімделген қосымшалар, Storybird AI) қолданылады. Бұл құралдар балаларға берілген тақырып бойынша сурет құрастыру немесе әңгіме желісін жалғастыру арқылы қиялын дамытуға жағдай жасайды. Осындай технологиялар баланың өзіндік ойлауын қолдап, шығармашылық еркіндігін арттырады.

Жалпы алғанда, жасанды интеллектке негізделген білім беру құралдарын жүйелі қолдану баланың танымдық белсенділігін күшейтіп, оқу процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Бұл әр баланың жеке даму траекториясын ғылыми негізде қалыптастыруға жағдай жасайды.Педагогтың рөлі өзгереді: ол бағыттаушы, ұйымдастырушы және кеңесші қызметін атқарады. Осы бағыттағы зерттеулер көрсеткендей, мұндай технологияларды жүйелі қолдану

балалардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартады. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр баланың жеке даму траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Цифрлық құзыреттілік қазіргі заманғы педагогтың негізгі кәсіби дағдыларының бірі болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жасанды интеллект құралдарын тиімді қолдану үшін педагог цифрлық технологияларды еркін меңгеруі, оларды оқу процесіне мақсатты түрде енгізе білуі қажет. Зерттеулер көрсеткендей, цифрлық құзыреттілігі жоғары педагогтар оқу үдерісін тиімді ұйымдастырып, балалардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес білім беру ортасын құра алады [1].

Жасанды интеллект құралдарын енгізу барысында техникалық қиындықтар кездесуі мүмкін. Олардың қатарына инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, интернет ресурстарының шектеулілігі және құрылғылардың жетіспеуі жатады. Бұл мәселелер білім беру ұйымдарында цифрлық теңсіздікті туындатуы мүмкін. Сондықтан техникалық базаны кезең-кезеңімен жаңарту және қолжетімді инфрақұрылым қалыптастыру маңызды болып табылады.

Әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіру – AI технологияларын тиімді енгізудің негізгі шарттарының бірі. Бұл бағытта оқу-әдістемелік кешендерді жаңарту, цифрлық білім беру сценарийлерін әзірлеу және педагогтарға арналған практикалық нұсқаулықтар дайындау қажет. Мұндай жүйелі әдістемелік қолдау оқу процесінің сапасын арттырады және инновациялық технологияларды тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Педагогтарды арнайы даярлау және олардың біліктілігін арттыру – заманауи білім беру талаптарының маңызды бөлігі. Біліктілікті арттыру курстары, EdTech тренингтері және цифрлық педагогика бағдарламалары педагогтың AI құралдарын саналы әрі тиімді қолдануына жағдай жасайды. Бұл өз кезегінде баланың жеке даму траекториясын дұрыс ұйымдастыруға ықпал етеді.

AI құралдарын дұрыс қолдану балалардың оқу мотивациясын арттырады. Адаптивті оқыту жүйелері баланың жетістігін дереу бағалап, оның деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынады. Бұл тәсіл баланың оқу процесіне белсенді қатысуына және өз жетістігін сезінуіне мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, жасанды интеллектке негізделген технологиялар болашақта білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналады. Олар оқу процесін дараландырып, педагогикалық шешім қабылдауды жетілдіреді және білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Қорытындылай келе, жасанды интеллектке негізделген ойын құралдары мектепке дейінгі білім беруде жекелендірілген оқытуды тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік беретін инновациялық педагогикалық құрал болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауы, қаңтар, 2026

2. Әлімжанова А.Б. «Мектепке дейінгі білім беру саласындағы жаңа әдістемелер»: Алматы, -2021ж., 159б

3. Бекмұхамбетова А.Ж. «Педагогикалық инновациялар мен балалардың тілін дамыту»: Қарағанды.-2018ж., 195б

4. Кенжебекова Р.И., Кішібаева Д.Ж., Исманова Р.Ж., Мауленбердиева Г.Б. «Педагогикалық технология және инновация»:-Алматы.-2023ж.,-72б.

5. Смагулова С.К., Оспанова Г.М. «Мектепке дейінгі ұйымдарға қолдануға болатын тиімді технологиялар»:-Алматы.-2023ж.,- 30б,

6. Айтбаева А.Б. «Білім берудегі жаңа технологиялар»:- Алматы. -2020ж., -64б.

Туребекова Кульзада Кенесбаевна
Тәрбиеші
№106 «Ердәулет» бөбекжай бақшасы
Шымкент қаласы



АҒАШТАР – ТАБИҒАТТЫҢ БАЙЛЫҒЫ

Мақсаты:

Балалардың ағаштар туралы түсініктерін кеңейту. Табиғатты сүюге, қорғауға тәрбиелеу. Сөздік қорларын байыту, байланыстырып сөйлеу дағдыларын дамыту.

Міндеті:

1. **Білімділік:**

1. Балаларға ағаштардың түрлері (жеміс ағаштары, мәңгі жасыл ағаштар, бұталар) туралы түсінік беру.

2. Ағаштың адам өміріндегі маңызы (ауа тазартады, көлеңке береді, жеміс береді, әсемдік сыйлайды) туралы айту.

2. **Дамытушылық:**

1. Балалардың табиғатты бақылау, байқағыштық және ойлау қабілеттерін дамыту.

2. Сөздік қорын байыту, сөйлеу мәдениетін жетілдіру (мысалы: бұтақ, жапырақ, дің, тамыр деген сөздермен таныстыру).

3. **Тәрбиелік:**

1. Табиғатты аялауға, ағаштарды сындырмауға, қорғауға тәрбиелеу.

2. Еңбекқорлыққа, қамқорлыққа және ұқыптылыққа баулу.

Көрнекіліктер: Ағаштардың суреттері, жапырақтар, жемістер, табиғат бейнелері, ағаштың бөліктері (сабақ, бұтақ, жапырақ, тамыр) көрсетілген плакат, презентация.

1. Ұйымдастырылған іс-әрекеттің барысы:

Балаларды шаттық шеңберіне жинау.

«Дөңгеленіп тұрайық,
Шеңберді біз құрайық
Қол ұстасып бәріміз
Ақ тілекті жолдайық!
Әлемге нұр тыныштық,
Әр бір бейбіт күн ыстық,
Қайырлы таң, қонақтар,
Қайырлы күн достарым!»

Балалар амандасып, көңіл күйін көтереді.

2. Тақырыпқа кіріспе

Жұмбақ: Күн жылыса киінді,
Суытса шешті киімді.
Жауабы: Ағаш.

Тәрбиеші табиғат пен ағаштардың суреттерін көрсетіп, сұрақтар қояды:
- Мына суретте не көріп тұрсыңдар?
- Ағаш деген не?
- Ағаштың қандай пайдасы бар?

Балалардың жауаптарын тыңдау.

3. Негізгі бөлім
Ағаштың бөліктерімен таныстыру:

Тамыр — жер астында, суды сіңіреді.
Сабақ — ағаштың діңі.
Бұтақ — жапырақ пен жеміс өсетін бөлік.
Жапырақ — ағаштың тынысы.

Ағаштардың түрлерін слайдтар арқылы экраннан көрсету.

Балаларға ағаштыдың түрлерін көрсету. Талшын, Терек, Тал, Шырша, ағаштарының суреттерін көрсетіп, таныстыру.

Зерттеу жұмыстары

- Балаларға іс-тәжірбие арқылы зерттеу жұмысын көрсетеміз. Ыдыстағы суға қасықты саламыз, ол батып кетеді. Ал, ағаш салған кезде, ол суға батпайды.
- Ағаш ыдыс пен темір ыдысқа ыстық суды құямыз. Ағаш ыдыстағы су, өзінің температурасын ұстап тұрады, темір шыны ыдыстағы су тез суып қалады.

Ойын: «Ағаштан жасалған заттарды тап».

Тәрбиеші бірнеше жапырақ үлестіріп береді. Балалар суреттерден немесе үстелден қай ағаштың жапырағы екенін табады (қайың, алма, терек т.б.).

Тақпақтар:

1. Ой, балалар, балалар,
Қоңырқай күз болыпты
Құрап жапырақ салыпты,
Ел егінен орыпты
Ой, балалар, балалар,
Ойнайықта, күлейік
Енді оқуға кірелік.

2. Жасыл қыста, жазда да
Біз қараймыз мәз бола.
Инелері сондай көп
Жаңғақтары аз ғана.

3. Бақшамызда көп ағаш
Өскен жақсы аралас,
Ең әдемі меніңше
Құс ұясы бар ағаш.

4. Ей, балалар, балалар,
Құс ұясын бұзбаңдар!
Ей адамдар, адамдар,
Ағаштарды шаппаңдар!
Құс ұясы құласа,

Балапандар жыласа,
Балалардан анасы,
Көмек сонда сұраса!

Ойын: Жапырақ түссе жауап беру ойыны
- Ағаш не береді?
- Талшынның жапырағы қандай?
- Ағышқа не істеуге болмайды?
- Қандай ағаш түрлерін білесің?

Сергіту сәті: «Ағаш болып өсеміз» жаттығуы.
Балалар қолдарын жоғары көтеріп, жайлап тербеледі, жел соққанда «шайқалады».

4. Шығармашылық жұмыс
- Ағаш бейнесін жапсыру.
- Триз әдісі бойынша шыршаның суретін салу.
- Талдың суретін салып, үстінен түрлі-түсті қағазды жапсыру.

Нақыл сөздер:
1. Атаңнан мал қалғанша, тал қалсын.
2. Ағаш ексең аяла, басыңда болар саябақ.
3. Бір ағаш кессең, он ағаш отырғыз.
4. Кәрі ағаш – бұтағымен,
Кәрі адам ұрпағымен.
5. Ағаш тамырмен,
Адам досымен мықты.

5. Қорытындылау
Сұрақтар арқылы іс-әрекетті бекіту:
- Ағаш не үшін керек?
- Ағашты қалай қорғау керек?
- Саған қай ағаш ұнайды?

Тәрбиеші қорытады:
Ағаш — біздің досымыз. Оны сындырмай, суарып, қорғау керек.
Табиғатты сүйіңдер,
Сүю үшін біліңдер
Қамқорлық жасау жолында
Жан тәнімен күйіңдер.

Толегенова Гулнур Ганибаевна
Тәрбиеші
"Айзере" жекеменшік балабақшасы
Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы



«ӘКЕМ, АНАМ ЖӘНЕ МЕН»

Спорттық шараның атауы: «Әкем, анам және мен» отбасылық эстафеталық сайыс.

Мақсаты: Таза ауада спорттық сайыс жарысын ұйымдастыру арқылы ата - аналарды балабақша өміріне араластыру. Мектеп жасына дейінгі балалардың салауатты өмір сүруге қызығушылығын арттыру. Жас ұрпаққа және ата - аналарға денсаулығының қымбаттылығын, өмір сүруге қажеттілігін, бағалы байлық екенін түсіндіру. Спортқа деген қызығушылығын арттыру, отбасының үндестікті және балалардың икемділігін, шапшаңдылығын, достыққа тәрбиелеу.

Басталуы: Береке де осында,
Мерекеде осында
Болып жатыр той думан
Балабақша бағында
Көңіл қойып қараңыз
Жалындап тұр балаңыз
Қатысатын топтарды
Қол соғып қарсы аламыз
(Сайысқа қатысушы ата - аналар балалармен саппен жүріп келіп, қатарға тұрады,және өз топтарын атын,ұранын айтады)

Жүргізуші: Армысыздар, құрметті ата - аналар, тәрбиешілер және балалар. Бүгін біздің балабақшада үлкен мереке, біздің балаларымыздың ата - аналар арасында спорттық сайыс. Сайысқа қатысушы ата - аналар «Әкем, анам және мен» атты көңілді сайысқа қош келдіңіздер!
(Ортада ән ұран ойналады)
Отбасылық жарысқа
Әділқазы береді
Жеңімпазын анықтап
Бізге айтып береді - деп әділқазыларды таныстыру.

1. Балабақша директоры: Балмуханқызы Сырымгуль
2. Балабақша меңгерушісі: Балмуханқызы Гүлден
3. Балабақша әдіскері: Маратқызы Айдана
4. Балабақша тәрбиешісі: Әбілқиясқызы Ғания

Жүргізуші: Біздің сайысымыз 5 - бөлімнен тұрады:
1. Таныстыру

2. «Кім жылдам»
3. «Бәйге»
4. «Ептілік»
5. «Тіркесіп жүгіру»
6. «Қол күрес»

Өнер қуып өтер дейміз
Бір баспен өнері жетер дейміз
Сайысқа келген отбасы кезектесіп
Таныстырып өздерін кетер дейміз - дей отырып кезекті таныстыруға берейік.

«Кім жылдам»: Бұл сайыста әр топтың қатысушылары екі-екі ден қатысады. Ағашқа байланған жіпті кім жылдам жинаса сол топ жеңіске жетеді.

Бәйге түсіп жарыспай,
Жүйріктің бағы жанар ма
Білім мен өнер жараспай
Сайыстың мәні бола ма - деп келесі сайысымыз

«Бәйге»: Баласы әкесінің арқасында, анасы стартта қалады, анасының қолында әртүрлі ленталар болады, керілген жіпке анасының қолындағы ленталарды жіпке бір - бірден байлау керек, анасы лентаны бір - бірден беріп тұрады. Осылайша сайыс жалғасады.

«Ептілік»: Әкесі допты еденге соғып, межеден айналады, анасының қолында екі ақ бет қағаз болады, қағазды алма кезек еденге қойып, дәл солай межеден айналып, қайту керек, баласы еденде жатқан жануарларды жинап, қоржынға салып, әкелу керек.

Қалма жұрттың соңында
Қажет болса мың атта
Аздық етер оныңда
Жету үшін мұратқа

«Тіркесіп жүру»: Әкесі анасы екеуінің орталарында шар болады, кедергілер арқылы сол шармен бірге тіркесіп, межеден айналып келеді, баласы қаппен секіріп межеден айналып келеді, межеден айналу керек.

«Қол күрес»: Ал қадірлі халайық
Зердемізді салайық
Белімізді буып алып, бекініп
Күшімізді сынайық - дей отырып, келесі сайысымыз қол күрес, әкелер сайысады.

Жүргізуші: Қазылар орнықтырар әділдікті
Кімдердің бірліктері кәміл шықты
Бүгінгі отбасылық сайысында
Жеңіске жетер дейміз нағыз отбасысы - деп әділқазыларға сөз кезегін береміз.(ата - аналарды мадақтау)

Жүргізуші: Жарыс заңы ежелден
Жеңімпазды анықтау
Жеңімпаз болу шарты сол
Еңбектену, жалықпау
Біреу озса, сайыста
Біреу артта қалады
Жеңілгендер ренжімей

Тараса бізге жарады - дей отырып, бүгінгі «Әкем, анам және мен»отбасылық сайыс аяқталды, сайсқа қатысқан отбасыларға мың алғыс, сау болыңыздар.













Сапарбаева Акмарал Али-Айдаровна
Тәрбиеші
"№31 бастауыш мектеп-балабақша" кешені КММ
Түркістан облысы, Түркістан қаласы

«МЕН ҒАРЫШКЕР БОЛАМЫН»

Мақсаты: Балалардың ғарыш туралы түсінігін кеңейту, шығармашылық қабілеттерін дамыту, сурет салуға қызығушылығын арттыру, қиялын жетілдіру.

Міндеттері: Балаларды ғарыш әлемімен таныстыру. Ғарышкер мамандығына қызығушылық қалыптастыру. Балалардың ой-қиялын дамыту. Ұқыптылыққа, әдемілікке тәрбиелеу. Шығармашылық белсенділігін арттыру.

Қатысушылар: Ересек топ балалары.

Қажетті материалдар: Ақ қағаз, түрлі-түсті қарындаштар,фломастерлер, бояулар қылқалам, ермексаз, желім, қайшы.Ғарыш тақырыбындағы суреттер (үлгі ретінде)

Байқаудың барысы:

Ортаға байқау қатысушылары шақырылады.

№5 “Құлпынай” тобының тәрбиеленушілерін ортаға шақырайық.

Пердахмет Айлин

Найманбай Мариям

Найманбай Муслим

№6 “Подснежники” тобының тәрбиеленушілерін ортаға шақырайық.

Акимжанова Имона

Тажиханов Мухаммадрасул

Сайдуллаева Мариям



№7 “Ақжекен” тобының тәрбиеленушілерін ортаға шақырайық.

Аянқызы Адина.

Балтабай Гулназия.

Жеңісбай Айша

№8 “Солнышко” тобының тәрбиеленушілерін ортаға шақырайық.

Ауезханова Нигина

Ибрагимов Мухаммад Мустафо

Ташмамматова Хадича

№9 “Теремок” тобының тәрбиеленушілерін ортаға шақырайық.

Фуркатова Сафия

Фуркатова Ясина

Мухаммадзахиров Мухаммад

1. Ұйымдастыру кезеңі:

Жүргізуші: Армысыздар, құрметті әрітестер ,бүлдіршін балалар!

Бүгін — адамзат баласының көк аспанды бағындырып, жұлдыздарға жол ашқан айтулы күні. 1961 жылы 12 сәуірде тұңғыш рет адам баласы ғарышқа ұшты. Ал біздің Қазақстан — сол ұлы сапар басталған **Байқоңыр** жерімен мақтанады!

Балалар бүгін бізде үлкен мереке ол қандай мереке екен кім біледі?

Балалар: Бүгін ғарышкерлер күні.

Ия дұрыс айтасындар бүгін ғарышкерлер күні.

-Ғарыш дегеніміз не?

-Ғарышкерлер кімдер?

-Ғарышта не бар?



-Сен ғарышкер болғың келе ме?

Балалармен қысқаша әңгіме жүргізіледі.

2. Видео бейне тамашалау:

Тәрбиеші балаларға ғарыш туралы қысқаша мәлімет береді

Ғарышта жұлдыздар, планеталар, ай бар.

Ғарышкерлер арнайы киім киеді.

Зымыранмен ұшады.

Балаларға сурет тақырыбы түсіндіріледі: «Өскенде мен ғарышкер боламын.

Мен ғарышта не істер едім?»

Ортаға өлең шумақтарын айтуға №7 «Ақжелкен» тобының тәрбиеленушілерін Оңғар Ажар, Базарбай Айназым, Аман Ахмадиді шақырамыз.

Ғарышжай Байқоңыр,
Қаннатылар мекені
Қазақ жері Байқоңыр. Ажар
Қай жер саған жетеді.

Әубәкіров ағаның,
Даңқы көкке самғаған
Тоқтар аға Гагарин Ахмади
Салған жолды жалғаған.

Тоқтар ұшты ғарышқа.
Талғат болды ғарышта
Таңғалдырып қазағым, Айназым
Тағы ұшша ғой Марысқа.

Балалар ал , сендер ойын ойнағанды жақсы көресіңдер ме?

Балалар: Ия жақсы көреміз, ойнаймыз.

Ендеше мен сендерге ойын шарттарымен таныстырып өтейін.

1. «Ғарышкерге не қажет» бұл ойында көленкесіне қарап керек заттарды орналастырып шығасындар.
2. «Жартысын тап» бұл ойында да жарты суретке қарап тауып қоямыз.
3. «Пазыл ғарыш әлемі» бұл оыйнда ғарыш әлемін тауып құрастырамыз.

3. Шығармашылық жұмыс

Балалар өз қиялдары бойынша сурет салады:

Зымыран,ғарышкер, жұлдыздар, планеталар, ай, ғарыш кемесі

Тәрбиеші балаларға көмектесіп, бағыт береді.



4. Балалардың үйден жасап келген қол өнерлерінмен көрме ұйымдастыру.

Балалардың жұмыстары ілінеді.

Балалар өз суреттері туралы қысқаша айтып береді.

Музыкалық үзіліс.

Ромашка тобының тәрбиеленушілерінің орындаунда **“Қазақстан”**әні.

Балалардың бойын сергітіп жалпы би **«Мен ұшқықпын»**

5. Қорытындылау

Жүргізуші: Құрметті достар, біздің «Мен ғарышкер боламын»атты сайысымыз өз мәресіне жетті. Болашақта араларыңыздан жаңа Тоқтарлар мен Талғаттар шығатынына сенеміз. Армандарыңыз асқақ, мақсаттарыңыз айқын болсын! Ғарышкерлер күні құтты болсын!

Марапаттау:

Барлық қатысушыларға грамота тапсырылады.

Күтілетін нәтиже:

Балалар ғарыш туралы білім алады.

Қиялы мен шығармашылығы дамиды.

Сурет салу дағдылары қалыптасады.

Байқауға қызығушылықтары артады.

Оспанова Айсара Досановна
Воспитатель
Начальная школа-сад №31
Туркестанская область, г.Туркестан



«СЛОГ. ДЕЛЕНИЕ СЛОВ НА СЛОГИ»

Цель: Закрепление ранее проденного материал.по теме звук,продолжать по расширять знание детей по теме Слог.

Дать понятие о слоговом составе слове

Задачи. - Формировать умение делить слово на слоги и назывть и колличество в слове,

- Формирование умения различать **слово и слог**.

Продалжать развивать словарный запас у детей,умение правильно строит предложение.

Продалжать учить детей до слушывать до конца,не выкрикывать с место,отвечать на вопросы полным ответом.

Оборудование и материал: Демонстрационный материал: сюжетная картина, **слоговые схемы**, предметные картинки, рабочие листы, простой карандаш.

Ход занятия.

Воспитатель: Добрый день ребята! Скажите, с каким настроением вы шли сегодня в сад? Мне очень хочется, чтобы на протяжении всего дня у вас было хорошее и бодрое настроение!

Вводная часть. Приветствие

Ребята, давайте встанем в круг.

Собрались все дети в круг

Я твой друг и ты – мой друг.

Крепко за руки возьмемся
И друг другу улыбнемся!
- С таким замечательным настроением я приглашаю вас поиграть**-**

Основная часть. №1Игра «Кто у кого?»

- Ребята, я буду называть каких-либо животных, а вы в ответ называть детёнышей этих животных.

Лиса – лисёнок
Кошка – котёнок
Курица – цыплёнок
Собака – щенок
Корова – телёнок
Утка – утёнок

Знакомство с термином «Слог». Деление слов на слоги

-Ребята, а теперь давайте измерим хлопками все эти слова.

Например: Ли-са – ли-сё-нок.

Дети отмечают, что слово «лисёнок» длиннее слова «лиса». Затем они произносят слова по слогам и выясняют, что в слове «лиса» две части, а в слове «лисёнок» - три, поэтому оно длиннее.

- Ребята, части слова называются слогами, потому что слово слагается из них.

Называет первую часть, затем вторую. Когда мы произносим слово не полностью, а делим его на части – это значит, что мы делим его на слоги *(показ)*.

В слове может быть два, три, четыре и больше слогов. А есть и такие слова, в которых только один слог. Поэтому вы, наверное, заметили, что слова бывают длинные и короткие. Это зависит от того, сколько в нём слогов. Вот послушайте, я произнесу слова из одного слога: дом, рак, сом, кот и т. д.

При произнесении этих слов рот открывается только один раз. А теперь послушайте и скажите, на сколько слогов я делю эти слова *(воспитатель произносит – двух, четыре слога)*

Такая же работа проводится со всеми словами.

Игра №2. **«Слоговое эхо»** 🎤

Воспитатель:

-Я скажу слово, а вы повторите его по слогам, как эхо в горах.

Воспитатель: ма-ши-на

Дети: ма — ши — на

Усложнение: — Повторяет только один ребёнок, остальные проверяют 👆

Игра №3.Работа у доски

Составь схему слогов,раздели на слоги



Воспитатель: Будьте дети так добры, Тихо сядьте за столы. Дети садятся за столы 6,индивидуальная работа.Составь слоги и запиши их в клеточку.

4.Физ минутка

Быстро встали,улубнулись,
Выше – выше подтянулись,
Ну –ка плечи распрямите,
Поднимите,отпустите.

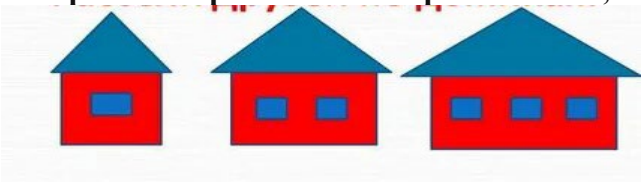
Вправо,влево повернитесь
Рук коленями коснитесь.
Сели,встали,сели ,встали
И на месте побежали

№4 .Игра ***«Слово - слог».***

Воспитатель: Предлагаю поиграть. Я буду называть **слово или слог**. Если вы услышите **слог - хлопайте**, а если **слово - прыгаете**

Ма, зима,
си, сила,
мыши, ши,
зи, корзина,
да, вода,
игра, ра.

Игра №5 карточки все перемешались,хотят найти свои домики



Игра №6, работа у доски



Воспитатель: Будьте дети так добры, Тихо сядьте за столы. Дети садятся за столы индивидуальная работа.Составь слоги и запиши их в клеточку.

Заключительная часть. Итог.

- Чем мы сегодня занимались?
Что нового вы сегодня узнали?
Что было трудно?
Интересно?
Какая игра понравилась больше всего? Молодцы.







Орынбасарова Акмарал Калдыбеккызы
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі
Шымкент қаласының білім басқармасының
"№60 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі



КӨРКЕМ ЕҢБЕК - ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫҢ БАСТАУЫ

Аннотация. Мақалада көркем еңбек пәнінің мазмұны мен оның оқушының шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызы ғылыми-публицистикалық және әдеби тұрғыда жан-жақты қарастырылады. Көркем еңбек тек қолөнер немесе бейнелеу әрекеті ғана емес, ол тұлғаның ішкі әлеуетін ашатын, эстетикалық талғамын қалыптастыратын, рухани дүниесін байытатын кешенді педагогикалық құрал екендігі негізделеді. Қазіргі білім беру кеңістігінде шығармашылықты дамыту мәселесі өзекті бағыттардың бірі ретінде танылып, көркем еңбек пәні арқылы оқушылардың қиялы, ойлау жүйесі, ұлттық құндылықтарға деген көзқарасы қалыптасатыны көрсетіледі. Мақалада педагогтің кәсіби рөлі, әдіс-тәсілдерінің ерекшелігі, шығармашылық ортаны қалыптастырудың жолдары кеңінен талданады.

Кілт сөздер: көркем еңбек, шығармашылық, эстетикалық тәрбие, тұлғалық даму, өнер, педагогика, қиял, ұлттық құндылық, білім беру, қолөнер.

Көркем еңбек – адамзат өркениетінің терең тамырынан нәр алған, уақыт пен кеңістіктің шегінен асып, әр дәуірдің рухани болмысын айқындайтын ерекше құбылыс ретінде қабылданады, өйткені бұл пән тек белгілі бір дағдыны меңгертумен шектелмей, адамның жан дүниесін, ойлау жүйесін, сезіну қабілетін қалыптастыруға бағытталған күрделі үдеріс болып табылады, осы тұрғыдан алғанда ол білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде оқушы тұлғасының жан-жақты дамуына ықпал етеді, себебі көркем еңбек барысында бала тек зат жасауды үйреніп қана қоймай, өз ойын бейнелеуге, ішкі сезімін сыртқа шығаруға, қоршаған ортаны өзгеше қабылдауға дағдыланады, мұндай әрекеттер оның шығармашылық әлеуетін аша отырып, өзіндік “Менін” қалыптастыруға жол ашады, нәтижесінде оқушы тек орындаушы емес, ойлаушы, ізденуші, жаңашыл тұлға ретінде қалыптаса бастайды, ал бұл қазіргі қоғам талаптарына толық сәйкес келеді, өйткені бүгінгі күні стандартты ойлайтын емес, ерекше идея ұсына алатын, мәселеге креативті көзқараспен қарайтын тұлғаларға сұраныс артып отыр, осы себепті көркем еңбек пәнінің маңызы бұрынғыдан да арта түсуде, оның мазмұнын жаңғырту мен әдістемесін жетілдіру білім беру саласының басты міндеттерінің бірі ретінде қарастырылады.

Көркем еңбек пәнінің мазмұнына үңілген сайын оның тек техникалық дағдыларды меңгертумен шектелмейтінін, керісінше, тұлғаның эстетикалық талғамын, мәдени деңгейін, дүниетанымын қалыптастыруға бағытталған көпқырлы құрылым екендігін аңғаруға болады, өйткені бұл пән арқылы оқушы табиғат пен қоғамдағы үйлесімділікті сезініп, әсемдікті тануға үйренеді, заттардың формасы мен түсін, құрылымы мен мәнін ажыратуға дағдыланады,

мұндай танымдық әрекеттер оның ойлау қабілетін тереңдетіп, логикалық және бейнелі ойлаудың өзара байланысын нығайтады, соның нәтижесінде оқушы күрделі құбылыстарды түсінуге бейімделіп, өз ойын көркем түрде жеткізе алатын деңгейге жетеді, бұл үдерісте мұғалімнің рөлі айрықша маңызды болып табылады, себебі ол тек бағыт беруші ғана емес, шабыттандырушы, қолдаушы, шығармашылыққа жетелеуші тұлға ретінде көрінеді, педагогтің кәсіби шеберлігі оқушының қызығушылығын оятып, оның ішкі мүмкіндіктерін ашуға ықпал етеді, сондықтан көркем еңбек пәні мұғалімі тек білім беруші емес, өнер мен өмірдің арасындағы байланысты түсіндіруші, оқушының рухани әлемін байытушы ретінде танылуы тиіс.

Шығармашылық ұғымы адамның табиғи болмысымен тығыз байланысты, өйткені әрбір бала дүниеге белгілі бір қабілетпен келеді, алайда сол қабілетті дамыту немесе жоғалту көбінесе білім беру ортасына байланысты болады, осы тұрғыдан алғанда көркем еңбек пәні оқушының табиғи дарынын ашуға мүмкіндік беретін ерекше алаң болып табылады, себебі бұл пәнде қателесуге қорқыныш жоқ, әрбір әрекет жаңа ізденіске жол ашады, оқушы өз идеясын жүзеге асыру барысында түрлі материалдармен жұмыс істеп, олардың қасиеттерін зерттейді, тәжірибе жасайды, нәтижесінде ол тек дайын білімді қабылдаушы емес, білімді өзі құрастырушы тұлғаға айналады, мұндай тәсіл оқушының дербестігін арттырып, жауапкершілік сезімін қалыптастырады, сонымен бірге шығармашылық үдеріс барысында бала өз еңбегінің нәтижесін көріп, оған баға беруді үйренеді, бұл оның өзін-өзі бағалау қабілетін дамытады, тұлғалық өсуіне ықпал етеді, сондықтан көркем еңбек пәні тек оқу пәні емес, өмірлік дағдыларды қалыптастырудың маңызды құралы ретінде қарастырылуы тиіс.

Қазіргі білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды қолдану көркем еңбек пәнінің мазмұнын байыта түседі, өйткені жаңа әдіс-тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық белсенділігін күшейтеді, мысалы, жобалық оқыту, зерттеушілік әдіс, интеграциялық сабақтар арқылы оқушы өз білімін түрлі салалармен байланыстыра отырып, кешенді түрде дамиды, мұндай тәсілдер оның сыни ойлау қабілетін жетілдіріп, мәселені әр қырынан қарастыруға үйретеді, сонымен қатар цифрлық технологияларды пайдалану арқылы оқушылар жаңа мүмкіндіктерге ие болады, олар өз жұмыстарын сандық форматта ұсыну, графикалық бағдарламалармен жұмыс істеу арқылы заманауи дағдыларды меңгереді, бұл олардың болашақ кәсіби бағыттарын анықтауға да ықпал етеді, осы тұрғыдан алғанда көркем еңбек пәні дәстүр мен жаңашылдықтың тоғысқан нүктесі ретінде қарастырылып, оның мазмұны үнемі жаңарып отыруы қажет.

Ұлттық құндылықтарды сақтау мен насихаттау көркем еңбек пәнінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады, өйткені халықтық өнер – ұлттың рухани кодының айқын көрінісі, осы арқылы оқушы өз халқының тарихын, мәдениетін, дүниетанымын тереңірек түсінеді, дәстүрлі қолөнер түрлерімен танысу барысында ол ұлттық нақыштың ерекшеліктерін меңгереді, бұл оның патриоттық сезімін қалыптастырып, туған жеріне деген сүйіспеншілігін арттырады, сонымен бірге ұлттық өнерді қазіргі заман талаптарына бейімдеу арқылы оқушы жаңа идеялар ұсына алады, бұл шығармашылық ойлаудың дамуына ықпал етеді, мұндай бағыттағы жұмыстар көркем еңбек пәнінің мазмұнын байытып қана қоймай, оның тәрбиелік әлеуетін күшейтеді, нәтижесінде оқушы тек білім алып қана қоймай, ұлттық мәдениеттің жалғастырушысы ретінде қалыптасады.

Көркем еңбек пәнінің тиімділігі көбінесе мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне байланысты, өйткені педагог оқушыға тек білім беріп қана қоймай, оның шығармашылық әлеуетін ашуға жағдай жасауы тиіс, бұл үшін мұғалім үнемі ізденісте болып, өз білімін жетілдіріп отыруы қажет, заманауи әдістемелерді меңгеру, жаңа технологияларды қолдану, оқушылардың қызығушылығын ескеру – мұғалімнің кәсіби шеберлігінің көрсеткіші болып табылады, сонымен бірге педагогтің жеке тұлғалық қасиеттері де маңызды рөл атқарады, оның шығармашылыққа деген көзқарасы, өнерге деген сүйіспеншілігі оқушыларға тікелей әсер етеді, мұндай жағдайда сабақ тек оқу үдерісі ғана емес, шабыттану алаңына айналады,

оқушылар өздерін еркін сезініп, өз ойларын ашық жеткізе алады, бұл олардың шығармашылық белсенділігін арттырады.

Көркем еңбек сабақтарында оқушылардың өзіндік жұмысына ерекше мән берілуі тиіс, өйткені дәл осы кезеңде олардың шығармашылық қабілеттері толық көрініс табады, оқушы өз идеясын жүзеге асыру барысында түрлі қиындықтарға тап болады, оларды шешу жолдарын іздейді, бұл оның ойлау қабілетін дамытады, сонымен бірге өз еңбегінің нәтижесін көріп, оған талдау жасау арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйренеді, бұл оның тұлғалық дамуына ықпал етеді, мұндай жұмыстар оқушының жауапкершілігін арттырып, дербестігін қалыптастырады, нәтижесінде ол өз әрекетіне сенімді бола бастайды, бұл қасиеттер оның болашақ өмірінде маңызды рөл атқарады.

Көркем еңбек пәнінің білім беру кеңістігіндегі орны ерекше екенін терең түсіну үшін оның оқушы психологиясына әсер ету тетіктерін де жан-жақты қарастыру қажет, өйткені шығармашылық әрекет адамның эмоциялық жағдайымен, ішкі мотивациясымен, өзін-өзі танып білуімен тығыз байланысты күрделі құбылыс болып табылады, сабақ барысында оқушы белгілі бір материалмен жұмыс істеген кезде оның зейіні шоғырланып, ойы нақты әрекетке бағытталады, бұл оның психологиялық тұрақтылығын арттырып, күйзелістен арылуына ықпал етеді, сонымен бірге шығармашылық үдеріс барысында бала өз сезімін сыртқа шығарып, ішкі қайшылықтарын жеңілдетеді, бұл оның тұлғалық үйлесімділігін қалыптастыруға мүмкіндік береді, осындай психологиялық қолайлы ортада оқушы өзін еркін сезініп, жаңа идеялар ұсынуға ұмтылады, мұғалім тарапынан көрсетілген қолдау мен сенім оның өз күшіне деген сенімін нығайтады, нәтижесінде оқушы тек білім алушы ғана емес, өзіндік көзқарасы бар, ішкі әлемі бай тұлға ретінде қалыптасады, бұл көркем еңбек пәнінің тәрбиелік әлеуетінің жоғары екендігін дәлелдейді.

Көркем еңбек пәнін оқытуда пәнаралық байланыстарды тиімді пайдалану да маңызды бағыттардың бірі болып саналады, өйткені бұл тәсіл оқушының білімін тереңдетіп қана қоймай, оның дүниетанымын кеңейтеді, мысалы, тарих пәнімен байланыс арқылы оқушы белгілі бір дәуірдің өнерін зерттеп, оның ерекшеліктерін түсінеді, географиямен байланыс арқылы әр халықтың қолөнеріндегі айырмашылықтарды салыстырады, математикамен байланыс арқылы пропорция, симметрия ұғымдарын меңгереді, мұндай кешенді көзқарас оқушының ойлау қабілетін дамытып, білімді өмірмен байланыстыра білуге үйретеді, сонымен бірге бұл тәсіл сабақтың мазмұнын байытып, оны қызықты әрі мазмұнды етеді, оқушылар түрлі пәндер арасындағы байланысты көріп, білімнің тұтастығын түсіне бастайды, нәтижесінде олардың танымдық белсенділігі артып, шығармашылық ізденіске деген қызығушылығы күшейеді, бұл өз кезегінде білім сапасының артуына ықпал етеді. Қорыта келгенде, көркем еңбек пәні – шығармашылықтың бастау көзі ретінде оқушы тұлғасының жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды педагогикалық құрал болып табылады, оның мазмұны мен әдістемесі дұрыс ұйымдастырылған жағдайда оқушылардың шығармашылық қабілеттері дамып, олардың эстетикалық талғамы қалыптасады, ұлттық құндылықтарға деген көзқарасы нығаяды, қазіргі білім беру жүйесінде бұл пәннің рөлі арта түсіп, оның мазмұнын жаңғырту қажеттілігі туындап отыр, сондықтан көркем еңбек пәнін оқытуда заманауи әдістерді қолдану, ұлттық ерекшеліктерді сақтау, шығармашылық ортаны қалыптастыру – басты міндеттердің бірі ретінде қарастырылуы тиіс, осындай кешенді көзқарас арқылы ғана біз болашақ ұрпақты шығармашыл, ойлы, мәдениетті тұлға ретінде тәрбиелей аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Лапшина, А. В. Взгляды на понятие «творчество» и его различные трактовки / А. В. Лапшина. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2010. — № 5 (16). — Т. 1. — С. 252-254. — URL: https://moluch.ru/archive/16/1545.

2. Базилевич, В. Б. Творчество как один из сложных, но необходимых феноменов для развития в высшей школе / В. Б. Базилевич, О. В. Костоломова. — Текст : непосредственный

// Молодой ученый. — 2016. — № 5 (109). — С. 658-660. — URL: https://moluch.ru/archive/109/26578.

3. Щербакова, Т. Н. Влияние эстетики образовательной среды на развитие творческих способностей учащихся / Т. Н. Щербакова. — Текст : непосредственный // Актуальные задачи педагогики : материалы III Междунар. науч. конф. (г. Чита, февраль 2013 г.). — Т. 0. — Издательство Молодой ученый, 2013. — URL: https://moluch.ru/conf/ped/archive/67/3465.

Турсымбаева Айгул Пернебеккызы
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі
Шымкент қаласының білім басқармасының
"№60 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі



ӨНЕР АРҚЫЛЫ ТҰЛҒАНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ

Аннотация: мақалада көркем еңбек пәні арқылы оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудың заманауи педагогикалық негіздері қарастырылады. Өнердің тұлғалық дамуға әсері, арт-терапиялық әдістердің психологиялық маңызы, STEAM-білім беру, дизайн-ойлау және цифрлық технологияларды қолдану мүмкіндіктері ғылыми тұрғыда талданады. Оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыру, олардың эстетикалық талғамын, қиялын және сыни ойлау дағдыларын дамыту жолдары сипатталады. Көркем еңбек пәнінің білім беру жүйесіндегі орны тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды құрал ретінде негізделеді.

Кілт сөздер: көркем еңбек, шығармашылық қабілет, өнер арқылы оқыту, арт-терапия, STEAM, дизайн-ойлау, цифрлық өнер, эстетикалық тәрбие, жобалық оқыту, креативті ойлау.

Қазіргі білім беру жүйесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыту басты басымдықтардың біріне айналып отыр. Бұл үрдіс білім алушыны тек дайын ақпаратты қабылдаушы емес, жаңа идеялар тудыратын, өзіндік ойы мен көзқарасы бар белсенді субъект ретінде қалыптастыруды көздейді. Көркем еңбек пәні осы міндетті жүзеге асыруда ерекше рөл атқарады, өйткені ол оқушының эстетикалық талғамын, қиялын, бейнелік ойлауын және шығармашылық дербестігін дамытуға бағытталған. Өнер арқылы оқыту тұлғаның эмоционалдық, зияткерлік және рухани дамуын біртұтас жүйеде қарастыруға мүмкіндік береді.

Шығармашылық қабілет – тұлғаның жаңа идеялар ұсыну, стандартты емес шешімдер табу, қоршаған ортаны жаңаша қабылдау мүмкіндігін сипаттайтын күрделі психологиялық құбылыс. Көркем еңбек сабағында бұл қабілет түрлі іс-әрекеттер арқылы дамиды: сурет салу,

қолөнер бұйымдарын жасау, сәндік-қолданбалы өнер элементтерін меңгеру, жобалық жұмыстар орындау. Әрбір тапсырма оқушының жеке ерекшеліктерін ескеріп, оның ішкі әлеуетін ашуға бағытталуы тиіс. Бұл жағдайда мұғалімнің рөлі бағыттаушы және қолдаушы ретінде айқындалады.

Өнердің тәрбиелік мүмкіндіктері кең және көпқырлы. Ол оқушылардың эстетикалық сезімін қалыптастырып қана қоймай, олардың эмоционалдық интеллектісін дамытуға ықпал етеді. Өнер туындыларымен жұмыс жасау барысында оқушылар сезімдерін білдіруді, өз ойын бейнелік формада жеткізуді үйренеді. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіріп, әлеуметтік бейімделуіне оң әсер етеді.

Көркем еңбек сабағында шығармашылық қабілетті дамыту үшін оқыту процесін жаңаша ұйымдастыру қажет. Дәстүрлі репродуктивті әдістерден гөрі зерттеушілік, жобалық және проблемалық оқыту тәсілдері тиімді болып табылады. Мұндай әдістер оқушылардың дербес ойлауын дамытып, шығармашылық ізденіске жетелейді. Мысалы, белгілі бір тақырып бойынша өз жобасын құрастыру, материал таңдау, дизайн шешімін анықтау – бұл оқушының шығармашылық белсенділігін арттыратын маңызды кезеңдер.

Қазіргі жағдайда цифрлық технологиялар көркем еңбек сабағының мазмұнын байытып, жаңа мүмкіндіктер ашады. Графикалық редакторлар, 3D модельдеу бағдарламалары, сандық сурет салу құралдары оқушылардың шығармашылық әрекетін жаңа деңгейге көтереді. Бұл құралдар арқылы оқушылар өз идеяларын визуализациялап, заманауи өнер бағыттарымен таныса алады. Сонымен қатар цифрлық технологияларды қолдану олардың ақпараттық және цифрлық құзыреттіліктерін дамытуға ықпал етеді.

Көркем еңбек пәнінде ұлттық құндылықтарды сақтау мен насихаттау да маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Қазақтың дәстүрлі қолөнері, ою-өрнек, зергерлік бұйымдар, киіз басу өнері – бұл оқушылардың мәдени-тарихи санасын қалыптастыратын маңызды құралдар. Ұлттық өнер элементтерін оқу процесіне енгізу оқушылардың туған мәдениетіне деген құрметін арттырып, олардың рухани дамуына әсер етеді.

Шығармашылық қабілетті дамытуда мұғалімнің кәсіби шеберлігі шешуші рөл атқарады. Мұғалім оқушылардың қызығушылығын оятып, олардың шығармашылық бастамаларын қолдай білуі тиіс. Әрбір оқушының жетістігін бағалап, оның өзіндік стилін қалыптастыруға жағдай жасау маңызды. Педагогтің шығармашылық атмосфера қалыптастыруы оқушылардың еркін ойлауына және өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік береді.

Көркем еңбек сабағында бағалау жүйесі де шығармашылықты қолдауға бағытталуы тиіс. Бағалау тек нәтижені емес, процесті де қамтуы қажет. Оқушының идеясы, ізденісі, жұмыс барысындағы белсенділігі бағаланғанда ғана оның шығармашылық мотивациясы артады. Формативті бағалау, өзін-өзі бағалау және өзара бағалау әдістері бұл процесті тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Шығармашылық қабілетті дамытуда интеграциялық тәсілдің маңызы зор. Көркем еңбек пәнін басқа пәндермен байланыстыра отырып, оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге болады. Мысалы, математикамен байланыс – геометриялық өрнектерді құрастыру, тарихпен байланыс – ұлттық өнердің шығу тарихын зерттеу, әдебиетпен байланыс – шығармашылық идеяларды мәтін арқылы сипаттау. Мұндай интеграция оқушының білімін кешенді түрде дамытуға ықпал етеді.

Көркем еңбек пәнінде шығармашылық қабілетті дамытудың заманауи бағыттарының бірі – арт-терапиялық тәсілдерді оқу процесіне енгізу болып табылады. Арт-терапия педагогикалық тұрғыдан оқушының ішкі эмоционалдық күйін реттеуге, шығармашылық еркіндігін арттыруға және өзіндік «Менін» тануға бағытталған әдіс ретінде қарастырылады. Бастауыш және орта буын оқушылары үшін бейнелеу, мүсіндеу, коллаж жасау, еркін композиция құрастыру сияқты әрекеттер психологиялық қысымды төмендетіп, эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастырады. Арт-терапиялық жұмыстар барысында оқушы нәтижеге емес, процестің өзіне мән береді, бұл оның шығармашылық еркіндігін шектемей, ішкі әлеуетін

ашуға мүмкіндік береді. Осындай ортада қалыптасқан шығармашылық белсенділік тұлғаның өзін-өзі бағалау деңгейін көтеріп, сенімділігін арттырады.

Көркем еңбек сабақтарында STEAM-білім беру технологияларын қолдану оқушылардың шығармашылық және инженерлік ойлауын бір уақытта дамытуға жағдай жасайды. STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) интеграциялық моделі өнерді ғылыммен байланыстыра отырып, оқушылардың кешенді ойлау қабілетін қалыптастырады. Мысалы, сәндік бұйым жасау барысында оқушы тек эстетикалық шешімдерді ғана емес, материалдың физикалық қасиеттерін, конструкциялық тұрақтылығын, өлшемдік дәлдігін де ескереді. Бұл процесте өнер мен ғылым арасындағы байланыс айқындалып, оқушының функционалдық сауаттылығы артады. STEAM тәсілі оқушыларды нақты өмірлік мәселелерді шығармашылық тұрғыдан шешуге үйретеді.

Дизайн-ойлау (design thinking) әдісін көркем еңбек сабағында қолдану оқушылардың креативті және сыни ойлау дағдыларын дамытудың тиімді құралы болып табылады. Дизайн-ойлау бірнеше кезеңнен тұрады: мәселені түсіну, идеялар генерациясы, прототип жасау, тестілеу және жетілдіру. Бұл әдіс оқушыларды стандартты шешімдерден бас тартып, жаңа идеялар ұсынуға бағыттайды. Мысалы, тұрмыстық заттарды қайта жобалау немесе экологиялық материалдардан жаңа өнім жасау барысында оқушылар мәселені жан-жақты талдап, инновациялық шешімдер табады. Мұндай тәжірибе олардың шығармашылық ойлауын ғана емес, әлеуметтік жауапкершілігін де қалыптастырады.

Цифрлық өнер элементтерін енгізу көркем еңбек пәнінің мазмұнын сапалық тұрғыдан жаңғыртады. Сандық сурет салу, графикалық дизайн, анимация жасау, 3D модельдеу сияқты бағыттар оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтеді. Цифрлық құралдар арқылы оқушылар өз идеяларын жылдам визуализациялап, оларды өзгертіп, жетілдіре алады. Бұл шығармашылық процестің икемділігін арттырып, оқушының өзіндік стилін қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар цифрлық өнер қазіргі қоғамның сұраныстарына сәйкес кәсіби бағдар берудің де маңызды құралы болып табылады.

Жобалық оқыту әдісі шығармашылық қабілетті дамытудың жүйелі тәсілі ретінде ерекше орын алады. Көркем еңбек пәнінде жобалық жұмыс оқушылардың ұзақ мерзімді зерттеу жүргізуіне, идеядан дайын өнімге дейінгі толық циклді меңгеруіне мүмкіндік береді. Жоба барысында оқушылар мақсат қою, жоспарлау, материал таңдау, орындау және нәтижені қорғау кезеңдерінен өтеді. Бұл олардың жауапкершілігін, дербестігін және шығармашылық белсенділігін арттырады. Әсіресе топтық жобалар әлеуметтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Көркем еңбек сабағында рефлексия әдістерін қолдану оқушылардың шығармашылық тәжірибесін саналы түрде бағалауына мүмкіндік береді. Рефлексия барысында оқушы өз жұмысын талдап, жетістіктері мен қиындықтарын анықтайды, келесі қадамдарын жоспарлайды. Бұл процесс метатанымдық дағдыларды қалыптастырып, шығармашылық дамудың тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Рефлексияның ауызша, жазбаша және визуалды түрлері оқушылардың өзін-өзі тануына ықпал етеді.

Креативті ортаны қалыптастыру көркем еңбек сабағының тиімділігін арттыратын маңызды шарттардың бірі болып табылады. Оқушылар еркін ойлайтын, қателесуден қорықпайтын, идеяларын ашық білдіретін ортада ғана шығармашылық қабілеттерін толық көрсете алады. Мұғалімнің қолдаушы позициясы, ынталандырушы кері байланыс және шығармашылық еркіндік осы ортаның негізгі элементтері болып табылады. Мұндай ортада оқушы өзін тұлға ретінде сезінеді және шығармашылық әрекетке белсенді қатысады.

Экологиялық бағыттағы шығармашылық жұмыстар қазіргі білім беру үрдісінің маңызды құрамдас бөлігіне айналуда. Қайта өңделетін материалдардан бұйым жасау, табиғи ресурстарды үнемдеу идеяларын насихаттау, экологиялық дизайн элементтерін қолдану оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастырады. Бұл бағытта көркем еңбек сабағы тәрбиелік және әлеуметтік маңызға ие болады.

Көркем еңбек пәнінде шығармашылық қабілетті дамытудың тағы бір тиімді бағыты – мәдениаралық интеграция болып табылады. Әлем халықтарының өнерімен танысу, түрлі мәдени стильдерді салыстыру, ұлттық және жаһандық өнер элементтерін біріктіру оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді. Бұл олардың толеранттылығын, мәдени сезімталдығын және шығармашылық икемділігін арттырады.

Осылайша, өнер арқылы тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Көркем еңбек пәні бұл бағытта ерекше мүмкіндіктерге ие. Ол оқушылардың эстетикалық, интеллектуалдық және рухани дамуын қамтамасыз етіп, олардың шығармашылық әлеуетін толық ашуға жағдай жасайды. Білім беру процесін жаңаша ұйымдастыру, заманауи технологияларды қолдану және мұғалімнің кәсіби шеберлігі бұл процестің тиімділігін арттыратын негізгі факторлар болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 2019. – 112 с.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. – М.: Интеллект-Центр, 2020. – 544 с.
3. Кларин М. В. Инновационные модели обучения. – М.: Юрайт, 2021. – 288 с.
4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2020. – 272 с.
5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 2021. – 256 с.
6. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность. – М.: Академия, 2021. – 256 с.
7. Иванова Е. О. Цифровая дидактика: современные подходы. – М.: БИНОМ, 2021. – 240 с.
8. Андреев А. А. Дистанционное обучение и цифровая образовательная среда. – М.: Юрайт, 2021. – 176 с.
9. Никитина А. В. Арт-терапия в педагогике. – М.: Владос, 2022. – 192 с.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ ЧЕРЕЗ ИСКУССТВО

Аннотация: в статье рассматриваются современные педагогические основы развития творческих способностей учащихся через предмет «художественный труд». Анализируется влияние искусства на личностное развитие, психологическое значение арт-терапевтических методов, а также возможности применения STEAM-образования, дизайн-мышления и цифровых технологий. Описываются пути повышения творческой активности учащихся, развития их эстетического вкуса, воображения и навыков критического мышления. Обосновывается роль предмета «художественный труд» в системе образования как важного средства обеспечения всестороннего развития личности.

Ключевые слова: художественный труд, творческие способности, обучение через искусство, арт-терапия, STEAM, дизайн-мышление, цифровое искусство, эстетическое воспитание, проектное обучение, креативное мышление.

Джанкулиева Гулжамал Нишанбаевна
Қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
"№80 жалпы білім беретін мектеп" КММ
Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Сарыағаш қаласы



«ҚАЗАҚ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ МӘНІ»

Аннотация

Бұл мақалада қазақ мақал-мәтелдерінің тәрбиелік және танымдық мәні қарастырылады. Халық даналығының көрінісі болып табылатын мақал-мәтелдер жас ұрпақты адамгершілікке, еңбекқорлыққа, отансүйгіштікке тәрбиелеуде маңызды құрал екендігі талданады. Сонымен қатар, олардың дүниетанымды кеңейтіп, өмірлік тәжірибені қалыптастырудағы рөлі айқындалады.

Түйінді сөздер: мақал-мәтел, ұлттық тәрбие, халық даналығы, дүниетаным, құндылық.

Қазақ халқының рухани мәдениеті – ғасырлар қойнауынан жеткен бай қазына. Сол мұралардың ішінде мақал-мәтелдер ерекше орын алады. Олар – халықтың тұрмыс-тіршілігінің, дүниетанымының, өмірлік тәжірибесінің жинақталған көрінісі. Қысқа әрі нұсқа болып келетін бұл нақыл сөздерде терең мағына, үлкен тәрбиелік мән жатыр. Сондықтан да мақал-мәтелдер ұрпақ тәрбиесінде маңызды құрал ретінде ғасырлар бойы қолданылып келеді.

Мақал-мәтелдердің шығу тегі халықтың күнделікті өмірімен тығыз байланысты. Ата-бабаларымыз табиғатты бақылап, қоғамдағы өзгерістерді саралап, адам мінезін зерттей отырып, өз ойларын қысқа да мазмұнды түрде жеткізген. Осылайша мақал-мәтелдер өмір тәжірибесінің қорытындысы ретінде қалыптасқан. Олар ауызша таралып, ұрпақтан-ұрпаққа жетіп, бүгінгі күнге дейін өз маңызын жоймай келеді.

Мақал мен мәтелдің өзіндік ерекшеліктері бар. Мақал – толық ойды білдіретін, тұжырым жасайтын нақыл сөз болса, мәтел – ойды ишарамен жеткізетін бейнелі тіркес. Дегенмен, екеуі де халық даналығының көрінісі ретінде бір мақсатқа қызмет етеді. Олардың басты ерекшелігі – қысқалық, нақтылық, бейнелілік және терең мағыналылық.

Мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәні өте зор. Олар арқылы жас ұрпаққа адамгершілік қасиеттер сіңіріледі. Мысалы, «Үлкенге құрмет, кішіге ізет» деген нақыл сөздер арқылы сыйластық пен ізеттілікке тәрбиелейді. «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей» деген мақал еңбекқорлыққа баулиды. Осындай нақыл сөздер баланың санасына ерте жастан әсер етіп, оның тұлғалық қалыптасуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, мақал-мәтелдер отбасылық тәрбиеге де ерекше мән береді. Қазақ халқы отбасын тәрбиенің негізгі ошағы деп таныған. «Отан – отбасынан басталады» деген сөздер осының дәлелі. Бұл мақал арқылы балаға туған жерді сүю, отбасын құрметтеу сияқты

қасиеттер дарытылады. Сондай-ақ, «Әке көрген оқ жонар, шеше көрген тон пішер» деген мақал ата-ананың үлгісінің маңыздылығын көрсетеді.

Мақал-мәтелдердің тағы бір маңызды қыры – олардың танымдық мәні. Олар тек тәрбиелеп қана қоймай, оқушының дүниетанымын кеңейтеді. Мысалы, «Жеті рет өлшеп, бір рет кес» деген мақал адамның кез келген істі ойланып жасау керектігін үйретеді. Ал «Білім – инемен құдық қазғандай» деген сөз білім алудың күрделі әрі табандылықты талап ететін үдеріс екенін көрсетеді.

Бұл нақыл сөздер оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытады. Олар салыстыру, талдау, қорытынды жасау сияқты дағдыларды қалыптастырады. Сонымен қатар, тіл байлығын арттырып, сөйлеу мәдениетін жетілдіреді. Мақал-мәтелдерді жиі қолданатын оқушы ойын нақты, әсерлі жеткізе алады.

Қазіргі білім беру жүйесінде мақал-мәтелдерді қолданудың маңызы артып отыр. Әсіресе, функционалдық сауаттылықты дамытуда олардың рөлі ерекше. Сабақ барысында мұғалім мақал-мәтелдерді түрлі әдістер арқылы қолдана алады. Мысалы, мәтін талдау кезінде оқушылардан мақалдың мағынасын түсіндіруді, өмірмен байланыстыруды сұрау тиімді. Сонымен қатар, пікірталас ұйымдастыру, эссе жаздыру, шығармашылық тапсырмалар беру арқылы оқушылардың белсенділігін арттыруға болады.

Заманауи технологияларды пайдалану да маңызды. QR-код арқылы тапсырмалар беру, онлайн тесттер ұйымдастыру, интерактивті ойындар қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырады. Бұл әдістер мақал-мәтелдердің мазмұнын терең түсінуге көмектеседі.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мақал-мәтелдерді жүйелі қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады. Олар өз ойын еркін жеткізе бастайды, ұлттық құндылықтарға құрметпен қарайды. Сонымен қатар, олардың сыни ойлау қабілеті дамып, өмірлік дағдылары қалыптасады.

Қазақ мақал-мәтелдерінің мазмұнын тереңірек талдай отырып, олардың тек тілдік құрал ғана емес, сонымен қатар халықтың өмір сүру философиясының көрінісі екенін байқауға болады. Әрбір мақал мен мәтелде белгілі бір тарихи кезеңнің ізі, ұлттық болмыстың ерекшелігі және әлеуметтік қатынастардың сипаты көрініс табады. Бұл олардың тек тәрбиелік емес, сонымен қатар мәдени-тарихи құндылық екенін дәлелдейді.

Мақал-мәтелдер халықтың дүниетанымын қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Олар арқылы адам өмірдің мәнін, жақсылық пен жамандықтың аражігін, адалдық пен арамдықтың айырмашылығын түсінеді. Мысалы, «Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» деген мақал изгілікке үндесе, «Өтіріктің құйрығы бір-ақ тұтам» деген сөз шыншыл болуға тәрбиелейді. Осылайша, мақал-мәтелдер адам бойындағы моральдық нормаларды қалыптастырады.

Сонымен қатар, мақал-мәтелдердің тәрбиелік ықпалы олардың қолданылу жиілігіне де байланысты. Егер олар тек оқулық шеңберінде ғана қалып қойса, әсері төмен болуы мүмкін. Ал күнделікті өмірде, қарым-қатынаста, сабақ барысында орынды қолданылса, олардың мәні тереңірек ұғынылады. Сондықтан мұғалім ғана емес, ата-ана да бұл құндылықтарды бала тәрбиесінде белсенді пайдалануы қажет.

Қазіргі қоғамда ақпараттың көптігі мен жылдамдығы оқушылардың терең ойлануына кейде кедергі келтіреді. Осындай жағдайда мақал-мәтелдер ойды ықшамдап жеткізуге, негізгі мәнді түсінуге көмектеседі. Олар оқушыны артық ақпараттан ажыратып, маңыздысын саралауға үйретеді. Бұл – функционалдық сауаттылықтың маңызды көрсеткіштерінің бірі.

Бұдан бөлек, мақал-мәтелдерді басқа пәндермен кіріктіре оқыту да тиімді нәтиже береді. Мысалы, дүниетану сабақтарында табиғатқа қатысты мақалдарды, математикада логикалық ойлауға бағытталған нақыл сөздерді қолдануға болады. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, білімді кешенді түрде қабылдауына мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, мақал-мәтелдер – ұлттық кодтың ажырамас бөлігі. Оларды сақтау, зерттеу және білім беру үдерісінде тиімді қолдану – бүгінгі ұрпақтың маңызды міндеті. Осы арқылы біз ұлттық құндылықтарды жаңғыртып, оларды болашақ ұрпаққа аманат ете аламыз.

Қазақ мақал-мәтелдері – тек қысқа нақыл сөздер немесе ауыз әдебиетінің элементі ғана емес, олар халықтың рухани, мәдени және тәрбиелік мұрасының айнасы болып табылады. Бұл нақыл сөздер ғасырлар бойы қалыптасып, ұрпақтан-ұрпаққа жетіп, халықтың дүниетанымын, моральдық құндылықтарын, өмірлік тәжірибесін сақтап, дамытып отырған құнды құрал. Мақал-мәтелдердің тәрбиелік мәні өте кең: олар жас ұрпақты адамгершілікке, адалдыққа, ізгілікке, еңбекқорлыққа, патриоттық сезімге және отбасы құндылықтарын қадірлеуге үйретеді. Мұндай тәрбиелік функция олардың қоғамдағы маңызын арттырады, өйткені балаға ерте жастан ұлттық құндылықтарды сіңіру, оны өмірге бейім, саналы тұлға ретінде қалыптастыру – кез келген қоғамның басты міндеті.

Сонымен қатар, мақал-мәтелдердің танымдық мәні ерекше. Олар оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, салыстыру, талдау және қорытынды жасау дағдыларын дамытады. Мақал-мәтелдер арқылы оқушы қоршаған ортаны, табиғат заңдылықтарын, адамдар арасындағы әлеуметтік қарым-қатынастарды түсінуге үйренеді. Бұл тек мектептегі білімге ғана емес, өмірде кездесетін түрлі жағдайларға да дайын болуға мүмкіндік береді. Яғни, мақал-мәтелдер функционалдық сауаттылықты дамытуда да маңызды рөл атқарады: олар білімді практикалық тұрғыда қолдануға үйретеді, ақпаратты саралауға және маңыздысын ажырата білуге баулиды.

Қазіргі білім беру жүйесінде мақал-мәтелдерді тиімді пайдалану маңызды. Сабақ барысында оларды мәтін талдауда, пікірталас ұйымдастыруда, эссе немесе шығармашылық жұмыстарға қосу оқушылардың белсенділігін арттырады, сөздік қорын байытады және ойлау мәдениетін жетілдіреді. Сонымен қатар, заманауи технологияларды пайдаланып, QR-код, онлайн викторина немесе интерактивті тапсырмалар арқылы мақал-мәтелдерді қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырады және білім алудағы мотивациясын күшейтеді. Мұндай тәсілдер арқылы оқушылар тек естіп қана қоймай, ойлап, талдап, шығармашылық тұрғыдан әрекет етуге үйренеді.

Қорытындылай келе, қазақ мақал-мәтелдері – ұлттық мәдениет пен рухани тәрбиенің негізгі қайнар көзі, оқушылардың ойлау қабілетін, дүниетанымын және тұлғалық қасиеттерін дамытуда таптырмас құрал. Оларды білім беру үдерісінде жүйелі түрде қолдану – ұлттық құндылықтарды сақтап қана қоймай, болашақ ұрпаққа саналы, мәдениетті және білімді азамат ретінде қалыптасуға көмектеседі. Мақал-мәтелдер арқылы бала тек білім алып қана қоймай, өмірлік тәжірибесін байытып, моральдық және мәдени құндылықтарды бойына сіңіреді. Сондықтан әрбір мұғалім үшін бұл құралды тиімді пайдалану – тек міндет емес, сонымен қатар ұлттық дәстүрді жаңғыртудың маңызды жолы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әуезов М. Әдебиет тарихы – Алматы: Ана тілі, 1991.
2. Қайдар Ә. Қазақ мақал-мәтелдері – Алматы: Ғылым, 2004.
3. Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы – Алматы: Ана тілі, 1992.
4. Жұмалиев Қ. Қазақ әдебиеті тарихы мәселелері – Алматы, 1960.
5. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалар – Алматы: Білім, 2003.

Райымбек Жамиға
Тәрбиеші
Ақмола облысы білім басқармасының Ерейментау ауданы бойынша білім бөлімінің жанындағы Ерейментау қаласының "Болашақ" бөбекжайы" МКҚК
Ақмола облысы, Ерейментау ауданы, Тайбай ауылы



ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда ұлттық ойындардың маңызы ғылыми-публицистикалық және әдеби тұрғыдан жан-жақты қарастырылады. Ұлттық ойындар – халықтың ғасырлар бойы жинақтаған тәжірибесі мен дүниетанымының көрінісі ретінде баланың ойлау, қабылдау, есте сақтау, қиялдау сияқты психикалық процестерін жетілдіруде ерекше рөл атқарады. Зерттеу барысында ұлттық ойындардың тәрбиелік, дамытушылық және білім берушілік әлеуеті талданып, олардың бала тұлғасының жан-жақты қалыптасуына әсер ету тетіктері сипатталады. Мақалада балабақша жағдайында ұлттық ойындарды тиімді қолданудың әдістемелік негіздері, ұйымдастыру ерекшеліктері және педагогикалық шарттары кеңінен ашылады. Автор баланың табиғи қызығушылығын ояту, ұлттық мәдениетке деген құрметін қалыптастыру және танымдық белсенділігін арттыру бағытында ұлттық ойындардың ықпалын дәлелдейді. Сонымен қатар зерттеу нәтижелері мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды кіріктіре отырып оқыту қажеттілігін көрсетеді және тәрбиешілерге практикалық ұсыныстар береді. Ұлттық ойындарды жүйелі әрі мақсатты қолдану баланың интеллектуалдық әлеуетін арттырумен қатар, оның әлеуметтік бейімделуіне де оң ықпал ететіні негізделеді.

Кілт сөздер: ұлттық ойындар, танымдық қабілет, мектепке дейінгі тәрбие, бала дамуы, ойын арқылы оқыту, ұлттық құндылықтар, педагогикалық әдістер, шығармашылық ойлау, тәрбиелік үдеріс, зияткерлік даму.

Мектепке дейінгі кезең – баланың тұлғалық қалыптасуының іргетасы қаланатын, оның танымдық қабілеттері қарқынды дамитын ерекше уақыт аралығы болып табылады, сондықтан дәл осы кезеңде берілетін тәрбие мен білім мазмұнының сапасы болашақтағы интеллектуалдық әлеуеттің деңгейін айқындайды. Осы тұрғыдан алғанда, халықтың ғасырлар бойы жинақтаған тәлімдік тәжірибесін қамтитын ұлттық ойындарды оқу-тәрбие үдерісіне енгізу тек мәдени мұраны сақтау ғана емес, баланың табиғи дамуына сәйкес келетін тиімді педагогикалық құрал ретінде қарастырылады. Ұлттық ойындарда баланың ойлау қабілетін жетілдіретін логикалық тапсырмалар, зейінді шоғырландыруға ықпал ететін әрекеттер, қиялын дамытатын бейнелік элементтер, сондай-ақ әлеуметтік қарым-қатынасты қалыптастыратын топтық өзара әрекеттер табиғи түрде үйлесім табады. Баланың ойын барысында еркін әрекет етуі оның ішкі мүмкіндіктерін ашуға жағдай жасап, танымдық белсенділігін арттырады, ал бұл өз кезегінде білімді саналы түрде меңгерудің алғышарты

болып табылады. Ұлттық ойындардың мазмұны баланың жас ерекшеліктеріне сай келетін қарапайымнан күрделіге қарай құрылатындықтан, оларды жүйелі қолдану арқылы тәрбиеші әр баланың даму деңгейін ескеріп, жеке жұмыс жүргізе алады. Осындай тәсіл баланың өз мүмкіндігін сезінуіне, өзіне деген сенімділіктің қалыптасуына және оқу іс-әрекетіне қызығушылығының артуына ықпал етеді. Сонымен бірге ұлттық ойындар арқылы бала қоршаған ортаны таниды, табиғат құбылыстарын түсінеді, заттардың қасиеттерін ажыратады және себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға үйренеді. Бұл үдерісте тәрбиешінің кәсіби шеберлігі ерекше мәнге ие, өйткені ол ойынның мазмұнын дұрыс түсіндіріп, оның тәрбиелік және дамытушылық мүмкіндіктерін толық пайдалана білуі тиіс.

Ұлттық ойындардың танымдық дамуға әсерін тереңірек қарастыратын болсақ, олардың баланың ойлау операцияларын қалыптастырудағы рөлі ерекше екенін байқауға болады, өйткені ойын барысында бала салыстыру, талдау, жинақтау, жалпылау сияқты әрекеттерді табиғи түрде орындайды. Мысалы, белгілі бір ойын ережесін сақтау қажеттілігі баланың логикалық ойлауын дамытып қана қоймай, оның өзін-өзі бақылау қабілетін де жетілдіреді. Сонымен қатар ұлттық ойындарда кездесетін символдық бейнелер мен шартты әрекеттер баланың абстрактілі ойлауын қалыптастыруға мүмкіндік береді, бұл кейінгі оқу кезеңдерінде күрделі ұғымдарды меңгеруге негіз болады. Баланың есте сақтау қабілеті де ойын барысында белсенді түрде дамиды, себебі ол ойын шарттарын, рөлдерді, әрекеттер ретін есте сақтауға мәжбүр болады. Осылайша ойын баланың когнитивтік процестерін кешенді түрде жетілдіретін әмбебап құрал ретінде көрінеді. Ұлттық ойындардың эмоционалдық әсері де маңызды, өйткені жағымды эмоциялар баланың оқу әрекетіне деген қызығушылығын арттырып, ақпаратты тиімді қабылдауына ықпал етеді. Баланың ойынға деген қызығушылығы оның ішкі мотивациясын күшейтеді, ал бұл танымдық белсенділіктің негізгі қозғаушы күші болып табылады. Сонымен бірге ойын барысында балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауы олардың коммуникативтік дағдыларын дамытып, тілдік қорын байытады, бұл да танымдық дамудың маңызды аспектілерінің бірі болып саналады.

Балабақша жағдайында ұлттық ойындарды тиімді қолдану тәрбиешіден арнайы дайындықты, әдістемелік білімді және шығармашылық көзқарасты талап етеді, өйткені әрбір ойынның мазмұны мен мақсаты баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес бейімделуі тиіс. Тәрбиеші ойындарды ұйымдастыру барысында олардың тәрбиелік, дамытушылық және білім берушілік мақсаттарын үйлестіре отырып, баланың танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған тапсырмаларды енгізуі қажет. Ойындарды өткізу кезінде балалардың қызығушылығын сақтау үшін түрлі әдістерді қолдану маңызды, мысалы, сюжеттік элементтерді қосу, рөлдік әрекеттерді ұйымдастыру, көрнекі құралдарды пайдалану арқылы ойынның мазмұнын байытуға болады. Мұндай тәсілдер баланың қиялын дамытып, оның шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар тәрбиеші ойын барысында әр баланың белсенді қатысуын қамтамасыз етуі тиіс, өйткені кейбір балалардың тұйықтығы немесе сенімсіздігі олардың танымдық дамуына кедергі келтіруі мүмкін. Осы тұрғыдан алғанда, ұлттық ойындар балалардың өзара әрекеттесуін күшейтіп, олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Ойын барысында балалар бір-біріне көмектесуді, ортақ мақсатқа жетуді, ережелерді сақтауды үйренеді, бұл олардың тұлғалық қалыптасуына оң әсер етеді.

Ұлттық ойындардың мазмұнында халықтың дүниетанымы, өмір салты, табиғатқа деген көзқарасы көрініс табатындықтан, олар баланың мәдени-рухани дамуына да ықпал етеді, бұл өз кезегінде оның танымдық қабілеттерінің кеңеюіне әсер етеді. Бала ойын арқылы ұлттық дәстүрлермен танысып, өз халқының тарихы мен мәдениетін түсіне бастайды, бұл оның дүниетанымының қалыптасуына негіз болады. Сонымен бірге ұлттық ойындарда қолданылатын сөздер, өлеңдер, мақал-мәтелдер баланың тілдік дамуына ықпал етіп, оның ойлау қабілетін жетілдіреді. Тіл мен ойлау бір-бірімен тығыз байланысты болғандықтан, бұл үдеріс баланың жалпы танымдық дамуына оң әсер етеді. Ұлттық ойындар арқылы бала қоршаған ортаны эмоционалды түрде қабылдап, оны тереңірек түсінуге ұмтылады, бұл оның

танымдық қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар ойын барысында туындайтын түрлі жағдайлар баланың проблемалық ойлауын дамытып, оны шешім қабылдауға үйретеді.

Қазіргі білім беру жүйесінде баланың жан-жақты дамуына ерекше көңіл бөлінетіндіктен, ұлттық ойындарды оқу-тәрбие үдерісіне енгізу өзекті мәселелердің бірі болып табылады, өйткені олар баланың танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуын бір мезгілде қамтамасыз етеді. Ұлттық ойындарды жүйелі түрде қолдану баланың оқу іс-әрекетіне деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның шығармашылық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге бұл тәсіл баланың өзіндік пікірін қалыптастыруға, өз ойын еркін жеткізуге және жаңа білімді меңгеруге деген ынтасын арттыруға ықпал етеді. Балабақшада ұлттық ойындарды қолдану арқылы тәрбиеші баланың табиғи қабілеттерін ашып, оның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді педагогикалық ықпал жасай алады. Бұл өз кезегінде баланың танымдық қабілеттерінің дамуына және оның болашақта табысты білім алуына негіз болады.

Осыған байланысты ұлттық ойындарды қолданудың педагогикалық шарттарын сақтау маңызды болып табылады, өйткені олардың тиімділігі осы шарттардың дұрыс ұйымдастырылуына тікелей байланысты. Біріншіден, ойынның мазмұны баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы тиіс, себебі тым күрделі немесе тым қарапайым ойындар баланың қызығушылығын төмендетуі мүмкін. Екіншіден, ойын барысында балалардың белсенді қатысуы қамтамасыз етілуі қажет, өйткені пассивті бақылау танымдық дамуға жеткілікті әсер етпейді. Үшіншіден, тәрбиеші ойынның тәрбиелік мәнін түсіндіріп, оның мазмұнын баланың өмір тәжірибесімен байланыстыра білуі тиіс. Сонымен бірге ойын барысында туындайтын түрлі жағдайларды пайдалана отырып, балалардың ойлау қабілетін дамытуға бағытталған сұрақтар қою маңызды. Бұл тәсіл баланың талдау және қорытынды жасау қабілеттерін жетілдіреді.

Ұлттық ойындар арқылы баланың танымдық қабілетін арттыру мәселесін қорытындылай келе, олардың тек ойын ғана емес, сонымен қатар тиімді педагогикалық құрал екенін атап өту қажет, өйткені олар баланың табиғи даму заңдылықтарына сәйкес келеді және оның ішкі мүмкіндіктерін толық ашуға жағдай жасайды. Ұлттық ойындарды жүйелі әрі мақсатты қолдану арқылы тәрбиеші баланың танымдық белсенділігін арттырып, оның интеллектуалдық әлеуетін дамытуға мүмкіндік алады. Сонымен бірге бұл тәсіл баланың ұлттық мәдениетке деген құрметін қалыптастырып, оның тұлғалық дамуына оң әсер етеді.

Қорыта айтқанда, ұлттық ойындар – баланың танымдық қабілеттерін дамытуда ерекше маңызға ие, әмбебап педагогикалық құрал ретінде қарастырылуы тиіс, өйткені олар баланың ойлауын, қиялын, есте сақтауын және шығармашылық қабілеттерін кешенді түрде жетілдіреді. Балабақша жағдайында ұлттық ойындарды тиімді қолдану арқылы баланың жан-жақты дамуына қол жеткізуге болады, бұл өз кезегінде оның болашақта табысты білім алуына және қоғамда өз орнын табуына негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Seydalieva, G. Sh., Zenkova, K. V., Rysbai, T. S. Influence of kazakh national games on the mental development of preschool children // Preschool Education: Experience, Problems, Prospects : Proceedings of the X International Scientific-Practical Seminar. – BarSU, 2019. – P. 170-172.

2. Codreanu, O., Repede-Anghel, D. Valuing educational games in preparing children for school. – In: Educational Strategies for the Future. – Bucharest: Editura Eikon, 2024. – P. 188-194.

3. «Ұлттық зияткерлік ойындар»: республикалық ғылыми-практикалық конференция баяндамалар жинағы (29 қараша 2024 ж.) – Астана: ҚР ОАМ ҰҒПДТО, 2024. – 225 п.

ҒТАМР 14.35.09

Дүйсенбек Жанерке Ержанқызы[1]
7М01504-Химия білім беру бағдарламасының 1 курс магистранты
Жетекшілер: х.ғ.д., профессор Матаев Мухамедкали Мусагалиевич[2],
п.ғ.м., оқытушы Махмадисан Айжан Бауыржановна[3]
[1,2,3]Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
Алматы қаласы

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ҰҒЫМЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ҒЫЛЫМИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕНГІЗУЛЕР ЭВОЛЮЦИЯСЫ

Аңдатпа

Зерттеу педагогикалық құзыреттіліктің дәстүрлі тәсілден цифрлық педагогикаға дейінгі эволюциялық даму динамикасын теориялық тұрғыдан зерделеуге бағытталған. 1996–2023 жылдар аралығын қамтитын салыстырмалы талдау негізінде құзыреттіліктің көпөлшемділігі мен динамикалық сипаты ғылыми дәлелденді. Жұмыс барысында мән-мотивтік, кәсіби, ғылыми-зерттеу және ақпараттық-технологиялық блоктардан тұратын құзыреттіліктің кешенді құрылымы айқындалды. Зерттеудің жаңалығы – цифрлық трансформация жағдайындағы педагог рөлінің өзгеруін жүйелеуінде. Тұжырымдар заманауи білім беру сапасын арттыруға және оқытушылардың кәсіби деңгейін жетілдіруге арналған теориялық-практикалық негіз болып табылады.

Кілт сөздер: педагогикалық құзыреттілік, мұғалім, құзыреттілік тәсілі, цифрлық педагогика, эволюция, білім беру сапасы

Кіріспе

XXI ғасырда білім беру жүйесі терең әлеуметтік, технологиялық және мәдени өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістер мұғалімнің кәсіби бейнесіне, педагогикалық қызмет мазмұнына және оқыту парадигмасына түбегейлі ықпал етті. Қазіргі уақытта қоғамға тек пәндік білімді меңгерген емес, сонымен қатар сыни ойлайтын, цифрлық сауатты, коммуникативтік қабілеті жоғары, шығармашылық тұрғыдан әрекет ете алатын педагог қажет. Осыған байланысты мұғалімнің педагогикалық құзыреттілігі білім сапасын анықтайтын негізгі факторлардың біріне айналды. Жаңа заман балаларын даярлау үшін алдымен жаңа заман мұғалімдерін даярлау керектігі айқындалуда.

Кәсіби оқытушылар біздің білім беру жүйемізді өзгертудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, сондықтан мұғалім мамандығын нығайту және жетілдіру тиімді оқыту мен есеп беру сияқты маңызды [1].

Қазіргі педагог даярлау жүйесінде білім беру талаптарына сай келмейтін бірқатар мәселелер бар. Дәстүрлі педагогикалық бағдарламалар әлі де теориялық білім беруге көбірек мән береді де, заманауи мұғалімге қажетті практикалық, цифрлық және коммуникативтік дағдыларды жеткілікті деңгейде дамытпайды. Соның салдарынан жас мамандар тез өзгеріп жатқан білім беру ортасына бейімделуде қиындықтарға тап болады. Сондықтан мұғалімдердің кәсіби құзыреттерін жаңғыртып, уақыт талабына сай үздіксіз жетілдіру қажеттілігі туындап отыр [2].

Осыған байланысты педагогикалық құзыреттіліктің мазмұны мен құрылымы уақыт талабына сай трансформацияланып, жаңа әдіснамалық және практикалық негіздерге сүйеніп қалыптасуда. Дегенмен, педагогикалық құзыреттіліктің теориялық шеңбері мен оның дамуының кезеңдік ерекшеліктері әлі де толық зерттелмеген.

Педагогикалық құзыреттілік ұғымы мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінде тиімді нәтижеге жетуіне мүмкіндік беретін білім, іскерлік, дағды мен тұлғалық қасиеттердің өзара байланысқан жүйесі ретінде түсіндіріледі. Авторлар педагогикалық құзыреттілікті тек теориялық дайындық емес, сонымен қатар педагогикалық жағдаяттарды талдау, шешім қабылдау, оқыту мен тәрбиелеудің заманауи әдістерін қолдана алу қабілетімен сипаттайды. Бұл ұғым «құзырет» (нақты іс-әрекет саласындағы қабілет) және «құзыреттілік» (сол қабілеттерді тиімді пайдалану деңгейі) арасындағы өзара байланыс арқылы айқындалады. Зерттеушілердің пікірінше, педагогикалық құзыреттілік - мұғалімнің кәсіби дамуының көрсеткіші әрі білім беру сапасын айқындайтын негізгі фактор болып табылады [3].

Педагогикалық құзыреттілік көптеген компоненттерден тұрады және заман талабына сай “жаңа” талаптар қосылып тұрады. Еуропалық талдаулар бойынша ол - білім, дағды және көзқарастардың жиынтығы, когнитивті және метакогнитивті дағдылардың динамикалық интеграциясы [4]. Солтүстік Еуропа елдері педагогикалық құзыреттілікті - оқыту процесін оқушының көзқарасымен талдау деп санайды. Сонымен қатар мұғалімдердің педагогикалық құзыреттіліктеріне оқушы қабілеттерін, соның ішінде жеке және топтық оқыту және қолдау дағдыларын меңгеруі, ынтымақтастық, басқару дағдыларын қоса алғанда, оқу қауымдастығының дағдыларын дамыту және ынталандыру стратегиялары, оның ішінде оқушылардың жеке және топтық мотивациясы және олардың әл-ауқатын қолдау кіреді [5].

Зерттеу сұрағы: Педагогикалық құзыреттілік ұғымы қалай трансформацияланды және оның эволюциясы қазіргі білім беру жүйесінің жаңа талаптарына жауап береді ме?

Зерттеу мақсаты: Педагогикалық құзыреттілік ұғымының дәстүрлі тәсілден цифрлық педагогикаға дейінгі даму динамикасын теориялық тұрғыда талдау және оның қазіргі білім беру жүйесіндегі рөлін айқындау.

Зерттеу міндеттері :

1. Педагогикалық құзыреттілік ұғымының теориялық негіздерін зерделеу және оның құрылымдық компоненттерін анықтау;
2. 1996-2023 жылдар аралығындағы педагогикалық құзыреттіліктің эволюциялық даму кезеңдерін сипаттау;
3. Дәстүрлі, құзыреттілік және цифрлық педагогика кезеңдерінің ерекшеліктерін салыстырмалы талдау;

Негізгі бөлім

2.1. Педагогикалық құзыреттіліктің теориялық негіздері

Педагогикалық құзыреттілік ұғымы қазіргі педагогика ғылымында мұғалімнің кәсіби қызметін тиімді жүзеге асыруына мүмкіндік беретін білім, іскерлік, дағды және тұлғалық қасиеттердің өзара байланысқан жүйесі ретінде қарастырылады. Педагогикалық құзырет «мұғалімдер мен оқушылар үшін қажетті білім, дағды және мінез-құлық жиынтығы» ретінде анықталып, оның білім беру үдерісінде өзгеріс әкелуші әлеуеті ерекше атап өтіледі. Зерттеушілердің пікірінше, педагогикалық құзыреттілігі жоғары мұғалім оқушылардың тұлғалық дамуын, мотивациясын және оқу сапасын арттыра алады. Мұғалімнің білім аймағы үшке жіктеліп қарастырылады. Олар: пән туралы білім, пән туралы педагогикалық білім және жалпы педагогикалық білім [6].

Педагогикалық құзыреттілікті көпқұрамды құрылым ретінде қарастырып, оның құрамына мән-мотивтік, тұлғалық, кәсіби, ғылыми-зерттеу, әдістемелік, ақпараттық-технологиялық және креативтік компоненттерді енгізілді. Бұл көзқарас педагогикалық құзыреттіліктің тек кәсіби білім мен дағдыға ғана емес, мұғалімнің жеке тұлғалық дамуына және шығармашылық қабілеттеріне де тәуелді екенін көрсетеді [7]. Сонымен қатар, педагогикалық құзыреттілікті көпөлшемді құбылыс ретінде сипаттайды. Мұғалімнің кәсіби құзыреті тек жеке кәсіби қабілеттермен шектелмей, білім саясаты, мектептің мәдени контексті мен қоғамдағы өзгерістер сияқты сыртқы факторлармен өзара байланысты екенін айқындайды. Бұл тұрғыда педагогикалық құзыреттілік динамикалық және контекстке бейімделгіш категория ретінде қарастырылады [8]. Басқа зерттеулерде педагогикалық және

психологиялық құзыреттердің өлшену мүмкіндігі мен бағалау критерийлері талданған. Авторлар құзыреттілік деңгейін анықтау мұғалімнің кәсіби дамуын жоспарлауға және оқыту сапасын арттыруға мүмкіндік беретінін атап өтеді. Осылайша, педагогикалық құзыреттілік тек теориялық ұғым емес, нақты өлшенетін кәсіби көрсеткішке айналып отыр [9]. Болашақ мұғалімдердің кәсіби-педагогикалық құзыреттілігі коммуникативтік, когнитивтік, операциялық-белсенді және мотивациялық-мәнді блоктар арқылы құрылымданады. Бұл модель педагогикалық құзыреттіліктің көпқырлы сипатын және оның кәсіби дайындық үдерісінде біртіндеп қалыптасатынын дәлелдейді [10]. Жалпы алғанда, талданған еңбектер педагогикалық құзыреттіліктің теориялық негізін үш өлшем арқылы сипаттайды: мазмұндық (білім мен дағды жиынтығы), құрылымдық (компоненттер мен өлшемдер жүйесі) және динамикалық (уақыт пен контекстке сай үздіксіз дамып отыратын қабілет).

2.2. Педагогикалық құзыреттіліктің эволюциясы

2.2.1. Дәстүрлі тәсіл кезеңі

Жак Делор өз еңбегінде білім берудегі мұғалімнің құзыреттіліктері ретінде тануды үйрену, жасауды үйрену, өмір сүруді және бірге өмір сүруді қарастырады. Тануды үйренуге пәндердің шектелген көлеміне қарамастан жан-жақты білім алу, үздіксіз оқу беретін бар мүмкіндікті пайдалану жатады. Жасауды үйрену деп кәсіби біліктілікті ғана шыңдап қоймай, саналуан мәселелерді шешуге қажетті құзыреттіліктерді үйренуді айтады. Мысалы әртүрлі әлеуметтік немесе өндірістік мәселелерде жұмыс жасауды үйрену. Өмір сүру деп оқушылардың ойлау қабілеті, эстетикалық сезімдері, физикалық мүмкіндіктері және басқа да қабілеттерін назардан тыс қалдырмай, олардың тұлға ретінде тәуелсіз болып, өзіне жауапкершілік ала алуын түсіндіреді. Ал бірге өмір сүруге білім алушылардың коммуникациялық қабілеттері, плюрализм, ортақ жобалар жасай алу қабілеттері кіріктірілген [11].

Бұл дәстүрлі тәсіл кезеңінде педагогикалық құзыреттілік ұғымы негізінен мұғалімнің пәндік білімін беру мен оқушыға меңгертуге бағытталған. Мұғалімнің рөлі - ақпаратты жеткізуші, оқушының қабылдаушысы болса, оқушының қызметі - берілген ақпаратты меңгеру. Мәселен, зерттеушілер көрсеткендей, дәстүрлі «беруші-қабылдаушы» модель оқушының белсенді ізденуші рөлін жеткілікті деңгейде қамтымайды, білім беру материалдары мен әдістері сыртқы өзгерістерге баяу икемделеді [12-13]. Осылайша, дәстүрлі тәсіл кезеңі педагогикалық құзыреттілікті «білім мен дағдыны меңгеру» тұрғысынан қарастырғанымен, қоғам мен оқыту контекстінің өзгеруі мұғалімге және оқушыға қойылатын талаптарды қайта қарауды қажет етеді - сондықтан кейінгі кезеңдерде құзыреттілік тәсілі мен цифрлық педагогика кезеңдері қалыптасады.

2.2.2. Құзыреттілік тәсіл кезеңі

«Құзыреттілік тәсіл кезеңі» - педагогикалық оқыту үрдісінде дәстүрлі білім беру жүйесінен көшіп, нәтижеге бағдарланған, іс-әрекетке бағытталған оқыту моделіне ауысуды білдіреді. Бұл кезеңде мұғалімнің негізгі міндеті - білім беру мазмұнын меңгерту ғана емес, оқушының қажетті құзыреттерін (competencies) қалыптастыруға бағытталған әрекеттерге көшу. Мысалы, құзыреттілік тәсілі білім беру үдерісін «фактіні меңгеруден» тәжірибеге бағдарланған іс-әрекетке айналдыруға мүмкіндік береді деп көрсеткен. Сонымен қатар, құзырет-бағытталған оқу барысында мұғалім білімі мен дағдысын оқушыға көрсете білуден гөрі, оқушының сол білімі мен дағдыны нақты жағдайда қолдана білуіне жағдай туғызу міндеті бар екені анықталған [14]. Құзырет моделі «кілттік құзыреттерді» қалыптастыра отырып, білім беру жүйесінің еңбек нарығының талаптарына жауап беру қажеттігін көрсетеді [15]. Осылайша, құзыреттілік тәсіл кезеңі педагогикалық білім беру мазмұны мен әдістерін қайта құруды, мұғалім мен оқушының рөлдерін өзгерте отырып, оқыту саясатын, бағалау жүйесін (мысалы формативті бағалау) және оқу қоршаған ортасын құруды талап етеді.

2.2.3. Цифрлық педагогика және жаңа құзыреттер кезеңі

XXI ғасырдың басында білім беру саласында елеулі өзгерістер орын алды. Технологиялық прогресс, жаһанданудың кеңінен интеграциялануы, көпмәдениеттілік және

әлеуметтік қажеттіліктердің өзгеруі педагогикалық құзыреттерге жаңа талаптар қойды. Ең алдымен мұғалімдерден цифрлық технологияларды меңгеру, сондай-ақ оларды оқу-тәрбие процесінде тиімді пайдалану қабілеті талап етіледі [4].

Мишра мен Келер технологиялық педагогикалық білімді осы құрылымға қосуды ұсынғанымен, ол педагогикалық білім беру қауымдастығының кеңінен мойындауына ие болмаған [16]. Соңғы зерттеулер көрсеткендей, көптеген мұғалімдер оқытуды тиімді ұйымдастыру үшін технологияларды пайдалану дағдыларында айтарлықтай алшақтыққа ие, және бұл алшақтықты жою педагогикалық білім беру мен кәсіби даму үшін өзекті мәселе болып табылады [17, 18].

Осы кезеңде педагогикалық құзыреттердің мазмұны кеңейіп, жаңа бағыттар пайда болды:

- Цифрлық сауаттылық - ақпараттық-коммуникациялық технологияларды меңгеру және оларды оқыту мақсатына тиімді қолдана білу;
- Педагогикалық-технологиялық интеграция - технологияны оқыту әдістерімен үйлестіріп пайдалану;
- Үздіксіз кәсіби даму - мұғалімнің цифрлық ортадағы өзгерістерге бейімделуі, жаңа әдістер мен құралдарды меңгеруі.

Осылайша, «цифрлық педагогика және жаңа құзыреттер кезеңі» педагогикалық құзыреттіліктің дәстүрлі «білім-дағды» моделінен асып, технологиялық, әдістемелік және бағалау құзыреттерін қамтитын жаңа парадигмаға өтуді сипаттайды.

Әдістер

Бұл зерттеу теориялық сипатқа ие болып, педагогикалық құзыреттіліктің эволюциясын жүйелі түрде талдау арқылы жүргізілді. Зерттеу міндеттері негізінде келесі әдістер қолданылды:

3.1. Әдебиеттерді шолу және талдау

Педагогикалық құзыреттілік ұғымының теориялық негіздерін зерделеу үшін халықаралық және отандық ғылыми еңбектер қаралды. Нақты айтқанда, Delors (1996, 3–50 б.; 1996, 266 с.) [2,11] зерттеулері мұғалім құзыреттілігінің дәстүрлі және тұлғалық аспектілерін ашып көрсетті. OECD (2010, 1–60 б.) және U.S. Department of Education (2010, 50 б.) [1,13] баяндамалары педагогикалық құзыреттіліктің практикалық және технологиялық компоненттерін талдауға мүмкіндік берді. Moreira et al. және Ranta et al. [4,5] мақалалары педагогикалық құзыреттердің қазіргі заманғы сипаттары мен елдер тәжірибесін салыстыруға негіз болды. Сонымен қатар, Mishra & Koehler, Punie & Redecker және Bueno et al. [16–18] зерттеулері цифрлық педагогика кезеңіндегі жаңа құзыреттерді анықтауға қызмет етті.

3.2. Эволюциялық талдау

1996–2023 жылдар аралығындағы педагогикалық құзыреттіліктің даму кезеңдерін сипаттау (міндет 2) үшін зерттеу кезеңдік әдісі қолданылды. Әдебиеттер талдауы арқылы дәстүрлі тәсіл кезеңінен бастап, құзыреттілік тәсілі және цифрлық педагогика кезеңдеріндегі педагогикалық құзыреттердің өзгеруі, компоненттер құрылымы және педагог-мұғалім рөлі зерттелді [2–4,6,16–18].

3.3. Салыстырмалы талдау

Дәстүрлі, құзыреттілік және цифрлық педагогика кезеңдерінің ерекшеліктерін салыстыру (міндет 3) үшін халықаралық тәжірибелер мен теориялық деректер талданды. Ivanova & Petrenko (2021), Kovalchuk & Shevchenko (2020) және Rossi & Bianchi (2021) [3,7,12] еңбектері педагогикалық стратегиялар мен әдістемелерді салыстыруға мүмкіндік берді, ал Smirnova (2021) және Akhmetova & Bekturganova (2020) [8,9] зерттеулері цифрлық дағдылар мен оқытудағы инновациялық тәсілдерді талдау үшін пайдаланылды.

Бұл деректер XXI ғасырдағы педагогикалық құзыреттіліктің теориялық негіздері, құрылымдық компоненттері, эволюциялық дамуы және цифрлық кезеңдегі жаңа талаптарын көрсету үшін ғылыми тұрғыдан сенімді және өзекті болып табылады.

Нәтижелерді талқылау

Зерттеу барысында педагогикалық құзыреттіліктің мазмұны мен құрылымының дәстүрлі тәсілден цифрлық педагогика кезеңіне дейін қалай трансформацияланғаны анықталды.

1. Дәстүрлі кезеңде мұғалімнің рөлі ақпарат жеткізуші ретінде шектеліп, оқушы пассивті қабылдаушы болатын. Педагогикалық құзыреттілік тек пәндік білім мен оқыту дағдыларымен анықталды.

2. Құзыреттілік тәсілі кезеңінде оқушының белсенді танымдық іс-әрекеті мен практикалық дағдылары басты назарға алынды. Мұғалім білім мен дағдыны жеткізу ғана емес, оқушының өз бетінше қолдана алу қабілетін қалыптастыру міндетін алды. Бұл кезең педагогикалық құзыреттерге коммуникативтік, әлеуметтік және бағалау қабілеттерін енгізді.

3. Цифрлық педагогика кезеңінде педагогикалық құзыреттер кеңейіп, технологиялық сауаттылық, әдістемелік-технологиялық интеграция және үздіксіз кәсіби даму басты құрамдасқа айналды. Мұғалімнің рөлі тек ақпарат берушіден белсенді оқу ортасын құрушыға ауысты, оқушылардың өздік зерттеуін және шығармашылық ізденісін ынталандыру басты міндетке айналды.

Зерттеу нәтижелері педагогикалық құзыреттіліктің динамикалық, контекстке бейімделгіш және көпөлшемді категория екенін растайды. Сонымен қатар, педагогикалық құзыреттіліктің жаңа парадигмасы тек білім мен дағдыны меңгеруді ғана емес, технологиялық, әлеуметтік және тұлғалық компоненттерді интеграциялай алуды талап етеді.

Қорытынды

Зерттеу барысында педагогикалық құзыреттілік ұғымының теориялық негіздері жан-жақты қарастырылды. Педагогикалық құзыреттілік мұғалімнің кәсіби қызметінде тиімді нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін білім, іскерлік, дағды және тұлғалық қасиеттердің өзара байланысқан жүйесі ретінде сипатталды. Оның құрылымдық компоненттері ретінде мән-мотивтік, тұлғалық, кәсіби, ғылыми-зерттеу, әдістемелік, ақпараттық-технологиялық және креативтік блоктар анықталды. Сонымен қатар, педагогикалық құзыреттілік көпөлшемді, динамикалық және контекстке бейімделгіш категория болып табылатыны расталды, яғни мұғалімнің кәсіби, тұлғалық және әлеуметтік тәжірибесінің интеграциясын қамтиды.

Эволюциялық талдау көрсеткендей, 1996–2023 жылдар аралығында педагогикалық құзыреттілік бірнеше кезең арқылы дамыды. Дәстүрлі тәсіл кезеңінде мұғалімнің рөлі ақпарат жеткізуші ретінде шектеліп, оқушы пассивті қабылдаушы болып, құзыреттілік тек пәндік білім мен оқыту дағдыларымен шектелді. Құзыреттілік тәсіл кезеңінде оқушының белсенді танымдық іс-әрекеті мен практикалық дағдылары басты назарға алынып, мұғалімнің міндеті оқушының құзыреттерін қалыптастыруға бағытталды.

Салыстырмалы талдау дәстүрлі, құзыреттілік және цифрлық педагогика кезеңдерінің ерекшеліктерін нақты көрсетті. Әр кезеңде педагогикалық құзыреттіліктің мазмұны мен құрылымы кеңейіп, мұғалім мен оқушының рөлдері өзгерген.

Жалпы, педагогикалық құзыреттіліктің эволюциясы мұғалімнің кәсіби дамуы мен білім беру сапасын арттырудағы негізгі фактор екенін көрсетті. Болашақта педагогикалық құзыреттілікті қалыптастыру мен бағалау жүйесі осы үш кезеңнің сабақтастығына сүйене отырып, цифрлық және инновациялық ортаға бейімделген жаңа модельдерге негізделуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Department of Education, Office of Educational Technology. Transforming American Education: Learning Powered by Technology. Washington, D.C.: U.S. Department of Education, 2010. 50 p.

2. Delors J. Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. - 3-50 б.

3. Ivanova, O., Petrenko, V. Innovative Approaches in Education // Interonconf. - 2021. - №1. - С. 12-18.

4. Teachers' pedagogical competences in higher education: A systematic literature review / M. A. Moreira, Б. R. Arcas, T. G. Gómez Sánchez, P. B. Bermejo García, M. J. Ruiz Melero, H. Brito Cunha и др. // Journal of University Teaching & Learning Practice. - 2023. - Vol. 20, No 1. - P. 90-123. - DOI:10.53761/1.20.01.07.

5. Teachers' Pedagogical Competence in Finnish Early Childhood Education-A Narrative Literature Review / S. Ranta, J. Kangas, H. Harju-Luukkainen, T. Ukkonen-Mikkola, M. Neitola, J. Kinos, N. Sajaniemi, A. Kuusisto // Education Sciences. - 2023. - Vol. 13, No 8. - Art. № 791. - P.1-28. - DOI: 10.3390/educsci13080791.

6. Teacher Knowledge and Pedagogical Competence: Evidence from Mathematics Education / J. König, J. Blömeke // Educational Studies in Mathematics. - 2020. - Vol. 104, No 1. - P. 49-69. - DOI: 10.1007/s10649-020-10021-0.

7. Kovalchuk, I., Shevchenko, O. Modern Pedagogical Strategies // NPO KUBG. - 2020. - №3. - С. 45-52.

8. Smirnova, T. Digital Technologies in Higher Education // SIE. - 2021. - Vol. 10, №2. - С. 23-30.

ПОНЯТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ: НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЭВОЛЮЦИЯ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВНЕДРЕНИЙ.

Аннотация. Данное исследование посвящено теоретическому анализу динамики развития педагогической компетентности: от традиционных подходов до цифровой педагогики. На основе сравнительного и эволюционного анализа (1996–2023 гг.) обоснована многомерность и адаптивность данного феномена. В работе выделены ключевые структурные компоненты компетентности: ценностно-мотивационный, профессиональный, научно-исследовательский и информационно-технологический. Научная новизна заключается в доказательстве динамического характера компетенций в условиях цифровой трансформации образования. Результаты исследования служат теоретическим фундаментом для разработки практических рекомендаций, направленных на повышение качества современного образовательного процесса и профессионального роста педагогов.

Ключевые слова: педагогическая компетентность, учитель, компетентностный подход, цифровая педагогика, эволюция, качество образования.

THE CONCEPT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE: SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL TRANSFORMATION AND THE EVOLUTION OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL IMPLEMENTATIONS.

Abstract. This research provides a theoretical analysis of the evolutionary dynamics of pedagogical competence, tracing its development from traditional approaches to digital pedagogy. Based on a comparative analysis of the 1996–2023 period, the study scientifically substantiates the multidimensional and adaptive nature of this phenomenon. The core structural components identified include value-motivational, professional, research-oriented, and information-technological blocks. The study's novelty lies in conceptualizing the dynamic transformation of pedagogical roles within the digital era. These findings offer a comprehensive framework for enhancing educational quality and provide practical recommendations for the professional development of educators in the modern academic landscape.

Keywords: pedagogical competence, teacher, competence-based approach, digital pedagogy, evolution, quality of education.

Неталина Шолпан Құлжанқызы
Тәрбиеші
№5 "Ақбота" бөбекжай-балабақшасы
Ақтөбе облысы Хромтау қаласы



ОЙЫН АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың логикалық ойлау қабілетін ойын арқылы дамыту мәселесі қарастырылады. Ойынның бала дамуына тигізетін әсері, логикалық ойлауды қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдері, сондай-ақ тәрбиешінің рөлі ғылыми-әдістемелік тұрғыда талданады. Мақалада тәжірибеде қолдануға болатын дидактикалық ойындардың үлгілері ұсынылады.

Кілт сөздер: логикалық ойлау, ойын технологиясы, дидактикалық ойын, мектепке дейінгі тәрбие, баланың дамуы.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда баланың жан-жақты дамуы басты назарда. Соның ішінде логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру – мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды бағыттарының бірі. Логикалық ойлау – баланың қоршаған ортаны түсінуіне, салыстыруына, талдауына және қорытынды жасауына мүмкіндік беретін негізгі танымдық қабілет.

Мектепке дейінгі кезең – логикалық ойлаудың негізі қаланатын ең маңызды уақыт. Осы кезеңде дұрыс ұйымдастырылған оқу-тәрбие жұмысы баланың болашақтағы интеллектуалдық деңгейіне тікелей әсер етеді. Ал бұл жұмысты тиімді жүзеге асырудың ең қолайлы жолы – ойын.

Негізгі бөлім

1. Ойын – баланың жетекші әрекеті

Ойын – мектепке дейінгі жастағы баланың негізгі іс-әрекеті. Ойын барысында бала өзін еркін сезінеді, қоршаған ортаны таниды, жаңа білімді жеңіл меңгереді. Ғалымдардың пікірінше, ойын – тек көңіл көтеру құралы емес, ол – баланың дамуына ықпал ететін қуатты құрал. Ойын барысында бала:

- ойлайды;
- салыстырады;
- шешім қабылдайды;
- өз әрекетін жоспарлайды.

Бұл әрекеттердің барлығы логикалық ойлаудың дамуына тікелей әсер етеді.

2. Логикалық ойлауды дамыту ұғымы

Логикалық ойлау – белгілі бір заңдылықтар мен байланыстарды түсіну, себеп-салдарды анықтау, талдау және жинақтау қабілеті. Мектепке дейінгі балаларда логикалық ойлау келесі бағыттарда дамиды:

- салыстыру;
- жіктеу;
- талдау;
- қорытынды жасау;
- себеп-салдар байланысын анықтау.

Осы дағдыларды қалыптастыру үшін ойын технологияларын жүйелі түрде қолдану қажет.

3. Ойын арқылы логикалық ойлауды дамыту әдістері

3.1 Дидактикалық ойындар

Дидактикалық ойындар – арнайы мақсатта ұйымдастырылған, баланың ойлау қабілетін дамытуға бағытталған ойындар.

Мысалдар:

- «Артық затты тап» – балалар заттарды салыстырып, айырмашылығын анықтайды.
- «Не өзгерді?» – есте сақтау мен байқағыштықты дамытады.
- «Тізбекті жалғастыр» – логикалық байланысты табуға үйретеді.

3.2 Құрастыру ойындары

Құрастыру ойындары баланың кеңістіктік ойлауын және логикасын дамытады.

Мысал:

- Кубиктерден үй, көпір, мұнара құрастыру;
- Конструкторлармен жұмыс.

Бұл ойындарда бала жоспар құрып, нәтижеге жету жолын ойлайды.

3.3 Рөлдік ойындар

Рөлдік ойындарда бала белгілі бір кейіпкердің рөлін ойнай отырып, түрлі жағдайларды шешеді.

Мысал:

- «Дүкен»
- «Дәрігер»
- «Мектеп»

Бұл ойындар баланың ойлау, шешім қабылдау және логикалық байланыс орнату қабілетін дамытады.

3.4 Логикалық тапсырмалар мен жұмбақтар

Жұмбақтар мен логикалық есептер баланың ойлау қабілетін белсендіреді.

Мысал:

- «Екі балада 3 алма бар. Қалай тең бөлуге болады?»
- «Қайсысы артық: алма, алмұрт, көлік?»

Бұл тапсырмалар баланы ойлануға, талдауға және шешім табуға үйретеді.

3.5 Саусақ және үстел үсті ойындары

Ұсақ моториканы дамыту арқылы да логикалық ойлау дамиды.

Мысал:

- Пазлдар құрастыру;
- Мозаика;
- Лото ойындары.

Бұл ойындарда бала бөлшектерді біріктіру арқылы тұтас бейне жасайды, бұл логикалық ойлаудың дамуына әсер етеді.

4. Тәрбиешінің рөлі

Тәрбиеші – ойын арқылы оқытуды ұйымдастырушы. Оның міндеті:

- ойынның мақсатын дұрыс қою;
- баланың қызығушылығын арттыру;
- ойын барысында бағыт беру;
- әр баланың жеке ерекшелігін ескеру.

Тәрбиеші ойын кезінде баланы бақылап, қажет кезде көмектесіп, оның ойлау процесін дамытуға жағдай жасауы тиіс.

5. Практикалық ұсыныстар

Баланың логикалық ойлауын дамыту үшін:

- ойындарды жүйелі түрде ұйымдастыру;
- баланың жас ерекшелігін ескеру;
- қарапайымнан күрделіге көшу;
- қызықты және қолжетімді материалдар қолдану;
- баланы еркін ойлауға мүмкіндік беру қажет.

Қорытынды

Қорыта келгенде, мектепке дейінгі жастағы балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту – олардың интеллектуалдық, танымдық және тұлғалық қалыптасуының негізі болып табылады. Логикалық ойлау баланың қоршаған ортаны дұрыс қабылдауына, құбылыстар арасындағы байланыстарды анықтауына, себеп-салдарлық қатынастарды түсінуіне мүмкіндік береді. Бұл қабілет тек оқу іс-әрекетінде ғана емес, күнделікті өмірде де маңызды рөл атқарады.

Зерттеу барысында анықталғандай, ойын – баланың табиғи қажеттілігі әрі жетекші әрекеті ретінде логикалық ойлауды дамытудың ең тиімді құралы болып табылады. Ойын арқылы бала ақпаратты еркін қабылдайды, оны талдайды, салыстырады және қорытынды жасайды. Әсіресе дидактикалық, рөлдік, құрылымдық және үстел үсті ойындары логикалық операцияларды (талдау, жинақтау, жіктеу, салыстыру) дамытуда ерекше маңызға ие.

Сонымен қатар, ойын барысында бала тек ойлау қабілетін ғана емес, сонымен бірге зейінін, есте сақтау қабілетін, қиялын, тілін және коммуникативтік дағдыларын да дамытады. Бұл өз кезегінде баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Демек, ойын технологиялары – кешенді дамытушы құрал болып табылады.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі мен шығармашылығы да маңызды факторлардың бірі болып табылады. Себебі педагог ойын мазмұнын дұрыс таңдап, оны тиімді ұйымдастырғанда ғана күтілетін нәтиже береді. Тәрбиеші балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, ойындарды жүйелі, мақсатты түрде қолдануы қажет. Сонымен қатар, баланың дербес ойлауына мүмкіндік беру, оның бастамаларын қолдау – логикалық ойлауды дамытудың маңызды шарттарының бірі.

Қазіргі білім беру жүйесінде ойын технологияларын енгізу – уақыт талабы. Инновациялық әдістер мен заманауи педагогикалық тәсілдерді ұштастыра отырып, ойын арқылы оқыту баланың танымдық белсенділігін арттырады, білімге деген қызығушылығын қалыптастырады.

Осылайша, ойын арқылы логикалық ойлауды дамыту – мектепке дейінгі білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі. Бұл бағытта жүйелі, мақсатты және ғылыми негізделген жұмыстар жүргізу – болашақ ұрпақтың сапалы білім алуына берік негіз қалайды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. *Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты*. – Астана, 2022.
2. Выготский Л.С. *Психология развития ребенка*. – Москва: Просвещение, 2019.
3. Эльконин Д.Б. *Психология игры*. – Москва: Владос, 2018.
4. Пиаже Ж. *Речь и мышление ребенка*. – Москва: Педагогика, 2017.
5. Леонтьев А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. – Москва: Наука, 2016.
6. Запорожец А.В. *Развитие произвольных движений*. – Москва, 2015.
7. Давыдов В.В. *Проблемы развивающего обучения*. – Москва, 2020.
8. Божович Л.И. *Личность и ее формирование в детском возрасте*. – Санкт-Петербург, 2019.
9. Мухина В.С. *Возрастная психология*. – Москва: Академия, 2021.

Кенжегалиева Айнагуль Геройевна
Ағылшын тілі мұғалімі
Қадыр Мырза Әлі атындағы №47 мектеп
БҚО, Орал қаласы

ТЫҢДАУ ҚАБІЛЕТІН ТҮПНҰСҚА АУДИО ЖАЗБАЛАР, ПОДКАСТТАР МЕН ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАРДЫҢ КӨМЕГІМЕН ДАМЫТУ

Аннотация: мақалада мектептегі ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тыңдау дағдыларын жетілдіруде шынайы аудиоматериалдар, подкасттар және онлайн ресурстарды қолданудың тиімділігі қарастырылады. Тыңдау дағдылары тілдік құзыреттіліктің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады және оқушылардың коммуникативтік қабілетін дамытуда шешуші рөл атқарады. Мақалада шынайы материалдардың когнитивтік, лексикалық және фонетикалық дағдыларға әсері, подкасттар арқылы тыңдау стратегияларын үйрету, онлайн платформалар арқылы интерактивті тапсырмалар қолдану тәжірибесі ғылыми тұрғыдан талданады. Сонымен қатар тыңдау процесін басқарудағы педагогтің рөлі, оқушының тілдік ортасына бейімделуі, мультимодальды тәсілдердің тиімділігі атап көрсетіледі. Зерттеу нәтижелері оқушының шынайы тілдік ортаға сенімді кіруін, тыңдау жылдамдығы мен сапасын арттыруын, сондай-ақ коммуникативтік және аналитикалық дағдыларын дамытуын дәлелдейді.

Кілт сөздер: тыңдау дағдылары, шынайы аудиоматериалдар, подкасттар, онлайн ресурстар, интерактивті оқыту, когнитивтік даму, фонетикалық қабылдау, коммуникативтік құзыреттілік, тіл үйрету стратегиялары.

Ағылшын тілін үйрету процесінде тыңдау дағдысы тілдік құзыреттіліктің негізгі компоненттерінің бірі болып саналады және оқушының коммуникативтік әрекетін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Заманауи педагогикалық тәжірибеде тыңдау дағдыларын жетілдіру үшін шынайы аудиоматериалдарды, подкасттарды және онлайн ресурстарды пайдалану ерекше маңызға ие, себебі бұл ресурстар тілдік ортаның табиғи моделін жасайды және оқушыны жасанды оқу мәтіндерінен гөрі өмірлік жағдаятқа жақын тілдік ағынмен таныстырады. Шынайы материалдар нақты сөйлеу ерекшеліктерін, екпіннің табиғи құбылуын, сөйлеудің ырғақтық құрылымын, диалектілік вариацияларды, идиоматикалық қолданыстарды жеткізетіндіктен, оларды қолдану оқушының тілдік қабылдау механизмдерін күрделендіре отырып, біртіндеп ана тілінің интерференциясын төмендетеді және екінші тілдегі тыңдау әрекетінің нейролингвистикалық негізін қалыптастырады.

Тыңдау процесін табиғи ортаға жақындататын аудио көздер ретінде подкасттар ерекше мамандандырылған рол атқарады. Подкасттардың басты артықшылығы – олардың мазмұндық, стильдік және жанрлық әртүрлілігі, сонымен қатар оқу мақсаттарына икемделу мүмкіндігі. Подкастты тыңдау барысында оқушылар тілдің когнитивтік және семантикалық құрылымын көпқабатты деңгейде қабылдайды; бұл — сөйлеуді түсіну барысында жұмыс жадысының белсенділігі мен ақпаратты сүзгіден өткізу жылдамдығын арттыратын жетекші фактор. Сонымен қатар подкасттарда жиі кездесетін табиғи паузалар, спонтанды сөйлеудің өзіне тән «толық емес» құрылымдары немесе сөйлемнің соңында айтылатын әлсіз екпіндер оқушыны шынайы тілді қабылдауға үйретеді, ал оқу мәтіндерінде мұндай ерекшеліктер сирек сақталады. Сондықтан подкаст тыңдау оқушыны тілдік ағынға сенімді енгізу құралы ғана емес, сонымен бірге тыңдау стратегияларын — болжам жасау, мәнмәтін арқылы мағына ажырату, негізгі ақпаратты бөліп алу, сөйлеушінің көзқарасын интерпретациялау сияқты қабілеттерді дамытатын ғылыми негізделген әдіс.

Онлайн платформалар мен мультимедиялық ресурстардың жетекші ерекшелігі – адаптивті технологияға негізделуі. Олар оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмаларды автоматты түрде өзгертіп, тыңдау материалдарының темпін, ұзақтығын немесе күрделілік

деңгейін реттеуге мүмкіндік береді. Цифрлық ресурстардың тағы бір артықшылығы – көрнекілік пен дыбыстың үйлесімі. Аудио мен визуалдың параллель әсері когнитивтік жүктемені теңестіріп, ақпаратты ұзақ мерзімді жадқа кодтауды жеңілдетеді. Лингвистикалық зерттеулер мультимодальды қабылдау тыңдау түсінігін 30–40% жақсартатынын дәлелдейді, себебі визуалды сигналдар тыңдалған мәтіннің құрылымын, эмоциялық интонациясын және прагматикалық бағытын тануға көмектеседі. Оқушылар үшін интерактивті тапсырмалар ұсынатын онлайн платформалар — BBC Learning English, Voice of America Learning English, Breaking News English, LinguaHouse және TED-Ed секілді ресурстар — тек тыңдауды ғана емес, тыңдауға сүйенген талдау, сөздік қорды нақты контексте қолдану, сөйлеу әрекетін бастау сияқты тілдік дағдыларды дамытатын толыққанды экожүйе қалыптастырады.

Шынайы аудиоматериалдарды қолдану оқушының тілдік сенімділігін арттырады, себебі олар жасанды, бірқалыпты дикторлық сөйлеуді ғана емес, табиғи ортада кездесетін темптің тез ауысуын, фондық шудың болуы, сөйлеушінің эмоцияға байланысты тембр өзгерісін, тіпті сөйлем құрылымындағы грамматикалық толық еместікті де қамтиды. Бұл оқушының есту арқылы қабылдауға бейімделу механизмін жетілдіреді және шынайы өмірде тілдік тосқауылдың азаюына ықпал етеді. Сонымен қатар, шынайы материалдарда кездесетін мәдени мазмұн оқушының социолингвистикалық құзыреттілігін дамытып, тілдік нормаларды тек грамматика деңгейінде емес, мәдени-әлеуметтік деңгейде түсінуіне мүмкіндік береді. Тілдің прагматикалық аспектілерін игеру — интонациялық үлгілер, сөйлеу этикеті, бөгде мәдениеттегі коммуникативтік контекстіні түсіну — тыңдау барысында қалыптасатын кешенді дағдының құрамдас бөлігі.

Осы ресурстарды жүйелі қолдану үшін мұғалім тыңдау стратегияларын оқытуға бағытталған әдістемелік тізбекті жоспарлауы қажет. Стратегиялар қатарына алдын ала болжам жасау, тыңдау мақсатын анықтау, негізгі идеяны табу, қосымша ақпаратты ажырату, сөйлеушінің көзқарасын және эмоциясын тану, «акустикалық шу» жағдайында ақпаратты бөліп алу жатады. Мұндай стратегияларды оқушы бірте-бірте меңгерген сайын тыңдау дағдысы автоматтандырылып, қабылдау жылдамдығы артады. Сонымен қатар мұғалім тапсырмаларды Bloom таксономиясына сәйкес күрделендіре отырып, тыңдауға талдау, салыстыру, синтездеу, бағалау деңгейлерін енгізу арқылы оқушының жоғары деңгейлі когнитивтік дағдыларын қалыптастыра алады.

Шынайы аудиоматериалдар, подкасттар және онлайн ресурстар арқылы тыңдау дағдыларын жетілдіру оқушының когнитивтік, тілдік және әлеуметтік қабілеттерін кешенді түрде дамытады. Тыңдау тек дыбысты қабылдау ғана емес, ақпаратты өңдеу, мағынаны ажырату, сөйлеушінің эмоциясы мен ниетін түсіну сияқты күрделі психикалық әрекеттерді қамтиды. Шынайы материалдар контекстке негізделгендіктен, оқушы сөздерді нақты жағдаймен байланыстыра оқып, грамматикалық және лексикалық құрылымды табиғи түрде меңгереді. Подкасттар мен онлайн ресурстар күнделікті өмірдегі тілдік ортаны көрсетеді: диалогтар, сұхбаттар, жаңалықтар, әңгімелер арқылы оқушыны өмірлік тілдік тәжірибемен таныстырады. Мұндай материалдарда дауыс ырғағы, интонация, пауза сияқты сөйлеудің нәзік ерекшеліктері кездеседі, бұл тыңдаушының психологиялық бейімделуін дамытып, тілдік сенімділігін арттырады.

Сонымен қатар, онлайн платформалар интерактивті тапсырмалар ұсына отырып, тыңдауды тек ақпарат алу емес, ойлау және талдау процесіне айналдырады. Мұғалім тыңдауды стратегиялық тұрғыда ұйымдастыра алады: тыңдау мақсатын айқындау, негізгі ақпаратты бөліп алу, қосымша ақпаратты сүзу, сөйлеушінің эмоциялық мәнін тану арқылы оқушының тілдік қабылдауын жетілдіреді. Цифрлық ресурстар көрнекілік пен дыбысты үйлестіре отырып, когнитивтік жүктемені теңестіріп, ақпаратты ұзақ мерзімді жадқа енгізуді жеңілдетеді. Тыңдау процесінде оқушы сөздік қорын кеңейтеді, фонетикалық естуін дамытады, контекст арқылы сөздердің мағынасын түсінеді және тілдік қорытынды шығару қабілетін жетілдіреді. Шынайы аудиоматериалдарды жүйелі пайдалану оқушыны шынайы тілдік ортаға бейімдеп, коммуникативтік әрекетін, аналитикалық ойлауын, әлеуметтік және

мәдени құзыреттілігін қалыптастырады. Осылайша, тыңдау дағдыларын подкасттар мен онлайн ресурстар арқылы дамыту — ағылшын тілін үйретудің ғылыми негізделген, тиімді әдісі болып табылады.

Тыңдау дағдыларын подкасттар, шынайы аудиоматериалдар және онлайн ресурстар арқылы дамыту білім алушыны жаһандық ақпараттық кеңістікке енгізеді. Бұл оқушыға халықаралық емтихандарға дайындалу, академиялық ортада тілдік кедергілерді жеңу, болашақ кәсіби коммуникация үшін қажетті дағдыларды қалыптастыру сияқты ұзақ мерзімді артықшылықтар береді.

Қорытындылай келе, шынайы аудиоматериалдарды жүйелі пайдалану — тілдік құзыреттілікті қалыптастыратын, оқушыны нақты тілдік ортаға бейімдейтін және коммуникативтік әрекетін тереңдететін ғылыми негізделген тиімді әдіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Brown, H.D. Principles of Language Learning and Teaching. – New York: Pearson, 2020.
2. Vandergrift, L., Goh, C.C.M. Teaching and Learning Second Language Listening. – New York: Routledge, 2012.

Мухаметкалиева Алина Оразбекқызы
Математика пәні мұғалімі
Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің
«№46 орта мектебі» КММ

ШТУРМ-ЛИУВИЛЛЬ ЕСЕБІНЕ КЕЛТІРІЛЕТІН ЕСЕПТЕР

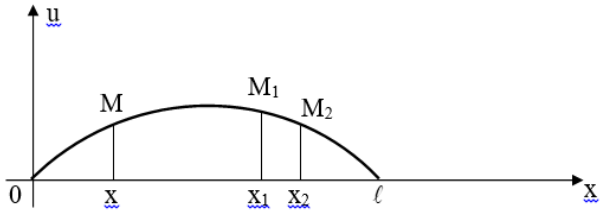
Математикалық физика теңдеулерін шешу кезінде қолданылатын Фурье әдісі Штурм-Лиувилль есебіне әкеледі. Мысалы, ұштарында бекітілген біртекті жіптің тербелістері мәселесі, біртекті емес стержендегі жылудың таралуын зерттеу кезінде және т.б. пайда болатын математикалық физиканың теңдеулері Штурм-Лиувилль есебін шешуге келеді.

Гиперболалық типтегі екінші ретті дифференциалдық теңдеулер тербеліс процестерімен байланысты физикалық есептерде жиі кездеседі. Гиперболалық типті ең қарапайым теңдеудің түрі - толқын теңдеуі деп аталады. Бұл теңдеуді зерттеу шектің көлденең тербелістерін, стерженнің бойлық тербелістерін, сымдағы электрлік тербелістерді, біліктің бұралу тербелістерін, газ тербелістерін және т.б. процестерді қарастыруға әкеледі.

Шек тербелісінің теңдеуі.

Бастапқы моменттегі ұзындық тізбегі 0-ден ℓ-ге дейінгі Ox осінің кесіндісі бойымен бағытталсын. Шектің ұштары $x = 0$ және $x = \ell$ нүктелерде бекітілген деп есептейік. Егер шек бастапқы орнынан ауытқып, содан кейін қоя берсе немесе жіпті ауытқытпай, бастапқы сәтте оның нүктелеріне біраз жылдамдық берсе немесе жіпті ауытқытып, оның нүктелеріне біраз жылдамдық берсе, онда жіптің нүктелері қозғалыс жасайды, жіп қозғалады – яғни шек тербеле бастайды. Сонда шек нүктелерінің бастапқы позициядан шағын ауытқуларын қарастырамыз. Осыған байланысты жіп нүктелерінің қозғалысы Ox осіне перпендикуляр және бір жазықтықта жүреді деп болжауға болады. Бұл болжам бойынша жолдың тербеліс процесі бір $u(x,t)$ функциямен сипатталады, ол t моментіндегі жол нүктесінің x абсциссасымен орын ауыстыру шамасын береді.

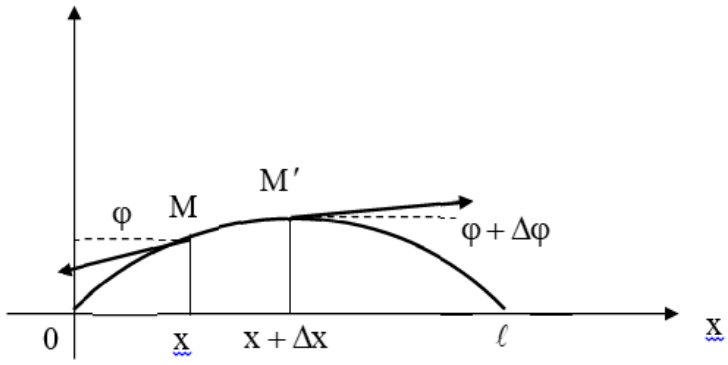
Сурет 1 көрсетілген.



Сурет 1 – Шек тербелісі

(x,u) жазықтығындағы шектің аз ауытқуларын қарастыратындықтан, шек $\cup M_1M_2$ элементінің ұзындығы оның Ox осіне проекциясына тең деп есептейміз, яғни $\cup M_1M_2 = x_2 - x_1$. Сондай-ақ шектің барлық нүктелеріндегі кернеу бірдей деп есептейміз; Оны T деп атаймыз.

Шектің MM' элементін қарастырайық. Сурет 2 көрсетілген.



Сурет 2 – Шек тербелісінің элементі

T күштері осы элементтің ұштарында, жіпке жанамалардың бойымен әсер етеді. Жанамалары Ox осімен ϕ және $\phi + \Delta\phi$ бұрыштар жасасын. Сонда MM' элементке әсер ететін күштердің Ou осіне проекциясы $T\sin(\varphi+\Delta\varphi) - T\sin\varphi$ -ге тең болады. φ бұрышы кішкентай болғандықтан, $tg\varphi \approx \sin\varphi$ деуге болады және мына қатынасты аламыз:

$$T\sin(\varphi+\Delta\varphi) - T\sin\varphi \approx Ttg(\varphi+\Delta\varphi) - T\,tg\varphi = T\left[\frac{\partial u(x+\Delta x,t)}{\partial x} - \frac{\partial u(x,t)}{\partial x}\right] =$$

$$= T\frac{\partial^2 u(x+\Theta\Delta x,t)}{\partial x^2}\Delta x \approx T\frac{\partial^2 u(x,t)}{\partial x^2}\Delta x,\ 0<\Theta<1$$

Қозғалыс теңдеуін алу үшін элементке әсер ететін сыртқы күштерді инерция күшімен теңестіру керек.

ρ - шектің сызықтық тығыздығы болсын. Онда шек элементінің массасы $\rho\Delta x$ болады.

Элементтің үдеуі $\frac{\partial^2 u}{\partial t^2}$. Бұдан Даламбер принципі бойынша келесі қатынасты аламыз: $\rho\Delta x\frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = T\frac{\partial^2 u}{\partial x^2}\Delta x$. Δx -ке қысқартып, және $\frac{T}{\rho} = a^2$ деп белгілеп, қозғалыс теңдеуін аламыз:

$$\frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = a^2\frac{\partial^2 u}{\partial x^2}. \qquad (1)$$

Бұл толқын теңдеуі – шек тербелістерінің теңдеуі. Шек қозғалысын толық анықтау үшін бір теңдеу (1) жеткіліксіз. Ізделінді $u(x,t)$ функция сонымен қатар шектің ұштарындағы жағдайды сипаттайтын шекаралық шарттарды $(x = 0, x = \ell)$ және бастапқы моменттегі жолдың күйін сипаттайтын бастапқы шарттарды (t = 0) қанағаттандыруы керек. Шектік және бастапқы шарттар жиынын шекаралық шарттар деп атайды.

Шектің ұштары $x = 0$ және $x = \ell$ нүктелерде бекітілген деп есептейік. Онда кез келген t үшін келесі қатынастар орындалуы тиіс: $u(0,t) = 0, u(\ell,t) = 0.$ Бұл теңдіктер біздің есебіміздің шекаралық шарттары болып табылады.

Бастапқы t = 0 моментінде шектің біз берген белгілі бір пішіні бар. Бұл форма f(x) функциясы арқылы анықталсын. Сонда келесі шарт болуы тиіс:

$$u(x,0) = u|_{t=0} = f(x). \qquad (2)$$

Әрі қарай, бастапқы моментте шектің әрбір нүктесіндегі жылдамдық берілуі керек, ол $\varphi(x)$ функциясымен анықталады. Сондықтан:

$$\left.\frac{\partial u}{\partial t}\right|_{t=0} = \varphi(x) \qquad (3)$$

(2) және (3) бастапқы шарттар.

Дербес жағдайда $f(x) \equiv 0$ немесе $\varphi(x) \equiv 0$. Егер $f(x) \equiv 0$ және $\varphi(x) \equiv 0$, онда шек тыныштық күйде болады. Бұдан $u(x,t) \equiv 0$.

Электрлік тербелістерінің теңдеуі.

Жоғарыда айтылғандай, сымдардағы электрлік тербеліс мәселесі де (1.1) теңдеуіне келтіріледі. Сымдағы электр тогы сым нүктесінің x координатасына және t уақытына тәуелді $i(x,t)$ және кернеу $v(x,t)$ мәнімен сипатталады.

Δx сым элементін қарастыра отырып, Δx элементтегі кернеудің төмендеуін $v(x,t) - v(x+\Delta x,t) \approx -\frac{\partial v}{\partial x}\Delta x$ деп жаза аламыз. Бұл кернеудің төмендеуі омдық $iR\Delta x$ және $\frac{\partial i}{\partial t}L\Delta x$ индуктивтік кернеуліктердің қосындысына тең. Сонымен,

$-\frac{\partial v}{\partial x}\Delta x = iR\Delta x + \frac{\partial i}{\partial t}L\Delta x,$ мұндағы R мен L – сым ұзындығы бірлігіне есептелген кедергі және индуктивтілік коэффициенті. Минус таңбасы қабылданады, себебі ток v өсіміне қарама-қарсы бағытта өтеді. Δx қысқартып мына теңдеуді аламыз

$$\frac{\partial v}{\partial x} + iR + L\frac{\partial i}{\partial t} = 0. \quad (4)$$

Әрі қарай, Δt уақыт ішінде Δx элементтен шығатын және оған кіретін токтардың айырмашылығы келесі түрде болады: $\left[i(x,t) - i(x+\Delta x, t)\right]\Delta t \approx -\frac{\partial i}{\partial x}\Delta x\Delta t.$ Ол $C\Delta x\frac{\partial v}{\partial t}\Delta t$ тең элементті зарядтауға жұмсалады және оқшаулаудың жетілмегендігінен сымның бүйір беті арқылы $Av\Delta x\Delta t$ (мұнда A - ағып кету коэффициенті) ағып кетуге тең. Осы өрнектерді теңестіріп, $\Delta x\Delta t$-ге қысқартсақ мына теңдеуді аламыз

$$\frac{\partial i}{\partial x} + C\frac{\partial v}{\partial t} + Av = 0. \quad (5)$$

(4) және (5) теңдеулер әдетте телеграфтық теңдеулер деп аталады. (4) және (5) теңдеулер жүйесінен тек қажетті i (x, t) функциясы бар теңдеуді және тек қажетті v (x, t) функциясы бар теңдеуді алуға болады. (5) теңдеудің мүшелерін x-қа қатысты дифференциалдаймыз; (4) теңдеудің мүшелерін t-ге қатысты дифференциалдаймыз және оларды C-ға көбейтеміз. Бір-бірінен алып тастау арқылы мынаны аламыз: $\frac{\partial^2 i}{\partial x^2} + A\frac{\partial v}{\partial x} - CR\frac{\partial i}{\partial x} - CL\frac{\partial^2 i}{\partial t^2} = 0.$ Соңғы теңдеуге (4) теңдеуінің $\frac{\partial v}{\partial x}$ өрнегін қоя отырып мынаны аламыз:

$$\frac{\partial^2 i}{\partial x^2} = CL\frac{\partial^2 i}{\partial t^2} + (CR + AL)\frac{\partial i}{\partial t} + ARi. \quad (6)$$

Дәл осылай v (x, t) үшін мына теңдеу алынады:

$$\frac{\partial^2 v}{\partial x^2} = CL\frac{\partial^2 v}{\partial t^2} + (CR + AL)\frac{\partial v}{\partial t} + ARv. \quad (7)$$

Егер оқшаулау $(A = 0)$ және кедергі $(R = 0)$ деу арқылы ағып кетуді елемейтін болсақ, онда (6) және (7) теңдеулер толқындық теңдеулерге айналады: $a^2\frac{\partial^2 i}{\partial x^2} = \frac{\partial^2 i}{\partial t^2}$, $a^2\frac{\partial^2 v}{\partial x^2} = \frac{\partial^2 v}{\partial t^2}$, мұндағы $a^2 = \frac{1}{CL}$. Физикалық шарттар негізінде есептің шекаралық және бастапқы шарттары тұжырымдалады.

3 Фурье әдісі.

Айнымалыларды бөлу әдісі немесе Фурье әдісі дербес туындылы дифференциалдық теңдеулерді шешудің кең таралған әдістерінің бірі болып табылады. Біз бұл әдісті оның ұштары бекітілген шек тербелістері есебіне ұсынамыз. Сонымен,

$\frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = a^2 \frac{\partial^2 u}{\partial x^2},$ теңдеудің $u(0, t) = 0$ және $u(\ell, t) = 0$ біртекті шекаралық шарттарын және $\left.\begin{array}{l} u(x,0) = \varphi(x), \\ \left.\frac{\partial u}{\partial t}\right|_{t=0} = \psi(x). \end{array}\right\}$ бастапқы шарттарын қанағаттандыратын шешімін іздейміз. Мұндағы теңдеу сызықтық және біртекті, сондықтан дербес шешімдердің қосындысы да осы теңдеудің шешімі болып табылады. Дербес шешімдердің жеткілікті көп санына ие бола отырып, оларды қандай да бір тұрақты коэффициенттерге көбейтіп қосу арқылы қажетті шешімді табуға тырысамыз.

Негізгі көмекші есепті қойылуы:

$\frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = a^2 \frac{\partial^2 u}{\partial x^2},$ теңдеуінің $\left.\begin{array}{l} u(0,t0 = 0, \\ u(\ell,t) = 0 \end{array}\right\}$ біртекті шекаралық шарттарды қанағаттандыратын және

$$u(x,t) = X(x)T(t), \tag{8}$$

көбейтіндісі түрінде ұсынылуы мүмкін нөлдік емес шешімін табу керек, мұндағы X(x) – тек x –тен тәуелді функция, T(t) – тек t айнымалысынан тәуелді функция. (8) -ні (1) теңдеуге қойып, мынаны аламыз:

$$X''T = \frac{1}{a^2} T''X$$

Немесе XT көбейтіндісіне бөлген соң мына қатынасты аламыз:

$$\frac{X''(x)}{X(x)} = \frac{1}{a^2} \frac{T''(t)}{T(t)}. \tag{9}$$

(8) функциясы (1) теңдеудің шешімі болуы үшін (9) теңдік орындалуы керек, яғни $0 < x < \ell, t > 0$. (9) теңдіктің оң жағы тек t айнымалының функциясы болып табылады. ал сол жағы тек x функциясы болып табылады. Мысалы, x-тің қандай да бір мәнін бекітіп, t-ді өзгертсек (9) теңдіктің оң және сол жақ бөліктері аргументтерін өзгерту кезінде тұрақты мәнді сақтайды:

$$\frac{X''(x)}{X(x)} = \frac{1}{a^2} \frac{T''(t)}{T(t)} = -\lambda, \tag{10}$$

мұндағы λ – тұрақты, оның таңбасын минус таңбасымен алайық.

(10) қатынастан X (x) және T (t) функцияларын анықтауға арналған қарапайым дифференциалдық теңдеулерді аламыз.

$$X''(x) + \lambda X(x) = 0, \qquad X(x) \not\equiv 0,$$

$$T''(t) + a^2 \lambda T(t) = 0, \qquad T(t) \not\equiv 0.$$

шекаралық шарттар мынаны береді:

$$u(0,t) = X(0)T(t) = 0,$$
$$u(\ell,t) = X(\ell)T(t) = 0.$$

Бұдан X (x) функциясы мына қосымша шарттарды қанағаттандыруы қажет: X(0)=X(ℓ)=0, әйтпесе мына қатынасты алар едік: T(t) ≡ 0, u (x, t) ≡ 0, ал есептің шарты бойынша тривиалды емес шешім табу керек. Негізгі көмекші есепте T(t) функциясының қосымша шарттар жоқ.

Сөйтіп, X (x) функциясын табуға байланысты ең қарапайым меншікті мән есебіне немесе Штурм-Лиувилль есебіне келеміз:

$$\left.\begin{aligned} X'' + \lambda X = 0, \\ X(0) = X(\ell) = 0, \end{aligned}\right\} \qquad (11)$$

есебінің тривиальды емес шешімдері бар болатын λ параметрдің барлық мәндерін және сол шешімді табу керек.

Мұндай λ параметр мәндері меншікті мәндер деп аталады, ал оларға сәйкес келетін тривиальды емес шешімдер (11) есептің меншікті функциялары деп аталады. Осылай тұжырымдалған есепті Штурм-Лиувилль есебі деп атайды. Қарастырылған мәселенің Штурм-Лиувилль есебінің маңыздылығын көрсетеді. Жұмысымыздың мақсаты Штурм-Лиувилль есебінің қандай маңызды есептерді шешу үшін қажет екендігін көрсету еді.

Әдебиеттер тізімі

1. Владимиров Уравнения математической физики / В.С. Владимиров. – М.: Наука, 1981.

2. Тихонов А.Н., Самарский А.А. Разностная задача Штурма-Лиувилля // ЖВМ и МФ. – 1961.– Т.1, № 5. – С. 784-805.

3. Оразов И.О., Сарсенби А.М., Шалданбаев А.А. Штурм-Лиувилль операторының екіеселі спектрі жайында // Известия НАН РК. – 2014. № 3.-С. 153-157.

Түркменбаева Айнұр Жетібайқызы
"Бөбегім" жекеменшік балабақшасының басшысы
Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы

БАЛАБАҚША БАСҚАРУЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарын басқаруда цифрлық технологияларды қолданудың өзектілігі мен тиімділігі қарастырылады. Балабақша басқару жүйесіне цифрлық құралдарды енгізу арқылы басқару сапасын арттыру, педагогикалық процесті жүйелі бақылау, ата-аналармен тиімді байланыс орнату мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар цифрлық платформаларды қолданудың артықшылықтары, енгізу кезеңдері және практикалық нәтижелері сипатталады. Зерттеу нәтижелері цифрлық технологияларды қолдану білім беру ұйымдарының басқару тиімділігін арттырудың маңызды факторы екенін көрсетеді.

Түйін сөздер: цифрлық технологиялар, балабақша, басқару, цифрландыру, білім беру, цифрлық құзыреттілік, педагогика.

Кіріспе

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесін цифрландыру – қоғам дамуының маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы білім беру ұйымдарының қызметіне жаңа талаптар қойып, басқару жүйесін жаңғыртуды қажет етеді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдары – баланың тұлғалық дамуының алғашқы кезеңін қамтамасыз ететін маңызды әлеуметтік институт. Сондықтан бұл ұйымдарды тиімді басқару білім беру сапасының негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Дәстүрлі басқару жүйесі көбінесе қағаз құжат айналымына негізделгендіктен, ақпаратты өңдеу мен талдау үдерісі баяу жүреді.

Осы тұрғыда цифрлық технологияларды енгізу балабақша басқару жүйесін жетілдірудің тиімді жолы ретінде қарастырылады. Цифрлық құралдар басқару процестерін автоматтандырып, ақпарат алмасуды жеделдетіп, шешім қабылдауды оңтайландырады.

Негізгі бөлім

Балабақша басқаруындағы цифрлық технологиялардың маңызы. Цифрлық технологиялар балабақша басқаруында маңызды рөл атқарады. Олар басқару процесін тиімді ұйымдастыруға, педагогикалық қызметті бақылауға және білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Біріншіден, цифрлық технологиялар құжат айналымын жеңілдетеді. Электронды форматтағы құжаттар басқару процесін жүйелендіріп, ақпаратты сақтауды және өңдеуді жеңілдетеді.

Екіншіден, педагогикалық процесті бақылау мүмкіндігі артады. Онлайн мониторинг құралдары арқылы педагогтердің жұмысы, балалардың даму көрсеткіштері және оқу нәтижелері жүйелі түрде талданады.

Үшіншіден, ата-аналармен байланыс орнату тиімділігі артады. Цифрлық коммуникация құралдары ата-аналарға баланың жетістіктері мен күнделікті іс-әрекеті туралы жедел ақпарат беруге мүмкіндік береді.

Цифрлық платформаларды қолданудың тиімділігі. Балабақша басқаруында цифрлық платформаларды қолдану бірқатар маңызды нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Біріншіден, басқару процесінің ашықтығы қамтамасыз етіледі. Барлық ақпарат цифрлық форматта сақталып, кез келген уақытта қолжетімді болады.

Екіншіден, уақытты үнемдеу мүмкіндігі артады. Құжаттарды қолмен өңдеу қажеттілігі азайып, басқару жұмысы автоматтандырылады.

Үшіншіден, деректерге негізделген басқару жүйесі қалыптасады. Сандық мәліметтерді талдау арқылы нақты және тиімді шешімдер қабылдауға болады.

Төртіншіден, педагогтердің кәсіби қызметі тиімді ұйымдастырылады. Цифрлық құралдар олардың жұмысын жеңілдетіп, әдістемелік қолдауды күшейтеді.

Цифрлық технологияларды енгізу кезеңдері. Балабақшада цифрлық технологияларды енгізу жүйелі түрде жүргізілуі тиіс. Бұл процесс бірнеше кезеңнен тұрады:

1. **Талдау кезеңі** – ұйымның қазіргі жағдайын бағалау, қажеттіліктерді анықтау;
2. **Жоспарлау кезеңі** – цифрлық құралдарды таңдау және енгізу жоспарын әзірлеу;
3. **Оқыту кезеңі** – педагогтер мен қызметкерлердің цифрлық сауаттылығын арттыру;
4. **Іске асыру кезеңі** – цифрлық платформаларды тәжірибеге енгізу;
5. **Бағалау кезеңі** – енгізілген технологиялардың тиімділігін талдау.

Бұл кезеңдер цифрландыру процесін жүйелі ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Цифрлық технологияларды қолданудың практикалық нәтижелері. Практика көрсеткендей, цифрлық технологияларды қолдану балабақша басқаруында оң нәтижелер береді.

- Құжат айналымы жылдамдайды;
- Педагогикалық процесті бақылау жүйеленеді;
- Ата-аналармен байланыс жақсарады;
- Басқарушылық шешімдердің сапасы артады;
- Ұйымның жалпы тиімділігі жоғарылайды.

Сонымен қатар цифрлық технологиялар педагогтердің кәсіби дамуына ықпал етіп, инновациялық қызметті дамытуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, балабақша басқаруында цифрлық технологияларды қолдану – білім беру ұйымдарының тиімділігін арттырудың маңызды факторы болып табылады. Цифрлық құралдарды енгізу басқару процесін оңтайландырып, педагогикалық қызметті жүйелі ұйымдастыруға және ата-аналармен тиімді коммуникация орнатуға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері цифрлық технологияларды қолдану басқару сапасын арттырып қана қоймай, білім беру сапасын жақсартуға да ықпал ететінін көрсетті.

Болашақта мектепке дейінгі білім беру ұйымдарын толық цифрландыру арқылы басқару жүйесін одан әрі жетілдіру және инновациялық даму бағытын қалыптастыру маңызды болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамыту тұжырымдамасы. – Астана, 2020.
2. Асылбек, Ә., & Мұқашев, Б. (2021). Балабақшада цифрлық технологияларды қолдану әдістемесі. Алматы: Білім, 128 б.
3. Padlet. (2026). Digital collaboration platform. Қолжетімді: https://padlet.com
4. OECD. Digital Education Outlook. – Paris: OECD Publishing, 2020.
5. UNESCO. ICT in Education Guidelines. – Paris, 2021.
6. Canva. Visual communication platform [Электронды ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://www.canva.com (қаралған күні: 2026 ж.).

Шапикова Болғаным Васильевна
Педагог-психолог
"Ақжелкен" балабақшасы
Атырау қаласы



ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРМЕН ЖЕКЕ ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында мектепке дейінгі жастағы балалармен жеке жұмыс жүргізудің психологиялық-педагогикалық негіздері жан-жақты қарастырылады, баланың жеке даму траекториясын қалыптастырудағы педагог-психологтің рөлі терең талданады және ерекше білім беруді қажет ететін балалармен тиімді өзара әрекеттесу жолдары ғылыми-публицистикалық тұрғыда сипатталады. Зерттеу мазмұнында баланың психикалық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін факторлар кешенді түрде сараланып, түзету-дамыту жұмыстарының әдістері мен формаларының тиімділігі дәлелді түрде негізделеді. Автор мектепке дейінгі ұйым жағдайында баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дербес жұмыс ұйымдастырудың маңыздылығын ашып көрсетеді, сондай-ақ инклюзивті ортадағы психологиялық қолдаудың үздік тәжірибелерін жүйелейді. Мақалада теориялық тұжырымдар тәжірибелік ұсыныстармен ұштастырылып, педагог-психологтің кәсіби құзыреттілігін арттыруға бағытталған нақты әдістемелік шешімдер ұсынылады. Инклюзивті білім беру кеңістігінде әрбір баланың әлеуетін толық ашуға мүмкіндік беретін жағдайларды қалыптастырудың маңызы айқындалып, тұлғалық-бағдарлы тәсілдің тиімділігі дәлелденеді.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, мектепке дейінгі кезең, педагог-психолог, жеке жұмыс, даму ерекшеліктері, түзету-дамыту жұмысы, тұлғалық тәсіл, психологиялық қолдау, әлеуметтік бейімделу, білім беру ортасы.

Инклюзивті білім беру қазіргі қоғамның гуманистік құндылықтарына негізделген маңызды бағыттарының бірі ретінде баланың даралығын мойындауға, оның даму мүмкіндіктерін кеңейтуге және білім алу құқығын толық қамтамасыз етуге бағытталған күрделі әрі көпқырлы үдеріс болып табылады, сондықтан мектепке дейінгі кезеңде бұл идеяны жүзеге асыру педагог-психологтің кәсіби шеберлігі мен ғылыми негізделген тәсілдеріне тікелей байланысты екені айқын байқалады. Ерте жастағы балалардың психикалық даму ерекшеліктері олардың қабылдау, ойлау, сөйлеу және эмоциялық саласының қарқынды қалыптасуымен сипатталатындықтан, осы кезеңде жүргізілген мақсатты жеке жұмыстар баланың болашақтағы оқу жетістіктеріне, әлеуметтік бейімделуіне және тұлғалық қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Мұндай жағдайда педагог-психолог тек бақылаушы немесе кеңес беруші рөлінде қалып қоймай, баланың ішкі әлеміне терең бойлай алатын, оның

қажеттіліктерін дәл анықтайтын және дамуындағы қиындықтарды жүйелі түрде түзете алатын маман ретінде әрекет етуі тиіс. Жеке жұмыс жүргізудің тиімділігі ең алдымен баланың ерекшеліктерін дұрыс диагностикалауға, оның даму деңгейін жан-жақты талдауға және соның негізінде жеке даму бағдарламасын құрастыруға тәуелді болады, өйткені әрбір бала қайталанбас тұлға ретінде өзіндік қарқынмен дамиды. Педагог-психолог баланың танымдық белсенділігін арттырумен қатар, оның эмоциялық тұрақтылығын қалыптастыруға, өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға және қоршаған ортамен тиімді қарым-қатынас орнатуына жағдай жасауы қажет. Инклюзивті ортада жұмыс істеу барысында маман тек баламен ғана емес, оның ата-анасымен және тәрбиешілермен тығыз байланыс орнату арқылы кешенді қолдау жүйесін қалыптастырады, бұл өз кезегінде баланың дамуындағы оң өзгерістердің тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Осылайша, мектепке дейінгі ұйымдағы жеке жұмыс баланың әлеуетін ашуға бағытталған мақсатты, жүйелі және ғылыми негізделген әрекеттер жиынтығы ретінде қарастырылады. Бұл бағыттағы жұмыстың табыстылығы педагог-психологтің кәсіби құзыреттілігіне, инновациялық әдістерді меңгеруіне және әр баланың ішкі мүмкіндіктерін көре білу қабілетіне байланысты анықталады. Сондықтан инклюзивті білім беру жағдайында жеке жұмыс жүргізу тек әдістемелік мәселе ғана емес, ол адамгершілік, әлеуметтік және мәдени маңызы бар күрделі педагогикалық феномен ретінде бағаланады. Мұндай көзқарас білім беру жүйесінде жаңа сапалы өзгерістерге жол ашады және баланың толыққанды тұлға ретінде қалыптасуына негіз қалайды.

Мектепке дейінгі жастағы балалармен жеке жұмыс жүргізудің тиімді жолдарын анықтау барысында ең алдымен олардың психологиялық ерекшеліктерін терең түсіну қажеттілігі туындайды, өйткені әрбір баланың дамуында өзіндік қиындықтар мен мүмкіндіктер қатар жүреді және оларды ескермеу педагогикалық ықпалдың нәтижелілігін төмендетуі мүмкін. Педагог-психолог баланың когнитивтік процестерін дамытуға бағытталған тапсырмаларды жүйелі түрде ұйымдастыра отырып, оның ойлау қабілетін, зейінін және есте сақтауын жетілдіруге ықпал етеді, бұл өз кезегінде баланың оқу әрекетіне дайындығын арттырады. Сонымен бірге эмоциялық саладағы тұрақсыздықтарды түзету, қорқыныш пен алаңдаушылық деңгейін төмендету, өзін-өзі бағалауды қалыптастыру жұмыстары да ерекше мәнге ие болады, себебі эмоционалдық жай-күй баланың жалпы даму динамикасына тікелей әсер етеді. Жеке жұмыс барысында ойын технологияларын қолдану ерекше тиімді болып табылады, өйткені ойын баланың табиғи әрекеті ретінде оның ішкі мүмкіндіктерін еркін көрсетуіне мүмкіндік береді және психологиялық тосқауылдарды жеңілдетеді. Педагог-психолог түрлі әдістерді үйлестіре отырып, баланың қызығушылығын арттыратын және оның белсенді қатысуын қамтамасыз ететін жағдайлар жасайды, бұл өз кезегінде оқу-тәрбие үдерісінің сапасын арттыруға ықпал етеді. Жеке жұмыс тек білім беру мазмұнын игеруге бағытталмай, баланың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға да негізделеді, өйткені инклюзивті ортада басқа балалармен өзара әрекеттесу маңызды рөл атқарады. Баланың коммуникативтік қабілеттерін дамыту, өз ойын жеткізе білу, өзгелерді тыңдау және түсіну дағдыларын қалыптастыру педагог-психологтің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады. Мұндай жұмыстар жүйелі түрде жүргізілген жағдайда бала өзіне деген сенімділігін арттырып, әлеуметтік ортада өзін еркін сезіне бастайды. Педагог-психологтің кәсіби әрекеті ғылыми негізделген әдістер мен практикалық тәжірибенің үйлесімділігін талап етеді, өйткені тек теориялық білім жеткіліксіз, оны нақты жағдайларда тиімді қолдана білу маңызды. Осы тұрғыдан алғанда жеке жұмыс жүргізудің тиімді жолдарын үнемі жетілдіріп отыру педагогикалық үдерістің сапасын арттырудың негізгі шарттарының бірі болып табылады.

Инклюзивті білім беру жағдайында жеке жұмыс жүргізудің тағы бір маңызды аспектісі баланың жеке даму траекториясын құру болып табылады, өйткені бұл тәсіл әрбір баланың мүмкіндіктерін толық ескеруге және оның әлеуетін барынша ашуға мүмкіндік береді. Педагог-психолог баланың дамуындағы күшті және әлсіз тұстарын анықтай отырып, оның жеке ерекшеліктеріне сәйкес келетін тапсырмалар мен жаттығулар жүйесін құрастырады, бұл оның даму динамикасын тұрақты түрде бақылауға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл баланың

жетістіктерін нақты бағалауға және қажет болған жағдайда түзету жұмыстарын дер кезінде енгізуге жағдай жасайды. Жеке даму траекториясын жүзеге асыру барысында ата-аналардың белсенді қатысуы ерекше маңызға ие болады, өйткені баланың үйдегі және балабақшадағы жағдайларының үйлесімділігі оның дамуына оң әсер етеді. Педагог-психолог ата-аналарға кеңес беру, оларды психологиялық тұрғыдан қолдау және бала тәрбиесіне қатысты тиімді әдістермен таныстыру арқылы олардың педагогикалық мәдениетін арттыруға ықпал етеді. Бұл өз кезегінде балаға көрсетілетін қолдаудың бірізділігін қамтамасыз етеді және оның дамуына жағымды орта қалыптастырады. Сонымен бірге тәрбиешілермен тығыз ынтымақтастық орнату да маңызды, өйткені баланың күнделікті әрекеттері көбіне топтағы ортада жүзеге асады. Педагог-психолог тәрбиешілерге әдістемелік көмек көрсетіп, балалармен жұмыс барысында қолданылатын тәсілдерді жетілдіруге бағыт береді. Мұндай кешенді жұмыс нәтижесінде бала өзін қауіпсіз және қолдаулы ортада сезінеді, бұл оның психологиялық дамуына оң әсер етеді. Жеке жұмыс жүргізу барысында педагог-психологтің кәсіби икемділігі мен шығармашылығы ерекше рөл атқарады, өйткені әрбір балаға бірдей тәсіл қолдану мүмкін емес. Сондықтан маман әрдайым жаңа әдістерді іздестіріп, өзінің кәсіби деңгейін жетілдіріп отыруы қажет.

Инклюзивті ортадағы жеке жұмыс тиімді болуы үшін педагог-психолог баланың мотивациялық саласына ерекше назар аударуы тиіс, өйткені баланың ішкі қызығушылығы мен ынтасы оның дамуындағы негізгі қозғаушы күш болып табылады. Баланың оқу әрекетіне деген қызығушылығын арттыру мақсатында түрлі ойын элементтерін, шығармашылық тапсырмаларды және зерттеушілік әрекеттерді қолдану маңызды, себебі бұл тәсілдер баланың белсенділігін арттырып, оның танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар баланың жетістіктерін уақытылы бағалау және мадақтау оның өзін-өзі бағалау деңгейін арттырады және жаңа жетістіктерге ұмтылысын күшейтеді. Педагог-психолог баланың әрбір жетістігін назардан тыс қалдырмай, оны қолдап отыру арқылы оның ішкі сенімін қалыптастырады. Мұндай қолдау баланың эмоционалдық тұрақтылығын қамтамасыз етеді және оның дамуындағы қиындықтарды жеңілдетеді. Жеке жұмыс барысында баланың қызығушылықтары мен бейімділіктерін ескеру оның тұлғалық дамуына оң әсер етеді, өйткені бала өзіне ұнайтын әрекеттер арқылы өз мүмкіндіктерін толық аша алады. Педагог-психолог баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тапсырмаларды қолдана отырып, оның қиялын, ойлау икемділігін және дербестігін қалыптастырады. Мұндай жұмыстар баланың болашақтағы оқу және кәсіби жетістіктерінің негізін қалайды.

Инклюзивті білім беру жағдайында мектепке дейінгі жастағы балалармен жеке жұмыс жүргізудің тиімділігі көбіне қолданылатын әдістердің ғылыми негізділігіне және олардың баланың нақты қажеттіліктеріне сәйкестігіне байланысты анықталады, сондықтан педагог-психолог әрбір әдісті таңдау барысында оның мақсаттылығын, мазмұнын және күтілетін нәтижесін нақты айқындауы тиіс. Қазіргі таңда түзету-дамыту жұмыстарының түрлі әдістері кеңінен қолданылуда, олардың ішінде арт-терапия, құм терапиясы, ертегі терапиясы және ойын терапиясы ерекше орын алады, өйткені бұл әдістер баланың ішкі әлемін терең түсінуге және оның эмоциялық күйін реттеуге мүмкіндік береді. Мұндай әдістерді қолдану барысында педагог-психолог баланың ерекшеліктерін ескере отырып, жеке тәсілдерді үйлестіреді және оның дамуындағы оң өзгерістерді жүйелі түрде бақылап отырады. Жеке жұмыс тек белгілі бір уақыт аралығында ғана емес, тұрақты және жүйелі түрде жүргізілген жағдайда ғана тиімді нәтиже береді, сондықтан педагог-психолог жұмысты жоспарлау барысында оның кезеңділігін және сабақтастығын қамтамасыз етуі қажет. Баланың дамуындағы өзгерістерді бағалау үшін түрлі диагностикалық құралдарды қолдану маңызды, өйткені бұл әдістер баланың даму динамикасын нақты анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен бірге алынған нәтижелер негізінде түзету жұмыстарының мазмұнын қайта қарастыру және жетілдіру қажет болады. Мұндай жүйелі жұмыс педагог-психологтің кәсіби әрекетінің сапасын арттырады және баланың дамуына оң әсер етеді. Жеке жұмыс жүргізу барысында педагог-психологтің кәсіби этикасы да ерекше мәнге ие, өйткені баламен жұмыс істеу жоғары жауапкершілікті

талап етеді. Баланың жеке ерекшеліктерін құрметтеу, оның пікірін ескеру және оған сенім білдіру тиімді жұмыстың негізгі шарттарының бірі болып табылады. Осылайша, ғылыми негізделген әдістерді қолдану жеке жұмыстың нәтижелілігін қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында мектепке дейінгі жастағы балалармен жеке жұмыс жүргізу педагог-психологтен жоғары кәсіби шеберлікті, шығармашылық көзқарасты және үздіксіз дамуға деген ұмтылысты талап етеді, өйткені бұл сала үнемі жаңарып, жаңа әдістер мен тәсілдер енгізіліп отырады. Педагог-психолог өз қызметінде заманауи технологияларды қолдана отырып, балалармен жұмыстың тиімділігін арттыра алады, бұл оның кәсіби деңгейін жаңа сапалық деңгейге көтереді. Сонымен бірге кәсіби қоғамдастықтармен тәжірибе алмасу, ғылыми зерттеулермен танысу және біліктілікті арттыру курстарына қатысу маманның кәсіби дамуына ықпал етеді. Мұндай үздіксіз даму педагог-психологтің жұмыс сапасын арттырып қана қоймай, балаларға көрсетілетін көмектің тиімділігін де қамтамасыз етеді. Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеу тек кәсіби міндет емес, ол үлкен жауапкершілік пен адамгершілік құндылықтарды талап ететін миссия болып табылады. Педагог-психолог әрбір баланың өмірінде маңызды рөл атқара отырып, оның болашақтағы табысты тұлға болып қалыптасуына негіз қалайды. Осы тұрғыдан алғанда жеке жұмыс жүргізудің тиімді жолдарын жетілдіру білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттерінің бірі ретінде қарастырылуы тиіс. Баланың дамуына бағытталған әрбір әрекет оның болашағына салынған инвестиция болып табылады, сондықтан педагог-психолог өз жұмысын жоғары жауапкершілікпен және кәсіби шеберлікпен жүзеге асыруы қажет. Мұндай көзқарас инклюзивті білім беру жүйесінің сапасын арттыруға және қоғамдағы әлеуметтік теңдікті қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Қорытындыға дейінгі бірінші толықтырылған абзац. Инклюзивті білім беру жағдайында мектепке дейінгі жастағы балалармен жеке жұмыс жүргізудің нәтижелілігін арттыру үшін педагог-психологтің қызметі жүйелі талдау мен рефлексияға негізделуі тиіс, өйткені кез келген педагогикалық әрекет өзінің тиімділігін бағалауды және үнемі жетілдіруді қажет етеді. Жұмыс барысында алынған нәтижелерді сараптау, баланың дамуындағы өзгерістерді терең талдау және қолданылған әдістердің тиімділігін анықтау педагог-психологке өзінің кәсіби әрекетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Мұндай талдау тек сандық көрсеткіштермен шектелмей, баланың эмоциялық жағдайы, әлеуметтік белсенділігі және тұлғалық өзгерістері сияқты сапалық көрсеткіштерді де қамтуы тиіс. Педагог-психолог баланың жетістіктері мен қиындықтарын жан-жақты қарастыра отырып, оның дамуына ықпал ететін факторларды анықтайды және соның негізінде жаңа жұмыс стратегияларын құрастырады. Сонымен бірге рефлексия процесі маманның өз әрекеттеріне сыни көзқараспен қарауына, кәсіби қателіктерін анықтауға және оларды түзетуге мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде жұмыстың сапасын арттырып, баланың дамуына қолайлы жағдай қалыптастырады. Жеке жұмыс жүргізу барысында алынған тәжірибе педагог-психологтің кәсіби қорын толықтырып, оның болашақтағы әрекеттеріне негіз болады. Мұндай тәжірибені жинақтау және оны ғылыми тұрғыдан жүйелеу білім беру саласындағы инновациялық үрдістердің дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар әріптестермен тәжірибе алмасу, кәсіби қауымдастықтарда талқылау жүргізу және ғылыми жарияланымдар арқылы өз тәжірибесін бөлісу педагог-психологтің кәсіби өсуіне жағдай жасайды. Осылайша, жүйелі талдау мен рефлексия жеке жұмыс жүргізудің тиімділігін арттырудың маңызды құралдарының бірі болып табылады.

Қорытындыға дейінгі екінші толықтырылған абзац. Инклюзивті білім беру кеңістігінде педагог-психологтің қызметі тек балалармен жұмыс жүргізумен шектелмей, ол бүкіл білім беру ортасының психологиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталуы тиіс, өйткені қолайлы психологиялық ахуал баланың дамуына тікелей әсер етеді. Педагог-психолог білім беру ұйымындағы барлық қатысушылардың өзара түсіністігін қамтамасыз етуге, толеранттылық пен құрметке негізделген қарым-қатынасты қалыптастыруға ықпал етеді. Мұндай ортада әрбір бала өзін қауіпсіз және қабылданған тұлға ретінде сезінеді, бұл оның психологиялық дамуына оң әсер етеді. Педагог-психолог тәрбиешілер мен ата-аналарға арналған тренингтер, семинарлар және кеңестер ұйымдастыру арқылы олардың

психологиялық сауаттылығын арттырады және балалармен жұмыс істеудің тиімді әдістерін үйретеді. Сонымен бірге білім беру ұйымында инклюзивті мәдениетті қалыптастыру бағытында түрлі жобалар мен іс-шараларды жүзеге асыру маңызды болып табылады. Бұл әрекеттер балалардың өзара қарым-қатынасын жақсартып, олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Педагог-психологтің кәсіби әрекеті тек түзету-дамыту жұмыстарымен шектелмей, алдын алу шараларын да қамтуы тиіс, өйткені қиындықтардың алдын алу оларды түзетуден әлдеқайда тиімді. Мұндай кешенді жұмыс білім беру ортасының сапасын арттырып, балалардың толыққанды дамуына жағдай жасайды. Инклюзивті білім беру жағдайында педагог-психологтің қызметі қоғамдағы әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуге бағытталған маңызды әлеуметтік миссия ретінде қарастырылады. Осы тұрғыдан алғанда оның жұмысы тек кәсіби міндет емес, ол үлкен жауапкершілік пен адамгершілік құндылықтарды талап ететін қызмет болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Самуэль Л. Одом (ред.) Расширяя круг: включение детей с ограниченными возможностями в дошкольные программы / пер. с англ. – М.: Teachers College Press, 2002. – 224 с. – ISBN 0-8077-4171-X.

2. Бекжанова Р.С. Мектепке дейінгі ұйымдарда инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері // Балалар мен жасөспірімдер тәрбиесі. – 2023. – №2. – Б. 45-52.

3. Grisham-Brown J., Hemmeter M.L. Blended Practices for Teaching Young Children in Inclusive Settings. – 2nd ed. – Baltimore: Brookes Publishing, 2017. – 384 p. – ISBN 978-1-59857-668-9.

Каунбаева Улдай Рахмановна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Манашы жалпы білім беретін мектеп КММ
Маңғыстау облысы Бейнеу ауданы

A METHOD OF TEACHING STUDENTS PHRASAL VERBS IN ENGLISH AND UNDERSTANDING THEIR TRANSLATION

Abstract. This article examines in a comprehensive and conceptually grounded manner the methodological foundations of teaching English phrasal verbs to students and developing their ability to understand and accurately translate these complex lexical units within diverse communicative contexts. The study emphasizes the cognitive, linguistic, and pedagogical challenges associated with phrasal verbs, highlighting their semantic opacity, idiomatic variability, and contextual dependence, which often create significant barriers for learners whose first language does not possess equivalent structures. The author explores effective instructional strategies that integrate communicative, cognitive, and contrastive approaches, enabling learners to internalize not only the structural patterns of phrasal verbs but also their pragmatic and stylistic nuances. Special attention is given to the role of contextualization, visual association, and semantic grouping in facilitating deeper comprehension and long-term retention, while translation is considered not as a mechanical process but as an interpretative activity requiring cultural awareness and linguistic sensitivity. The article proposes a systematic model of teaching that combines inductive discovery, guided practice, and reflective analysis, allowing students to actively construct meaning and develop flexible language skills. The findings suggest that a well-structured and psychologically informed approach to teaching phrasal verbs significantly enhances learners' communicative competence and translation accuracy, thereby contributing to more effective foreign language acquisition in contemporary educational settings.

Keywords: phrasal verbs, English language teaching, translation competence, lexical semantics, communicative approach, contextual learning, cognitive strategies, idiomatic expressions, language acquisition, pedagogy.

The teaching of phrasal verbs in English remains one of the most intricate and persistently challenging aspects of foreign language instruction, largely due to the unique structural and semantic characteristics that distinguish these units from other lexical categories, and this complexity necessitates a methodologically refined approach that transcends rote memorization and embraces deeper cognitive engagement with language. Phrasal verbs, which consist of a verb combined with one or more particles, often convey meanings that cannot be directly inferred from their individual components, thereby creating a layer of semantic opacity that complicates both comprehension and translation, especially for learners whose linguistic backgrounds lack comparable constructions. In this regard, the role of the teacher evolves from that of a transmitter of knowledge into a facilitator of linguistic discovery, guiding students through the intricate process of meaning construction by encouraging analytical thinking, contextual interpretation, and associative learning. The traditional methods of teaching vocabulary, which frequently rely on isolated word lists and direct translation equivalents, prove insufficient when applied to phrasal verbs, as such approaches fail to capture the dynamic and context-dependent nature of these expressions. Consequently, a more integrative pedagogical model is required, one that situates phrasal verbs within authentic communicative contexts and allows learners to observe their usage in real-life discourse, thereby fostering a more intuitive and functional understanding of their meanings. The importance of contextualization cannot be overstated, as it enables students to perceive subtle semantic shifts and pragmatic nuances that are often lost in decontextualized instruction, and this awareness plays a crucial role in developing both receptive and productive language skills. Furthermore, the incorporation of cognitive strategies, such as categorization, visualization, and pattern recognition, enhances learners' ability to organize and retrieve lexical information, making the learning process more efficient and meaningful. It is also essential to acknowledge the affective dimension of language learning, as students' attitudes, motivation, and confidence significantly influence their ability to engage with complex linguistic material, and therefore the instructional environment should be supportive, interactive, and intellectually stimulating. By adopting a holistic approach that integrates linguistic theory with practical methodology, teachers can create conditions that not only facilitate the acquisition of phrasal verbs but also empower students to use them effectively in both spoken and written communication. Such an approach ultimately contributes to the development of a more nuanced and flexible command of the English language, which is essential in an increasingly globalized and multilingual world.

One of the central challenges in teaching phrasal verbs lies in their polysemous nature, as a single verb-particle combination may carry multiple meanings depending on the context in which it is used, and this variability often leads to confusion and misinterpretation among learners who attempt to assign fixed meanings to inherently fluid expressions. In order to address this issue, it is imperative to adopt a semantic grouping strategy that organizes phrasal verbs according to their conceptual domains or metaphorical extensions rather than treating them as isolated lexical items, and this approach allows students to perceive underlying patterns and relationships that facilitate deeper understanding. For instance, particles such as "up," "out," and "off" frequently convey abstract meanings related to completion, emergence, or separation, and by exploring these semantic tendencies, learners can develop a more systematic framework for interpreting unfamiliar expressions. The use of visual aids and conceptual metaphors further enhances this process by providing concrete representations of abstract relationships, thereby bridging the gap between form and meaning. In addition to semantic grouping, the integration of contextualized examples drawn from authentic texts, such as dialogues, narratives, and media content, enables students to observe how phrasal verbs function within natural discourse, and this exposure is essential for developing pragmatic competence. Translation, in this context, should not be reduced to a literal substitution of words but rather approached as a dynamic process that involves interpreting meaning, considering

cultural nuances, and selecting appropriate equivalents in the target language. Teachers should encourage students to compare different translation options, analyze their effectiveness, and reflect on the reasons behind their choices, thereby fostering critical thinking and metalinguistic awareness. This reflective practice not only enhances translation skills but also deepens students' understanding of the source language, as it requires them to engage with linguistic structures at a more analytical level. Moreover, collaborative learning activities, such as group discussions and peer feedback, create opportunities for students to articulate their interpretations, negotiate meaning, and learn from diverse perspectives, which enriches the overall learning experience. By combining semantic analysis, contextual practice, and reflective translation, educators can create a comprehensive instructional framework that addresses the multifaceted nature of phrasal verbs and supports learners in developing both accuracy and fluency.

The role of cognitive processing in the acquisition of phrasal verbs is particularly significant, as these lexical units often require learners to move beyond surface-level decoding and engage in deeper levels of mental representation, which involves integrating syntactic structure, semantic meaning, and contextual cues into a coherent understanding. Research in cognitive linguistics suggests that language learning is most effective when it aligns with natural cognitive processes, such as pattern recognition, categorization, and analogy, and therefore instructional methods should be designed to activate these mechanisms through meaningful and purposeful activities. For example, tasks that require students to infer the meaning of phrasal verbs from context, rather than providing direct explanations, encourage active engagement and promote the development of inferential skills that are essential for autonomous language use. This inductive approach not only enhances retention but also fosters a sense of discovery and intellectual satisfaction, which can increase motivation and sustain long-term interest in language learning. The use of storytelling and narrative contexts is particularly effective in this regard, as it provides a coherent framework within which phrasal verbs can be introduced and practiced in a meaningful way, allowing learners to associate linguistic forms with memorable situations and emotional experiences. In addition, the incorporation of multimodal resources, such as images, videos, and interactive digital tools, caters to diverse learning styles and reinforces understanding through multiple channels of perception. It is also important to consider the role of repetition and reinforcement in consolidating knowledge, as repeated exposure to phrasal verbs in varied contexts helps to strengthen neural connections and facilitate automatic retrieval. However, repetition should not be mechanical or monotonous, but rather embedded within engaging and communicative activities that maintain learners' interest and encourage active participation. By aligning instructional practices with cognitive principles, teachers can create a learning environment that supports deep processing, meaningful engagement, and sustainable language development.

Another crucial dimension of teaching phrasal verbs involves the development of translation competence, which requires learners to navigate the complex relationship between source and target languages while maintaining semantic accuracy and stylistic appropriateness, and this process is particularly challenging when dealing with idiomatic expressions that lack direct equivalents. In such cases, the translator must rely on contextual interpretation, cultural knowledge, and linguistic intuition to convey the intended meaning in a way that is both natural and comprehensible to the target audience. Therefore, translation exercises should be designed not merely as tests of lexical knowledge but as opportunities for creative problem-solving and critical analysis, where students are encouraged to explore multiple solutions and justify their choices based on linguistic and contextual considerations. The comparison of literal and idiomatic translations can serve as a valuable pedagogical tool, as it highlights the limitations of word-for-word translation and underscores the importance of meaning-oriented approaches. Furthermore, the integration of contrastive analysis, which examines the similarities and differences between the learners' native language and English, can provide insights into potential areas of difficulty and inform the development of targeted instructional strategies. Teachers should also emphasize the importance of register and style, as the appropriateness of a particular translation may vary depending on the communicative context, and students should be trained to adapt their language accordingly. The use of authentic translation tasks,

such as subtitling, dialogue adaptation, or text rewriting, can enhance the relevance and applicability of learning, as these activities simulate real-world language use and require learners to apply their knowledge in practical situations. Through systematic practice and guided reflection, students can develop the skills and confidence necessary to handle the complexities of translating phrasal verbs, thereby enhancing their overall linguistic competence.

The integration of communicative language teaching principles into the instruction of phrasal verbs represents a significant shift from traditional form-focused approaches toward a more holistic and learner-centered paradigm, in which language is viewed not merely as a system of rules but as a dynamic tool for interaction and meaning-making, and this perspective has profound implications for both teaching methodology and classroom practice. Within this framework, phrasal verbs are introduced and practiced through meaningful communication rather than isolated drills, allowing students to experience their functional value in real-life situations and to develop the ability to use them spontaneously and appropriately. Role-playing activities, problem-solving tasks, and project-based learning scenarios provide rich opportunities for students to engage in authentic communication, during which they must select and apply phrasal verbs in context, thereby reinforcing their understanding and promoting fluency. The teacher's role in this process is to create a supportive and interactive environment that encourages experimentation, tolerates errors as part of the learning process, and provides constructive feedback that guides learners toward more accurate and effective language use. Assessment, in this context, should also reflect the communicative goals of instruction, focusing not only on correctness but also on the ability to convey meaning, adapt to context, and interact with others. By aligning teaching practices with the principles of communicative competence, educators can ensure that the learning of phrasal verbs contributes to the broader objective of developing functional and adaptable language skills that are essential in diverse communicative settings.

In addition to methodological considerations, it is essential to recognize the broader educational and cultural implications of teaching phrasal verbs, as these expressions are deeply embedded in the linguistic and cultural fabric of the English-speaking world and often reflect patterns of thought, social norms, and communicative conventions that may differ significantly from those of the learners' native culture. Exposure to phrasal verbs therefore provides not only linguistic knowledge but also cultural insight, enabling students to better understand and participate in intercultural communication. Teachers should take advantage of this potential by incorporating cultural content into their lessons, such as idiomatic usage in media, literature, and everyday conversation, and by encouraging students to explore the cultural contexts in which these expressions are used. This approach fosters a more comprehensive understanding of language as a cultural phenomenon and enhances learners' ability to interpret meaning beyond the literal level. It also promotes the development of intercultural competence, which is increasingly important in a globalized world where communication across linguistic and cultural boundaries is a common occurrence. By integrating linguistic and cultural dimensions, educators can create a richer and more meaningful learning experience that prepares students for real-world communication.

The effectiveness of teaching phrasal verbs is ultimately determined by the extent to which instructional practices are responsive to the needs, abilities, and learning styles of students, and this requires a flexible and adaptive approach that allows for differentiation and personalization within the classroom. Teachers should continuously assess learners' progress, identify areas of difficulty, and adjust their strategies accordingly, ensuring that each student receives the support necessary to achieve success. The use of formative assessment techniques, such as observation, feedback, and self-reflection, enables teachers to monitor learning in real time and to make informed decisions about instruction. Technology can also play a valuable role in supporting personalized learning, as digital tools offer opportunities for interactive practice, immediate feedback, and individualized pacing, which can enhance engagement and effectiveness. However, the integration of technology should be purposeful and aligned with pedagogical objectives, rather than driven by novelty or convenience. By maintaining a clear focus on learning outcomes and adapting instruction to meet diverse needs,

teachers can maximize the impact of their efforts and create a learning environment that is both inclusive and effective.

In conclusion, the teaching of phrasal verbs and the development of translation competence represent a complex but essential component of English language education, requiring a thoughtful and multifaceted approach that integrates linguistic theory, cognitive principles, and pedagogical practice, and the successful implementation of such an approach has the potential to significantly enhance learners' communicative abilities and overall language proficiency.

The penultimate paragraph expanded. The sustainability of the proposed methodology depends not only on the immediate success observed in classroom interactions but also on the long-term internalization of linguistic patterns that enable learners to independently decode and produce phrasal verbs in unfamiliar contexts, and this dimension of durability requires a deliberate emphasis on metacognitive awareness and self-regulated learning strategies that empower students to take ownership of their linguistic development. Learners who are guided to reflect on their own learning processes, to identify effective strategies, and to evaluate their progress develop a deeper sense of agency that extends beyond the classroom and into lifelong learning trajectories. The teacher, in this regard, functions as a mentor who scaffolds the development of these higher-order skills by modeling analytical thinking, providing structured opportunities for reflection, and gradually transferring responsibility to the learner. The integration of portfolios, learning journals, and reflective discussions can serve as practical tools for cultivating this awareness, as they encourage students to articulate their experiences, analyze their challenges, and celebrate their achievements in a systematic manner. Such practices contribute to the formation of a resilient and adaptive learner identity, which is essential in navigating the complexities of language acquisition in a rapidly changing world. The emphasis on sustainability also implies a need for continuity across different stages of education, ensuring that the skills developed in one context are reinforced and expanded in subsequent learning environments, thereby creating a coherent and cumulative learning experience.

The final expanded paragraph before conclusion. Another critical factor influencing the success of teaching phrasal verbs lies in the institutional and curricular frameworks within which instruction takes place, as these structures shape the priorities, resources, and constraints that affect pedagogical decision-making, and therefore any methodological innovation must be aligned with broader educational policies and objectives in order to achieve meaningful and lasting impact. Curriculum designers should recognize the importance of phrasal verbs as a core component of communicative competence and allocate sufficient time and resources for their systematic instruction, rather than treating them as peripheral or supplementary content. Teacher training programs should also incorporate specialized modules that equip educators with the theoretical knowledge and practical skills necessary to address the challenges associated with teaching phrasal verbs and translation, thereby ensuring that they are prepared to implement effective strategies in diverse classroom contexts. Collaboration among educators, researchers, and policymakers can further enhance the quality of instruction by facilitating the exchange of ideas, the dissemination of best practices, and the continuous refinement of pedagogical approaches based on empirical evidence. In this way, the teaching of phrasal verbs can be elevated from a marginal concern to a central focus of language education, contributing to the development of learners who are not only linguistically competent but also capable of engaging with the richness and complexity of the English language in a meaningful and confident manner.

References

1. Tadayonifar M., Elgort I., Siyanova-Chanturia A. Contextual learning and retention of phrasal verbs // Studies in Second Language Acquisition. – 2025. – DOI: 10.1017/s0272263124000718.

2. Hart C.W. Phrasal Verbs. – New York: Barron's Educational Series / Simon and Schuster, 2020. – 432 p.

3. Bolen J. More Phrasal Verbs in Use: Dialogues, Definitions & Practice for English Learners. – 2021. – (e-book). ISBN: 9781393038917.

Азаматова Іңкәр Қадірбекқызы
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Нұрсәт» бөбекжай-бақшасы МКҚК
Ақтөбе облысы, Шалқар ауданы, Шалқар қаласы



«ҮЙ ҚҰСТАРЫ»

Ұйымдастырылған іс-әрекет

Міндеті: Үй құстары туралы түсінік беріп, үй құстарымен таныстыру. Үй құстарының пайдасы туралы мағұлмат беру. Үй құстарына деген сүйіспеншілікке, қамқорлыққа тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: интерактивті тақта, үй құстарының суреттері, карточкалар, үн таспа, дәнді дақылдар, қауырсын, жұмыртқа, торға салынған тауық.

Әдіс-тәсілдер: көрсету, сұрақ-жауап, әңгәмелесу, тосын жағдай.

-Балалар, күн суық болса да біздің жүрегіміз жылы. Жылуымызды жан-жағымызға беріп, жылулық шеңберін құрып,

Күнге қарап қолымды,
Бір, екі, үш деп созайын.
Қарап тұрып көршіме,
Мен қолымды бұлғайын.
Жылы-жылы жүзбененен,
Жылы-жылы сөзбенен,
Жүрегімді сыйлайын.

-Өте жақсы. Жарайсыңдар, орындарыңа отыра қойыңдар!

-Балалар, қазір жылдың қай мезгілі?

-Көктем

-Көктем мезгілінде ауа-райы қандай болады?

-Күн жылы, жаңбыр жауады, құстар жылы жаққа келеді.

(Құстың дауысы естіледі)

-Балалар бұл қандай дыбыс?

-Құстардың дыбысы.

-Иә балалар күн жылынды, құстар жылы жаққа ұшып келеді. Бізде үйде қыстайтын құстар бар, оларды үй құстары деп атаймыз. Оларға қаз, үйрек , тауық, әтеш, күркетауық, балапан жатады. Оларға күнделікті жем,су беріп асыраймыз. Сондықтан үй құстары деп атаймыз.

(тақтадан үй құстарының жии-мен жасалған видеосын көрсетемін)

-Балалар, кәнекей бәріміз интерактивті тақтаға назар аударайықшы.

-Тауық, қаз, үйрек, балапан, әтеш - бұлардың бәрі үй құстары деп аталады.

-Мынау – әтеш. Әтеш тауыққа қарағанда үлкендеу болады, оның басында айдары, екі көзі, екі қанаты, екі аяғы мен құйрығы бар.

-Әтеш қандай дыбыс шығарады?
-Мынау- тауық. Шұбар түсті. Мынау жұмыртқасы.
Тауық қандай дыбыс шығарады?
-Ал мынау -үйрек. Үйрек суда жүзгенді ұнатады. Үйректің де жұмыртқасы болады.
-Үйрек қандай дыбыс шығарады?
-Мынау -қаз. Қаздың мойыны, тұмсығы ұзындау болады. Ал мынау қанаттары.
-Қаз қандай дыбыс шығарады?
-Мынау -балапан. Ол кішкентай , түсі сары.
-Балапан қандай дыбыс шығарады?
-Бұлар үй құстары, жеммен, сумен қоректенеді. Олар көктемде балапан басады. Үй құстарының пайдасы көп: жұмыртқасын, етін адамдар тағам ретінде пайдаланады, жүнінен көрпе, көпшік жасайды. Сол себептен адамдар үй құстарына қамқорлық көрсетіп, асырайды. Қора жасайды, ұя салады, жем береді, ыдысқа су құйып береді, ұя маңын тазалап тұрады.

-Енді балалар осы үй құстарын көрдік, енді олардың сендер сияқты кішкентай балапандары болады солармен танысайық.
-Тауық-балапан.
-Қаз-мамыр.
-Үйрек-шүрегей.
-Балалар , бұлардың барлығын бір сөзбен үй құстары деп атаймыз.

Ғажайып сәт:(есік қағылады) Қонаққа әтеш пен тауық келеді.
-Сәлеметсіңдерме ,балалар!
-Сәлеметсіздерме , бұл кім екен?
-Сендердің біз туралы айтып,жатқандарыңды естіп, сендермен танысуға келіп тұрмыз. Мен әтеш, ал мынау тауық болады. Біз құр келмей сендерге ойындар әкелдік. Көңілімізді көтеріп, ойын ойнайық.

1. «Даусын сал» ойыны.
Шарты: Үй құстары аталса, дауысын салып, қимылдарын көрсетіп билейсіңдер.
Мысалы: ку-ка-ре-ку-әтеш.
Цып-цып- балапан.
Қыт-қыт-тауық.
Бақ-бақ-үйрек.

2. «Үй құстары мен дала құстарын топтастыр» ойыны.
Шарты: тақтада ілініп тұрған суреттерді топтастыру.
Сергіту сәті: «Қуыр-қуыр қуырмаш» (музыкамен)

3**. «Құстарды сана» ойыны**
Шарты: Тақтадағы құстарды санау.

Қортынды
Балалардан сұрақ-жауап алу.

Субботина Марина Васильевна
Преподаватель химии и биологии
Центр "FOUNDATION" при ЮКУ им. М. Ауэзова
Туркестанская область, город Шымкент



ПОДГОТОВКА К ЕНТ ПО БИОЛОГИИ (ТЕМА «РАСТИТЕЛЬНЫЕ ТКАНИ»)

Формой, обеспечивающей единство требований к качеству подготовки выпускников и получения объективной оценки, служит ЕНТ.

Биология как учебный предмет – неотъемлемая составная часть естественнонаучного образования на всех ступенях обучения.

Как сдать ЕНТ по биологии? Решение тестов ЕНТ подразумевает комплексный подход к подготовке: это знание школьного курса биологии, при необходимости – занятия с репетитором, упорные самостоятельные тренировочные работы в онлайн и офлайн режиме, работа с дополнительным материалом, а также тесное общение и обмен информацией между выпускниками, выбравшими биологию одним из профильных предметов.

Иногда учащиеся при подготовке к ЕНТ предлагают проработать как можно большее количество тестов предыдущих лет. При этом такой вариант работы почти сразу вызывает у ребят разочарование и ощущение отсутствия знаний по предмету. Почему? Вопросы тестовых заданий охватывают множество разнообразных тем, и переключаться с повторения одной темы на другую нецелесообразно, так как знания по определенному разделу будут неполными, разрозненными и отрывочными. Я считаю, что нужно учить теоретический материал по спирали: от простого к сложному в определенной последовательности, а не заучивать ответы. И только при уверенности в знании всего этого теоретического материала можно приступать к работе с тестами.

Для развития мыслительных способностей учащихся и успешного овладения знаниями, умениями и навыками можно применять различные формы организации учебного процесса: индивидуальную, групповую, коллективную. Наиболее результативными методами обучения можно назвать проблемные, частично-поисковые (синтез, анализ), использование ИКТ.

При подготовке к ЕНТ можно руководствоваться определенными принципами работы:

1) разработка и использование тематических тестовых заданий. Ребята таким образом повторяют теоретический материал, работают с терминами и понятиями, характеризуют изученные явления и процессы, исключают лишнее и т.д. Материал пройден, повторен, закреплен, усвоен, значит, можно двигаться дальше. Но при этом в любой момент можно провести «летучку» - устно и быстро повторить предыдущую тему.

*2) логичность и последовательность вопросов в тематических тестах для понимания того, что было изучено, изучается сейчас и что будет изучено завтра. Эт*о необходимо для того, чтобы учащиеся могли видеть общую картину живого мира и правильно определять

местонахождение изучаемой группы живых организмов (или явлений) в этом биоразнообразии.

3) работа с комплексными тестами возможна при завершении изучения и повторения всего курса школьной биологии. А при возникающих вопросах учащиеся могут обратиться к записям, схемам, таблицам и другому накопленному материалу.

4) обязательны жесткий регламент работы с тестом и четкие критерии оценивания результатов. В этом случае школьники научатся рационально распределять время, будут видеть «западающие» темы и выполнять единые требования работы.

5) увеличение нагрузки и охват большего количества тем от теста к тесту для создания условий, приближенных к реальной сдаче ЕНТ.

С целью отработки навыков тестирования, активизации учения, повышения уровня знаний, для обучения и контроля учащихся на основных и дополнительных занятиях можно применять различные виды тестов:

- тесты с выбором одного или нескольких (более трудные) правильных ответов;
- тесты открытой формы (более трудные);
- тесты на установление соответствия;
- тесты на установление правильной последовательности.

Очень хороший результат дает прием зачетов по определенным темам на дополнительных занятиях. Для этого учащимся заранее дается перечень вопросов или тестов, но без ответов; ребята готовятся в течение определенного времени. По такому перечню вопросов легко повторять пройденные темы, что ускоряет подготовку и конкретизирует, четко определяет объем повторяемого материала.

На дополнительных занятиях более подробно разбираются темы по ботанике и зоологии – тот материал, что был пройден давно, был забыт и не воспринимался осознанно.

Можно использовать прием «горячий стул», где добровольно или по выбору группы учащийся устно отвечает на все вопросы определенной темы. При этом сами ребята говорят, что хорошо и надолго запоминаются те вопросы, при ответе на которые были сделаны ошибки. При закреплении темы используются также биологические диктанты на знание терминов, понятий, процессов. Проговаривание вопроса и ответа, записи и использование таблиц и схем повышают качество запоминания.

Главное – сущность, точность, наглядность, обеспеченность справочным материалом.

По итогам промежуточных и тематических тестирований обучающихся отслеживаются результаты с целью коррекции. Все ошибки прорабатываются самими учащимися с использованием конспектов, учебного и дополнительного материала, спорные вопросы разбираются совместно.

Предлагаю вашему вниманию два задания по теме «Растительные ткани» для подготовки к ЕНТ.

Карточка **«Растительные ткани»**

Покровная	Образовательная	Основная	Опорная (механическая)	Проводящая	Выделительная (секреторная)

Заполните таблицу, вставляя в соответствующую графу номер правильного ответа:

1. Флоэма.
2. Находится на верхушке стебля и верхушке корня.
3. Заживление поврежденного места.
4. Группа живых клеток с хлоропластами.
5. Предохраняет от избыточного испарения.
6. Меристема.

7. Расправление листовых пластинок, устойчивость к ветрам.
8. Накопление запаса углеводов, белков.
9. Защищает растения от неблагоприятных воздействий.
10. Защищает растения от поедания животными.
11. Молодые клетки постоянно делятся.
12. Паренхима.
13. Участвует в образовании органических веществ.
14. Имеются млечные и смоляные ходы.
15. Откладываются в запас питательные вещества в подземных и надземных органах.
16. Выделяет душистый запах, нектар.
17. Растение растет в толщину.
18. Обеспечивает движение питательных веществ.
19. Ксилема.
20. Клетки твердые, каменистые.
21. Осуществляет газообмен, транспирацию.
22. Хорошо развиты лубяные волокна.
23. Растения засушливых мест накапливают воду в клетках.
24. Стенки клеток ситовидные, с мелкими порами.
25. Доставляет минеральные вещества от корня в надземные органы.
26. Ткань, имеющая зеленый цвет.
27. Ткань, выделяющая ароматические вещества.
28. Каменистые клетки мякоти груши.
29. Ткань, защищающая растение от солнечных ожогов.
30. Колленхима.
31. Ткань, транспортирующая органические вещества от листьев в подземные органы.
32. Ткань, выполняющая функцию опоры растения.
33. Ткань в верхушечной почке побега.
34. Надежная защита зимующих растений.
35. Косточки абрикоса, вишни, персика, скорлупа ореха.
36. Придает листовой пластинке прочность.
37. Раскрытие почек.
38. Ткань, запасающая воду.
39. Регенерация раневых поверхностей.
40. Эпидермис.

Клетка. Ткани растений.

1. Только в растительной клетке имеются:

а) плазмалемма;
б) ядро и цитоплазма;
в) вакуоль и пластиды.

2. Первооткрывателем клетки является:

а) Антони Ван Левенгук;
б) Галилео Галилей;
в) Роберт Гук.

3. Мембрана клетки – это:

а) гиалоплазма;
б) вакуоль;
в) плазмалемма.

4. Функцией вакуоли является:
а) накопление кислот, витаминов, солей;
б) образование органических веществ;
в) участие в размножении.

5. Функция основной фотосинтезирующей ткани:
а) накопление жидкости;
б) выделение млечного сока;
в) образование органических веществ.

6. Рост листьев, утолщение стеблей – это функция:
а) проводящей ткани;
б) образовательной ткани;
в) опорной ткани.

7. Нектарники, волоски и млечные трубки характерны для:
а) проводящей ткани;
б) основной запасающей ткани;
в) выделительной ткани.

8. Ткань с делящимися клетками – это:
а) меристема;
б) пробка;
в) ксилема.

9. Ситовидные клетки и сосуды находятся в:
а) основной запасающей ткани;
б) выделительной ткани;
в) проводящей ткани.

10. Клетки плотно прилегают друг к другу в:
а) покровной ткани;
б) основной фотосинтезирующей ткани;
в) опорной ткани.

11. Клетки, проводящие орг. вещества от листьев к стеблю и корню:
а) сосуды;
б) лубяные волокна;
в) ситовидные трубки.

12. Ткань растения – это:
а) клетки с разными функциями;
б) одиночные клетки;
в) группы клеток с одинаковыми функциями.

13. Мембрана клетке нужна для:
а) участия в размножении;
б) накопления клеточного сока;
в) защиты и прочности.

14. Основные компоненты клетки – это:
а) оболочка, цитоплазма и ядро;
б) пластиды и вакуоль;
в) хромопласты, хлоропласты и лейкопласты.

15. Организмы, состоящие из множества клеток, называются:
а) одноклеточными;
б) многоклеточными;
в) многофункциональными.

16. Лейкопласты выполняют функцию:
а) образования органических веществ;
б) окрашивания частей растения;
в) накопления питательных веществ.

17. Основная растительная ткань бывает:
а) покровной и выделительной;
б) опорной и проводящей;
в) запасающей и ассимиляционной.

18. Ситовидные трубки – это:
а) постоянно делящиеся клетки;
б) мёртвые клетки с отверстиями;
в) живые клетки с отверстиями.

19. Защищает от высыхания, холода и повреждений:
а) покровная ткань;
б) паренхима;
в) колленхима.

20. Опорную ткань иначе можно назвать:
а) выделительной;
б) фотосинтезирующей;
в) механической.

21. Растение изгибается, но не ломается благодаря:
а) опорной ткани;
б) проводящей ткани;
в) выделительной ткани.

22. Обеспечивает движение питательных веществ:
а) колленхима;
б) основная запасающая ткань;
в) флоэма.

23. Клетки, проводящие воду и мин. вещества от корня к листьям:
а) ситовидные трубки;
б) лубяные волокна;
в) сосуды.

24. Лишняя влага удаляется благодаря клеткам:
а) проводящей ткани;
б) покровной ткани;
в) секреторной ткани.

25. Пластиды отсутствуют в клетках:
а) бактерий, грибов и животных;
б) растений;
в) всех организмов.

26. «Мостики» между клетками называются:
а) плазмодесмами;
б) лейкопластами;
в) вакуолями.

27. Ядро клетки имеет:
а) пластиды;
б) оболочку с порами;
в) вакуоли.

28. Хлоропласты окрашены в:
а) жёлтый, оранжевый, красный цвет;
б) бесцветные;
в) зелёный цвет.

29. Лубяные волокна – это клетки:
а) покровной ткани;
б) основной ткани;
в) механической ткани.

30. Основная фотосинтезирующая ткань состоит из:
а) живых клеток с хлоропластами;
б) сосудов и трахеид;
в) устьичных замыкающих клеток.

31. Рост растения возможен благодаря:
а) покровной ткани;
б) образовательной ткани;
в) опорной ткани.

32. Функция запасающей ткани:
а) накопление питательных веществ;
б) образование органических веществ;
в) проведение питательных веществ ко всем частям растения.

33. Очень плотная оболочка у клеток:
а) выделительной ткани;
б) проводящей ткани;
в) опорной ткани.

34. В хлоренхиме:
а) клетки мелкие, с крупными ядрами;
б) клетки с толстой оболочкой;
в) клетки с пластидами.

35. Выполняет функцию опоры:
а) основная ткань;
б) секреторная ткань;
в) механическая ткань.

36. Клетки этой ткани расположены на верхушке стебля и кончике корня:
а) меристемы;
б) колленхимы;

в) ксилемы.

37. Запасное вещество крахмал накапливается в клетках:

а) животных и грибов;

б) всех организмов;

в) только растений.

38. Плазмодесмы мембраны клетки участвуют в:

а) обмене веществ между клетками;

б) накоплении питательных веществ;

в) образовании органических веществ.

39. Зелёный пигмент хлорофилл содержится в:

а) вакуоли;

б) ядре;

в) пластиде.

40. В накоплении питательных веществ участвуют:

а) хлоропласты;

б) лейкопласты;

в) хромопласты.

41. Заживление ран на коре дерева происходит благодаря работе:

а) покровной ткани;

б) секреторной ткани;

в) образовательной ткани.

42. Между клетками фотосинтезирующей ткани имеются:

а) воздушные пространства, пузырьки с водой;

б) клетки выделительной ткани;

в) клетки покровной ткани.

43. Основная ткань выполняет функции:

а) выделения;

б) проведения питательных веществ;

в) образования и запаса органических веществ.

44. Клетки лубяных волокон относятся к:

а) образовательной ткани;

б) покровной ткани;

в) опорной ткани.

45. Клетки меристемы:

а) мёртвые, с отверстиями;

б) живые, постоянно делятся;

в) мертвые, имеют толстую оболочку.

46. Защитные функции растения выполняются:

а) хлоренхимой;

б) меристемой;

в) пробкой.

47. По ситовидным трубкам органические вещества продвигаются:

а) от корня к листьям;

б) от листьев к корню;

в) к верхушке стебля и кончику корня.

48. Млечный сок, эфирные масла и нектар выделяются клетками:

а) проводящей ткани;

б) основной запасающей ткани;

в) выделительной ткани.

Базылбеков Бауыржан Сатаевич
Кәсіби еңбек пәнінің мұғалімі
"Жетісу облысының білім басқармасы" мемлекеттік мекемесінің "Сарқан қаласының облыстық №3 арнайы мектеп-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

3D МОДЕЛЬДЕУДІ КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖАҚТАРЫ

Аннотация: мақалада көркем еңбек пәнінде 3D модельдеу элементтерін қолданудың білім беру үдерісіндегі маңызы қарастырылады. 3D модельдеудің оқушылардың кеңістіктік ойлауын, шығармашылық қабілетін, технологиялық және жобалық дағдыларын дамытудағы рөлі сипатталады. Сонымен бірге мақалада 3D бағдарламаларды қолдану, STEAM бағытындағы ықпалдастық, топтық жұмыс, кәсіпкерлік дағдыларды қалыптастыру, 3D принтерлер мен толықтырылған шынайылық технологияларын пайдалану мүмкіндіктері талданады.

Кілт сөздер: көркем еңбек, 3D модельдеу, цифрлық технология, STEAM, шығармашылық, кеңістіктік ойлау, жобалық оқыту, Tinkercad, Blender, 3D принтер, толықтырылған шынайылық, кәсіпкерлік дағды, технологиялық сауаттылық, көркем еңбек мұғалімі.

Қазіргі білім беру кеңістігінде көркем еңбек пәні тек қол еңбегіне немесе сәндік қолданбалы өнерге үйретететін пән ретінде ғана емес, оқушылардың шығармашылық әлеуетін, кеңістіктік ойлауын, жобалау қабілетін және заманауи технологияларды қолдану дағдыларын қалыптастыратын маңызды бағыт ретінде қарастырылуда. Осыған байланысты көркем еңбек сабағына 3D модельдеу элементтерін енгізу ерекше өзектілікке ие болып отыр. Себебі бүгінгі оқушы қоршаған ортаны тек қағаз бетіндегі сурет немесе жазық бейне арқылы емес, үш өлшемді кеңістікте қабылдауға бейім. Сондықтан көркем еңбек пәнінде 3D модельдеуді пайдалану оқыту мазмұнын жаңартып қана қоймай, баланың болашақтағы кәсіби бағдарын анықтауға да ықпал етеді.

3D модельдеу дегеніміз белгілі бір нысанның немесе бұйымның компьютерлік ортада көлемді бейнесін жасау үдерісі болып табылады. Бұл технология арқылы оқушы кез келген заттың пішінін, көлемін, құрылымын және бөлшектерін үш өлшемді форматта құрастыра алады. Көркем еңбек сабағында мұндай жұмыс оқушылардың кеңістіктік қиялын дамытады, себебі олар затты әр қырынан қарастырып, оның құрылымын терең түсіне бастайды. Сонымен бірге 3D модельдеу оқушыны қарапайым бақылаушыдан нақты жобалаушыға айналдырады.

Көркем еңбек пәнінде 3D модельдеудің тиімділігі ең алдымен оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруымен ерекшеленеді. Қазіргі балалар цифрлық технологиялармен тығыз байланыста өсіп келеді. Сондықтан олар үшін компьютер арқылы бұйымның үлгісін жасау, оны түрлі түске бояу, көлемін өзгерту немесе дайын нұсқасын экраннан көру ерекше тартымды. Сонымен қатар 3D модельдеу барысында оқушы өзінің идеясын көзбен көріп, бірден түзету енгізе алады. Бұл өз кезегінде оқушының шығармашылық еркіндігін арттырып, қателесуден қорықпауына мүмкіндік береді.

Осы тұста көркем еңбек сабағында 3D модельдеуді қолдану жобалық оқыту әдісімен тығыз байланысты екенін атап өткен жөн. Себебі 3D модельдеу барысында оқушы белгілі бір жобаны басынан аяғына дейін орындайды. Алдымен идея ұсынады, кейін оның сызбасын жасайды, одан кейін компьютерлік бағдарламада көлемді үлгісін құрастырады, соңында дайын өнімді талдап, қорғайды. Мұндай әрекет оқушының зерттеушілік қабілетін, логикалық ойлауын және өз жұмысын жоспарлай білу дағдысын қалыптастырады. Сонымен бірге оқушы нақты нәтижеге жету үшін бірнеше кезеңнен өтетінін түсінеді.

Көркем еңбек пәнінде 3D модельдеу элементтерін енгізу барысында ең жиі қолданылатын бағдарламалардың бірі Tinkercad болып табылады. Бұл бағдарлама оқушылар

үшін өте қолжетімді және қарапайым интерфейске ие. Tinkercad арқылы оқушылар геометриялық фигураларды біріктіру, бұйымның пішінін өзгерту, әртүрлі бөлшектерді құрастыру сияқты бастапқы әрекеттерді меңгереді. Сонымен бірге SketchUp, Blender, Fusion 360 сияқты бағдарламаларды жоғары сыныптарда күрделірек жобалар үшін пайдалануға болады. Мұндай бағдарламалармен жұмыс істеу барысында оқушылардың цифрлық құзыреттілігі артып, олар қазіргі заман талабына сай технологиялық білім алады.

3D модельдеуді көркем еңбек сабағында қолданудың тағы бір маңызды артықшылығы оның пәнаралық байланыс орнатуға мүмкіндік беруінде. Мысалы, геометрия пәнінде өткен көлемді денелер туралы білімді оқушы 3D модельдеу кезінде нақты қолданады. Сонымен бірге информатика пәнінде меңгерген компьютерлік дағдыларын, бейнелеу өнеріндегі композиция және түс үйлесімі туралы білімін, математикадағы өлшем және пропорция ұғымдарын осы сабақта біріктіреді. Сонымен қатар мұндай ықпалдастық оқушыға әр пәннің өмірмен байланысын түсінуге көмектеседі.

Бүгінгі күні көптеген мектептерде оқушылар экологиялық тақырыптарға ерекше қызығушылық танытады. Сондықтан көркем еңбек сабағында 3D модельдеуді экологиялық жобалармен байланыстыру өте тиімді. Мысалы, оқушылар экологиялық таза үйдің үлгісін, қалдықтарды сұрыптайтын контейнерді, болашақтағы жасыл қаланың макетін немесе энергия үнемдейтін құрылғының моделін жасай алады. Бұл жұмыс барысында олар тек технологиялық дағдыны ғана емес, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауды да үйренеді. Сонымен бірге оқушылар өз жобалары арқылы қоғамдағы нақты мәселелерді шешуге болатынын түсінеді.

Көркем еңбек сабағында 3D модельдеу элементтерін қолдану инклюзивті білім беру жағдайында да тиімді нәтиже береді. Кейбір оқушылар қағаз бетіне сызу немесе күрделі қол еңбегін орындау кезінде қиындық көруі мүмкін. Ал компьютерлік бағдарламада жұмыс істеу олар үшін әлдеқайда ыңғайлы және қызықты болады. Сонымен бірге ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін нысанды экраннан үлкейтіп көру, түрлі түспен белгілеу, бөліктерін жеке қарастыру мүмкіндігі оқуды жеңілдетеді. Осы тұста 3D модельдеу әр баланың қабілетін ескеруге мүмкіндік беретін икемді құралға айналады.

Сонымен қатар 3D модельдеуді қолдану оқушылардың болашақ мамандық таңдауына да әсер етеді. Қазіргі уақытта сәулетші, дизайнер, инженер, аниматор, өнеркәсіптік жобалаушы, интерьер маманы сияқты көптеген кәсіптер 3D технологиялармен тығыз байланысты. Сондықтан мектеп қабырғасында осындай дағдыларды меңгерген оқушы өзінің қызығушылығын ертерек анықтай алады. Бұл өз кезегінде кәсіптік бағдар беру жұмысының тиімділігін арттырады.

Көркем еңбек пәнінің мұғалімі үшін 3D модельдеуді енгізу тек жаңа бағдарламаны қолдану емес, оқытудың мазмұнын өзгерту болып табылады. Мұғалім оқушыға дайын үлгіні көрсетіп қана қоймай, оны өз идеясын жүзеге асыруға бағыттауы қажет. Сонымен бірге мұғалім оқушылардың жас ерекшелігін ескеріп, қарапайым нысандардан бастап күрделі жобаларға біртіндеп көшуі тиіс. Мысалы, бастауыш сынып оқушылары қарапайым ойыншықтың немесе үйдің моделін жасаса, жоғары сынып оқушылары жиһаздың, ұлттық бұйымның немесе болашақтағы мектептің көлемді жобасын орындай алады.

Осы тұста ұлттық құндылықтарды 3D модельдеу арқылы жаңаша таныту мәселесі де маңызды. Көркем еңбек сабағында оқушылар қазақтың ұлттық ою өрнектерін, киіз үйдің құрылымын, ұлттық зергерлік бұйымдарды немесе домбыраның үлгісін үш өлшемді форматта модельдей алады. Бұл тәсіл ұлттық мұраны цифрлық ортада сақтауға және оны балаларға қызықты түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге оқушылар ұлттық өнерді тек дайын күйінде қабылдамай, оның құрылымы мен ерекшелігін өз қолымен зерттеп, жаңаша түсінеді.

3D модельдеу элементтерін қолдану барысында оқушылардың топтық жұмыс дағдылары да белсенді дамиды. Егер оқушылар бір үлкен жобаны бірігіп орындаса, олардың әрқайсысы белгілі бір міндетті атқара алады. Бір оқушы бұйымның жалпы құрылымын жасайды, екіншісі түстік шешімін ойластырады, үшіншісі бөлшектерін нақтылайды, ал төртіншісі жобаны таныстыруға дайындалады. Осындай әрекет барысында балалар жауапкершілікті бөлісуді,

пікір алмасуды, бірлескен шешім қабылдауды және өзара қолдау көрсетуді үйренеді. Бұл қасиеттер қазіргі қоғамда табысты болу үшін аса маңызды құзыреттердің қатарына жатады.

Осы тұста 3D модельдеуді STEAM білім беру бағытымен байланыстырудың мүмкіндігі ерекше назар аудартады. Көркем еңбек пәніндегі 3D модельдеу өнер мен технологияны ғана емес, ғылым, инженерия және математиканы да біріктіреді. Мысалы, оқушы белгілі бір ғимараттың немесе механизмнің моделін жасау үшін оның көлемін, бұрышын, өлшемін есептейді, материалдардың қасиетін салыстырады, сыртқы көрінісін эстетикалық тұрғыдан ойластырады. Сонымен бірге мұндай жұмыс оқушының күрделі мәселені жан жақты талдауына және бірнеше пәндік білімді бір уақытта қолдануына мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта 3D принтерлерді білім беру үдерісінде қолдану мүмкіндігі де кеңейіп келеді. Егер мектепте 3D принтер болса, оқушылар өздері жасаған модельді нақты зат ретінде басып шығара алады. Бұл оқушы үшін ерекше мотивация береді, себебі ол өзінің компьютерде жасаған жобасының шынайы өмірде жүзеге асқанын көреді. Сонымен бірге оқушылар модельдің қай жері сәтті шыққанын, қай бөлігін өзгерту қажет екенін нақты байқай алады. Мысалы, ұлттық оюмен безендірілген қаламсауыт, шағын жиһаз үлгісі, кәдесый немесе сәулеттік макет жасау арқылы оқушылар өз идеясын материалдық өнімге айналдырады.

Сонымен бірге көркем еңбек сабағында 3D модельдеу арқылы оқушылардың кәсіпкерлік дағдыларын дамытуға болады. Қазіргі қоғамда кез келген идеяны тек ойлап табу жеткіліксіз, оны ұсыну, жарнамалау және тұтынушыға бейімдеу де маңызды. Осы тұста оқушылар өздері жасаған бұйымның дизайнын ғана емес, оның кімге арналғанын, қандай мақсатта қолданылатынын, қандай артықшылығы бар екенін де ойластырады. Мысалы, оқушы ұлттық нақыштағы телефон тіреуішін немесе үстелге арналған шағын әшекей бұйымын жобалап, оны қалай сату немесе таныстыруға болатынын ұсына алады. Мұндай жұмыс балалардың қаржылық сауаттылығын және кәсіпкерлік ойлауын қалыптастырады.

Бүгінгі күні виртуалды және толықтырылған шынайылық технологияларының дамуы 3D модельдеуді жаңа деңгейге көтеріп отыр. Кейбір бағдарламалар оқушыларға өздерінің жасаған моделін экранда ғана емес, бөлме ішінде орналасқандай көруге мүмкіндік береді. Мысалы, оқушы жобалаған жиһаздың сынып бөлмесінде қалай көрінетінін немесе жасаған макетінің көлемін толықтырылған шынайылық арқылы бақылай алады. Бұл тәсіл оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың кеңістікті тереңірек түсінуіне ықпал етеді.

Осылайша, көркем еңбек пәнінде 3D модельдеу элементтерін қолдану оқушылардың шығармашылық ойлауын, технологиялық сауаттылығын, кеңістіктік қиялын және жобалық әрекет дағдыларын дамытуға зор мүмкіндік береді. Сонымен бірге бұл технология пәннің мазмұнын жаңартып, оны қазіргі заман талаптарына жақындатады. Сондықтан болашақта көркем еңбек пәнін оқытуда 3D модельдеу элементтерін жүйелі түрде енгізу білім беру сапасын арттырудың маңызды бағытына айналуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Оқу ағарту министрлігі. Көркем еңбек пәні бойынша оқу бағдарламасы. – Астана, 2023. – 64 б.

2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023. – 68 б.

3. Бидайбеков Е. Ы., Гриншкун В. В. Білім беруді ақпараттандыру және оқытудың жаңа технологиялары. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 312 б.

4. Тұрғанбаева Б. А. Білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялар. – Алматы: Рауан, 2021. – 248 б.

5. Жұмажанова Г. Қ. Цифрлық технологияларды мектеп тәжірибесінде қолдану. – Алматы: Дарын, 2022. – 186 б.

6. Lipson H., Kurman M. Fabricated: The New World of 3D Printing. – Indianapolis: Wiley, 2019. – 320 p.

Қалиева Алмагүл Тюлегенқызы
Қосымша білім беру педагогі
Батыс Қазақстан облысы әкімдігі Білім басқармасының Тасқала ауданы білім беру бөлімінің
«Мектептен тыс жұмыс орталығы» МКҚК



«ҚОЛӨНЕР» ҮЙІРМЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ ТЕХНИКАЛАР: ТЕКСТУРАЛЫҚ ПАСТАМЕН СУРЕТ ЖАСАУ

Қарапайым қолөнер сабағының нағыз өнерге айналатынын ойлап көрдіңіз бе? Бүгінде балалар жай ғана бұйым жасап қоймай, өз эмоцияларын, ойларын және қиялдарын заманауи көркемдік техникалар арқылы жеткізуді үйренеді. Осындай қызықты техникалардың бірі — текстуралық пастамен жұмыс жасау, ол көлемді әрі әсерлі суреттер жасауға мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру үдерісінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, эстетикалық талғамын және креативті ойлауын дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Осы мақсаттарға жетудің тиімді жолдарының бірі — қолөнер үйірмесі, мұнда балалар өз қабілеттерін тәжірибе арқылы аша алады.

«Қолөнер» үйірмесі — бұл оқушылар әртүрлі техникаларды меңгеріп қана қоймай, өз ойларын, сезімдерін және идеяларын шығармашылық арқылы жеткізе алатын орта. Өз тәжірибемде мен заманауи көркемдік әдістерді белсенді қолданамын, соның бірі — текстуралық пастамен сурет жасау.

Текстуралық паста техникасы арнайы материал арқылы көлемді бейнелер жасауды білдіреді. Бұл әдіс жұмыстың бедерлі әрі әсерлі болуына мүмкіндік береді. Аталған техника оқушылардың ерекше қызығушылығын тудырады, себебі олардың жұмыстары ерекше, жарқын және өзіндік сипатқа ие болады.

Үйірме сабақтарында балалар текстуралық пастамен жұмыс істеудің негіздерін меңгереді, материалды дұрыс жағуды, өрнектер жасауды, түстер мен сәндік элементтерді үйлестіруді үйренеді. Жұмыс барысында олардың ұсақ моторикасы, төзімділігі, ұқыптылығы және көркемдік ойлауы дамиды.

Ең маңыздысы — әр бала өз жеке ерекшелігін көрсете алады. Оқушылардың жұмыстары бір-біріне ұқсамайды, әр сурет автордың ішкі жан дүниесін бейнелейді. Бұл балалардың өзін-өзі бағалауына және өзіне деген сенімділігінің қалыптасуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, үйірме сабақтары ынтымақтастық пен өзара көмек атмосферасын қалыптастырады. Балалар бірлесіп жұмыс істеуді, идеялармен бөлісуді және бір-бірін қолдауды үйренеді.

Осылайша, текстуралық пастамен жұмыс жасау сияқты заманауи техникаларды қолдану қолөнер үйірмесінің сабақтарын қызықты әрі тиімді етеді. Бұл оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың таланттарын ашуға көмектеседі, ал бұл — қазіргі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі.

Оқушылар текстуралық пастамен өте қызығушылықпен және ұқыптылықпен жұмыс істеп жатыр. Алдымен олар қағаз бетіне қарапайым қарындашпен сурет эскизін түсіріп алған.

Кейін арнайы құрал немесе кондитерлік қапшыққа ұқсас ыңғайлы құрылғы арқылы текстуралық пастаны сызық бойымен біртіндеп жағып, өрнектерді көлемді етіп шығарады. Әр оқушы өз жұмысын мұқият орындап, сызықтардың тегіс әрі анық шығуына назар аударғаны байқалады.

Жұмыс барысында оқушылар бір-бірімен ақылдасып, кей тұстарда көмектесіп отырған, бұл олардың бірлескен жұмыс дағдыларын да дамытатынын көрсетеді. Текстуралық пастамен жұмыс жасау балалардың ұсақ моторикасын жетілдіріп қана қоймай, шығармашылық ойлауын, шыдамдылығын және эстетикалық талғамын қалыптастыруға ықпал етеді. Нәтижесінде қарапайым сурет көлемді, ерекше сәндік жұмысқа айналып, оқушылар өз еңбектерінен қуаныш алғаны көрінеді.

Оқушылар алдымен холст бетіне қазақы нақыштағы өрнектердің эскизін түсірді. Содан кейін сол дайын сызба бойымен текстуралық пастаны ұқыптылықпен жағып, суретке көлем берді. Әрбір элементті біркелкі етіп шығару үшін оқушылар асықпай, мұқият жұмыс істеді. Паста кепкеннен кейін жұмысты бояу кезеңіне өтіп, қазақтың ұлттық ою-өрнектеріне тән түстерді үйлестіре отырып бояды. Нәтижесінде жазық сурет көлемді, сәндік әрі ұлттық нақыштағы көркем жұмысқа айналды.

Нәтижесінде оқушылардың жұмыстары әсем, көлемді және ұлттық нақышта безендірілген көркем туындыларға айналды. Текстуралық паста арқылы жасалған өрнектер айқын көрініп, суретке ерекше тереңдік пен сән берді. Оқушылар бояу барысында түстерді үйлесімді таңдап, өз шығармашылық қабілеттерін көрсете алды. Жұмыс соңында әрқайсысы өз еңбегіне қанағаттанып, эстетикалық талғамы мен қол дағдыларының дамығаны байқалды.

Қазіргі білім беру үдерісінде оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, қиялын ұштау және эстетикалық талғамын қалыптастыру негізгі бағыттардың бірі ретінде қарастырылады. Осы тұрғыда қолөнер үйірмесінде заманауи көркемдік техникаларды қолдану балалардың тек қол еңбегін емес, сонымен қатар ойлау мәдениетін де дамытатын маңызды құралға айналып отыр. Сол әдістердің ішінде текстуралық пастамен жұмыс жасау ерекше орын алады, себебі ол қарапайым жазық бейнені көлемді, әсерлі өнер туындысына айналдырады.

Текстуралық паста — сурет бетіне бедер, көлем және ерекше құрылым беретін материал. Бұл техника арқылы жасалған жұмыстардың беті тегіс болмай, керісінше тереңдік пен қозғалыс сезімін тудырады. Соның нәтижесінде оқушының жұмысы жай сурет емес, нағыз шағын өнер туындысы ретінде көрінеді. Мұндай тәсіл балалардың қиялын еркін дамытып, әр жұмысты жеке идеямен орындауға мүмкіндік береді.







Жұмыс барысында оқушылар алдымен тақырыпқа сәйкес композицияның эскизін дайындайды. Кейін арнайы қалақша, қылқалам немесе басқа құралдардың көмегімен текстуралық пастаны жағып, қажетті өрнектер мен бедерлерді қалыптастырады. Бұл кезеңде олар материалдың қалыңдығын, бағыт-бағдарын және құрылымын өздері таңдайды. Паста кепкеннен кейін жұмыс бояумен толықтырылып, түстер арқылы бейнеге жан беріледі. Кей жағдайда қосымша жылтыр ұнтақ, ұсақ декоративті элементтер де қолданылады.

Бұл техника бастапқыда кейбір оқушылар үшін аздап күрделі көрінуі мүмкін. Алайда, бірнеше сабақтан кейін олар материалмен еркін жұмыс істеп, өз идеяларын сенімді түрде жүзеге асыра бастайды. Нәтижесінде оқушылар тек дайын үлгіні қайталап қана қоймай, өздерінің авторлық стилін қалыптастырады. Бұл олардың шығармашылық дербестігін арттырады.





Әртүрлі жастағы оқушылар үшін бұл әдістің тиімділігі жоғары. Бастауыш сынып оқушылары үшін ол ойын түріндегі шығармашылық процесс болса, жоғары сынып оқушылары үшін күрделірек композициялар жасауға мүмкіндік береді. Мұғалімдер үшін де бұл техника сабақтың мазмұнын байытып, оқушыларды қызықтырудың тиімді жолы болып табылады.

Текстуралық пастамен жұмыс жасау барысында оқушылардың ұсақ моторикасы дамиды, қол икемділігі артады және зейіні тұрақтанады. Сонымен қатар, олар түстерді үйлестіруді, композиция құруды және кеңістікті сезінуді үйренеді. Бұл дағдылар тек өнер сабағында ғана емес, жалпы оқу процесінде де маңызды рөл атқарады.

Өз тәжірибемде байқағаным, мұндай заманауи техникалар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын айтарлықтай арттырады. Әр бала өз жұмысын ерекше етіп көрсетуге тырысады, нәтижесінде сыныпта шығармашылық бәсекелестік пен ынталандыру атмосферасы қалыптасады. Ең бастысы — оқушылар өз еңбегінің нәтижесін көріп, өзіне деген сенімділігін күшейтеді.

Осы бағыттағы жұмыстар қолөнер үйірмесін тек үйрету орны емес, шығармашылық идеялар жүзеге асатын ортаға айналдырады. Текстуралық пастамен жұмыс жасау арқылы оқушылар заманауи өнердің бір бөлшегін сезініп, өз қабілеттерін жаңа деңгейде дамыта алады.

Абдибекова Айгерим Бейсеновна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
«Айсары жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай облысы, Қостанай ауданы



«LEVEL UP YOUR ENGLISH» ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ

Қазіргі цифрлық дәуірде білім беру жүйесі қарқынды өзгерістер кезеңін бастан кешіруде. Бүгінгі мұғалімнің басты міндеті – тек білім беру ғана емес, оқушыны қызықтыру, ынталандыру және оны өмірлік дағдылармен қаруландыру. Әсіресе, оқушыларды Ұлттық бірыңғай тестілеуге дайындау барысында дәстүрлі әдістер мен заманауи технологияларды тиімді ұштастыру ерекше маңызға ие.

Осы тұрғыда «Level Up Your English» әдістемелік ұсынымы – уақыт талабына толық жауап беретін инновациялық платформа. Бұл жай ғана грамматикалық ережелер жинағы емес, бұл – оқушыны нәтижеге жетелейтін толыққанды цифрлық білім беру ортасы.

Жобаның басты ерекшелігі – интерактивті форматта құрылуы. Мұнда «Blended Learning» (аралас оқыту) технологиясы тиімді жүзеге асырылған: мұғалімнің сыныптағы түсіндіруі мен оқушының онлайн платформадағы өзіндік жұмысы өзара үйлесім тапқан. Нәтижесінде оқу үдерісі жанданып, оқушының пәнге деген қызығушылығы арта түседі.

Платформадағы барлық материалдар ҰБТ спецификациясына толық сәйкес келеді Сонымен қатар, жүйеде қарастырылған бақылау панелі мен онлайн тестілеу мұғалімге әр оқушының білім деңгейін нақты уақыт режимінде бақылауға жағдай жасайды.

«Level Up Your English» жобасының ерекшелігі оның инновациялық әлеуетінде жатыр. Платформа:

- дәстүрлі сабақ пен цифрлық ортаны біріктіреді;
- әр оқушының жеке оқу траекториясын қалыптастырады;
- нақты деректер негізінде бағалау жүргізеді;
- функционалдық сауаттылықты дамытады;
- ҰБТ форматына толық бейімделген.

Бұл – жай ғана оқыту емес, бұл – оқушыны ойлануға, талдауға, шешім қабылдауға үйретететін жүйе.

«Level Up Your English» платформасы оқушылардың лексика-грамматикалық дағдыларын дамытуға және тест орындау стратегияларын қалыптастыруға бағытталған.

Жүйеде:

- онлайн тестілеу;
- автоматты нәтиже талдау;
- бақылау панелі;
- қателермен жұмыс жасау модулі қарастырылған.

Бұл мүмкіндіктер мұғалімге әр оқушының білім деңгейін бақылап қана қоймай, дер кезінде түзету жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік береді. Ал оқушы үшін бұл – өз білімін бағалап, қателерін түзетуге арналған тиімді құрал.

Платформаны жүйелі қолдану өз нәтижесін көрсетті. Оқушылардың:

- грамматикалық сауаттылығы артты;
- сөздік қоры кеңейді;
- тест орындау жылдамдығы жақсарды;
- мәтінмен жұмыс дағдылары қалыптасты.

Ең бастысы – оқушылар өздігінен білім алуға дағдыланып, жауапкершілік деңгейі артты. Бұл – қазіргі білім беру жүйесіндегі ең маңызды көрсеткіштердің бірі.

Жобаның тағы бір маңызды қыры – саралап оқытуға негізделуі. Тапсырмалар A, B, C деңгейлерінде ұсынылған. Бұл әр оқушыға өзінің мүмкіндігіне қарай білім алып, біртіндеп жоғары нәтижеге жетуге жол ашады.

Сонымен қатар, платформа кез келген уақытта, кез келген құрылғыдан қолжетімді. Бұл білім алуды шектеусіз әрі ыңғайлы етеді.

«Level Up Your English» – бұл тек платформа емес, бұл – білім берудің жаңа форматы. Ол оқушылардың ағылшын тілінен білім сапасын арттырып қана қоймай, олардың өздігінен білім алу, талдау, ойлау дағдыларын дамытады.

Бүгінгі білім – ертеңгі табыстың кепілі. Ал осындай цифрлық жобалар сол табысқа апарар сенімді көпір бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Ұлттық бірыңғай тестілеудің спецификациясы. – Астана, 2026.

3. Cambridge University Press. *English Grammar in Use* (R. Murphy). – Cambridge, 2019.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Журнал 2025 жылдың қараша айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті 2025 жылғы 28 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00132871 берілген.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 17.04.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал издается с ноября 2025 года.

Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства культуры и информации Республики Казахстан
№ KZ35VPY00132871 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 28 октября 2025 года.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистическиеошибки несут авторы.
Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 17.04.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

Ж.Ж.Руссо
Ұстаз – ұлы есім

Мағжан Жұмабаев
Ұстаз болу – өз уақытын аямау,
өзгенің бақытын аялау.

Ахмет Байтұрсынов
Қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі. Мектебімізді таза, берік һәм өз жанымызға /қазақ жанына/ үйлесетін негізде құра білсек, келешегіміз үшін тайынбай-ақ серттесуге болады.

М.Әуезов
Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады.

Ы.Алтынсарин
Жай мұғалім хабарлайды,
Жақсы мұғалім түсіндіреді,
Керемет мұғалім көрсетеді.
Ұлы мұғалім шабыттандырады.

Абай
Мұғалімге сөз өз ойын сапырылыстырып айту үшін берілмейді, басқаның ойына қозғау салу үшін беріледі.

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

ҰСТАЗДЫҚ — ЖАНҒА ЖАРЫҚ, БОЛАШАҚҚА БАҒЫТ БЕРЕТІН ӨНЕР!